

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦЦА
3 1932 г.

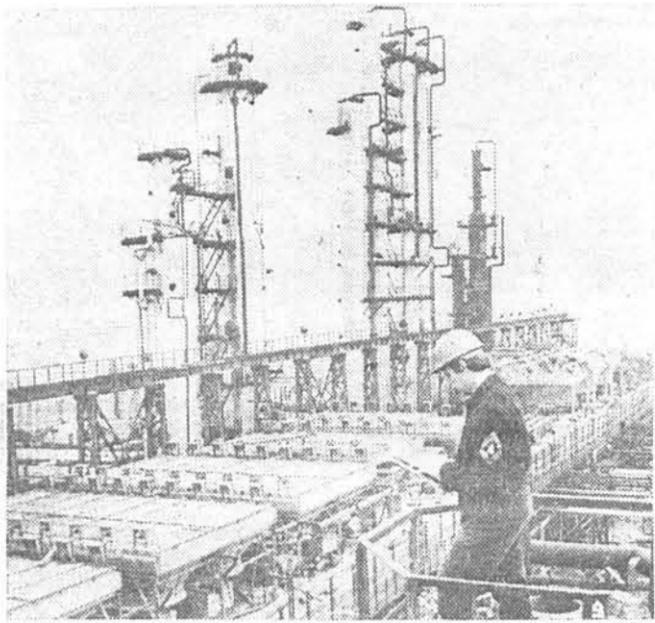
ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 6 [2740]

Пятніца, 7 лютага 1975 г.

Цана 8 кап.

ВЫСОКІ ГАРТ

— У мяне такое адчуванне, нібы толькі што трымаў самы вялікі экзэмен у жыцці...

Гэтыя словы міжволі саразіліся з ауснаў сакратара парткома будоўлі Мікалая Андрэвіча Клімава і былі зусім зразумелымі. Толькі што закончыўся мітынг, прысвечаны пуску першай чаргі Мазырнафтахімзавода. Ва ўрачыстай абстаноўцы брыгадзір камсамольска-маладзёжнай брыгады Аляксандр Фралю ад імя будоўнікоў і мантажнікаў нафтахімбуду ўручыў сімвалічны ключ ад новага завода калектыву рабочых і інжынерна-тэхнічных работнікаў прадпрыемства. На ключы даты: «31 студзеня 1975 года». Ключ прыняў старшы аператар устаноўкі Уладзімір Піражэнка. Калектыву, які ён узначальвае, заваяваў у сацыялістычным спаборніцтве ганаровае права несці працоўную вахту па выпуску першай прадукцыі.

На століку ля трыбуны стаялі шклянкі прабірккі з першымі празрыстымі «кроплямі» бензіну.

— Наш, палескі. З палескай нафты, — радаваліся будоўнікі, мантажнікі, наладчыкі, аператары...

Хвалявалі транспаранты «Грымай, Радзіма, першынец нафтакіміі на Палесці», «З працоўнай перамогай, таварышы!»

З той восеньскай рэціцы, калі брыгада Яўгена Шэцкі

ўклала першы бетон у падмурак першай чаргі нафтагіганта над Прыпяццю, і да ўрачыстага моманту ўручэння ключа ад першай чаргі заводу ўкладзены 535 тысяч кубаметраў бетону, зманціравана 27 тысяч тон металаканструкцый, пракладзена 1,125 кіламетраў тэхналагічных трубаправодаў, 1,540 кіламетраў кабельных ліній, перамяшчана 11 мільёнаў кубаметраў зямлі...

З плошчы, дзе адбываўся мітынг, відаць гэтыя высачэзныя калоны. У іх «кіпіць», пераліваецца нафта. І таму зразумела, чаму ў Мікалая Андрэвіча Клімава радаснае адчуванне добра здадзенага экзамена.

З трыбуны з букетамі жытых кветак сыходзіць пераможцы сацыялістычнага спаборніцтва: брыгадзіры Том Дзергачоў і два Аляксандры — Штукатураў і Фралю. Клімаў глядзіць на іх і ўсміхаецца:

— Так трымаць, хлопцы...

— Толькі так, — адказвае Штукатураў. На абвешчаным твары яго ўсмішка. Ён абдымае свайго малодшага сябра Фралова: — і на другой чарзе, Саша, не ўступім...

Вось гэтак ўпартае «не ўступім» магчыма больш за ўсё радуе сакратара партыйнага камітэта. Гэта ўжо тая духоўная энергія, якую ўклала партыйная арганізацыя ў сэрцы будоўнікоў, натхніла іх на пас-

РЭПАРТАЖ ВЯДЗЕ ПІСЬМЕННІК

пяховае ажыццяўленне Дырэктыву XXIV з'езда КПСС. Успомнім той радок з Дырэктывы: «Збудавачы і ўвасці ў дзеянне Мазырскі нафтапрацоўчы завод...» Гэта ён паклікаў сюды рабочых і спецыялістаў з усіх канцоў краіны, і яны сваёй рупнай працай і смелай творчай думкай на заблапочнай палескай мясціне ўзялі прыгажун-завод.

З плошчы, дзе адбываўся мітынг, разыходзіцца людзі. Крыху шкада, што скончылася свята, чаканае, радаснае.

Брагаючы ланцужкамі, прымедавымі да шырокіх ахоўных паясоў, пайшлі на свае аб'екты мантажнікі. Пад каскамі знаёмыя твары Рыгора Баглая, Міхаіла Карнеўца, Міхалы Крыўцова, Уладзіміра Дзерзіна, Дзмітрыя Мурэшова... Сярод будоўнікоў бачу Івана Зайца, Яўгена Шэцку, Івана Рагалевіча, Хведара Пінчука... Гэта героі маёй новай кнігі пра Мазырскі нафтабуд. Разам са зразумелым задавальненнем, што яна напісана, з'яўляецца непажаданай: а як?

...Да аўтобусаў ідуць мазыране: рабочыя і служачыя прамысловых прадпрыемстваў і ўстаноў. У парадку шэфства кожны з іх адпрацаваў на будоўлі бясплатна ў гарачыя пусковыя месяцы восем гаўдзін. Разам гэта склала 30 тысяч чалавекгаўдзін.

Сярод рухлівага натоўпу бачу знаёмых жыхароў назакольных вёсак. І яны заўважылі мяне. З шырокай усмешкай падыходзіць Станіслаў Збароўскі.

— Ну, бачыце, што вырасла на нашых былых палатках! — ківае ён у бок заводу.

...На плошчы засталіся першы сакратар гаркома Анатоль Аляксандравіч Малозеў, дырэктар НПЗ Міхаіл Іванавіч Пятроў, упраўляючы трэстам «Мазырнафтахімбуд» Мікалай Фёдаравіч Майдановіч, начальнік упраўлення «Нафтазавод-монтаж» Мікалай Рыгоравіч Смірноў... Кожны з іх сваймі парадамі дапамагаў мне ў збіранні матэрыялаў для дакументальнай аповесці, хваляваўся за яе.

Падыходжу бліжэй. Гаворка ўжо ідзе пра выкананне кварталнага плана заводу, пра справы на будоўніцтве другой чаргі нафтагіганта...

Наперадзе новыя працоўныя справы, новыя перамогі.

Леанід ПРОКША.

Мазыр—Мінск.

НАРОДА РАТНЫ ПОДЗВІГ

У канцы лютага г. г. у Мінску адбудзецца Усесаюзная творчая нарада пісьменнікаў і крытыкаў, прысвечаная тэме «Бессмяротны подзвіг народа ў Вялікай Айчыннай вайне і савецкая літаратура».

Мінск не выпадкова абраны месцам такой нарады. Савецкая Беларусь па-праву можа ганарыцца сваёй баявой славай, заваяванай у гады Вялікай Айчыннай вайны, тут кожная пядзя зямлі — сведка бяспрыкладнай мужнасці змагароў з фашызмам.

Паэты, пражанкі, драматургі, крытыкі, якія стануць гасцямі Мінска, іншых гарадоў рэспублікі, прааналізуюць, абгуляць вопыт іматэрыяльнай савецкай літаратуры ў распрацоўцы ваеннай тэмы, у мастацкім адлюстраванні ратнага і працоўнага подзвігу савецкіх людзей у гады Вялікай Айчыннай вайны.

Акрамя пісьменнікаў Беларусі ў нарадзе прымуць удзел больш як 100 літаратараў з Масквы, Ленінграда, з усіх саюзных рэспублік. У прыватнасці, далі згоду прыехаць у Мінск на гэты прадстаўнічы форум такія пісьменнікі, як А. Ананьёў, Ю. Бондараў, П. Боцу, М. Капоат, І. Касумаў, В. Палывой, А. Салынскі, К. Сіманаў, С. С. Смірноў, В. Сабко, А. Сафронаў, А. Чакоўскі, К. Яшэн.

У першы дзень нарады, якая мае быць адкрытай 27 лютага, будзе заслуханы даклад аб асноўных тэндэнцыях літаратуры пра Вялікую Айчынную вайну, які зробіць кіраўнік кафедры тэорыі літаратуры Акадэміі грамадскіх навук пры ЦК КПСС прафесар Л. Якіменка, а таксама адбудзецца некалькі пісьменніцкіх выступленняў. Пасля гэтага ўдзельнікі нарады раз'едуцца па гарадах і раёнах рэспублікі, каб сустрэцца з чытачамі, а потым вернуцца зноў у Мінск, дзе нарада прадоўжыць работу.

Як да знамянальнай падзеі ў літаратурным жыцці рэспублікі, рыхтуюцца да нарады пісьменнікі Беларусі, якія ўнеслі свой дастойны ўклад у распрацоўку ваеннай тэмы.

Сёння на старонках «Літаратуры і мастацтва» друкуюцца матэрыялы гутаркі за круглым сталом, у якой прынялі ўдзел аўтары твораў пра вайну — мемуарысты-ветэраны вайны, пісьменнікі і архітэктары.

(Стар. 4—5).

На здымку: пісьменнікі Ул. Дамашэвіч, П. Місько, былы сакратар падпольнага Палескага абкома КПБ І. Вятроў і былы сакратар Брэсцкага падпольнага абкома намсамола Ф. Рома. Фота Ул. КРУКА.

НАШ ДЗЕНЬ

Цвіці, наш дзень, у зіхатлівым
ранні,
Пазначаны пункцірамі дарог!
Жыві, наш дзень няўрымслівы,
ва ўбранні
Новабудоўляў, радасці, трывог!

Вядзі, наш дзень, у новыя
прасцягі,
Здзіўляй і Нафтабудам, і вясной!
У будучыню пад агністым сцягам
Радзіма крочыць велічнай хадай.
Раіса БАРАВІКОВА.

ЧЫТАЙЦЕ Ў НУМАРЫ:

Урывак з новага рамана Алеся Савіцкага

Стар. 6—7.

ПРЭМ'ЕРА РАДЫЁТЭАТРА

Стар. 9.

У ПРЭЗІДЫУМЕ ПРАЎЛЕННЯ СП БССР

24 мая г. г. споўніцца 70 год з дня нараджэння выдаўца рускага пісьменніка, лаўрэата Ленінскай прэміі, Героя Сацыялістычнай Працы Міхаіла Аляксандравіча Шолахава. Грамадскасць краіны рыхтуецца шырока адзначыць юбілей аўтара «Ціхага Дона» — у клубах і бібліятэках будуць праведзены літаратурныя вечары і канферэнцыі чытачоў, прагучаць лекцыі і даклады аб творчасці пісьменніка. Пры СП БССР створана камісія па правядзенню юбілею М. А. Шолахава. Узначальвае яе лаўрэат Ленінскай прэміі, народны пісьменнік Беларусі І. Мележ. У складзе камісіі — В. Быкаў, Д. Бугаёў, В. Вітка, М. Гамолка, А. Кулакоўскі, М. Лужанін, А. Марціновіч, І. Науменка, Г. Папоў, І. Пташнік, М. Танк, І. Шамякін.

Урачыста адзначыць пісьменніцкай арганізацыя рэспублікі і 70-годдзе народнага паэта Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі, Героя Сацыялістычнай Працы Пятра Глебіка ў сувязі з абраннем сакратаром бюро партыйнай арганізацыі. Адкажным сакратаром праўлення СП БССР прызначаны А. І. Вярцінскі.

на камісія ў складзе: М. Танк (старшыня), А. Асіпенка, Р. Барадулін, Г. Бураўкін, А. Вярцінскі, Х. Жычка, К. Крапіва, К. Кірзенка, Я. Казека, Р. Канавалаў, А. Куляшоў, Е. Лось, А. Макаёнак, Д. Сімановіч, М. Ткачоў, І. Шамякін, М. Татур.

Зацверджана таксама юбілейная камісія па правядзенню 70-годдзя з дня нараджэння паэта Пятра Глебіка (1905—1969 гг.) у складзе: І. Шамякін (старшыня), Р. Барозкін, А. Грачанікаў, А. Гардзіцкі, Н. Гілевіч, М. Калачынскі, А. Кучар, М. Лужанін, П. Панчанка, Н. Пашкевіч, І. Чыгрынаў, Н. Глебка.

На пасяджэнні прэзідыума праўлення СП БССР, якое адбылося 31 студзеня г. г., разгледжана арганізацыйнае пытанне. Прэзідыум задаволіў просьбу А. М. Кулакоўскага аб вызваленні яго ад абавязкаў адказнага сакратара праўлення СП БССР у сувязі з абраннем сакратаром бюро партыйнай арганізацыі. Адкажным сакратаром праўлення СП БССР прызначаны А. І. Вярцінскі.

АДНА З ПЕРШЫХ

Выстаўка, прысвечаная 70-годдзю першай рускай рэвалюцыі, аформлена ў Астрэмечускай сельскай бібліятэцы Імя Ф. Ф. Паўленка Брэсцкага раёна. На стэндах — творы У. І. Леніна, кнігі аб жыцці і рэвалюцыйнай дзейнасці М. В. Фрунзе, Н. К. Крупскай і іншых рэвалюцыянераў, зборнік «Апавяданні аб партыі» і іншыя матэрыялы.

Увагу наведвальнікаў прыцягвае кніга «Ленін аб рэвалюцыі 1905—1907 гадоў» з даравальным надпісам: «Астрэмечускай бібліятэцы. Докладныя матэрыялы аб днях першай рускай рэвалюцыі», якую прыслаў першы

загадчык гэтай бібліятэкі, былы сельскі настаўнік А. П. Зінкевіч.

У фарміраванні кніжнага фонду актыўны ўдзел прынялі вялікі пралетарскі пісьменнік Максім Горкі, народны пясняр Беларусі Янка Купала і прагрэсіўны выдавец Ф. Ф. Паўленкаў. Янка Купала, які супрацоўнічаў у той час у газеце «Наша ніва», шмат разоў пісаў аб дзейнасці Астрэмечускай бібліятэкі, высылаў ёй літаратуру, грошы. У маі 1907 года ў вёску прыйшла псылка з надпісам: «Астрэмечускай бібліятэцы. Беларусь. Ад Горкага».

За папулярнасцю забароненай царскай цензурай літаратуры бібліятэка неаднаразова падваргалася рэпрэсіям. А ў гады панавання буржуазнай Польшчы была закрыта. Сваю работу яна аднавіла толькі пры Саветскай уладзе.

Цяпер кніжны фонд бібліятэкі перавышае 13 тысяч тамоў.

Актыўнымі яе чытачамі з'яўляюцца хлебаробы калгаса «Памяць Ільіча», сельская інтэлігенцыя, моладзь. Пастаяннаю дапамогай бібліятэцы аказваюць выкладчыкі мясцовай школы, спецыялісты гаспадаркі. Яны выступаюць з лекцыямі і дакладамі, удзельнічаюць у падрыхтоўцы і правядзенні канферэнцый чытачоў.

СЕМІНАР ЛЕКТАРАЎ

Праўленне рэспубліканскага таварыства «Веды», Міністэрства культуры БССР, Саюз пісьменнікаў рэспублікі і ЦК ЛКСМБ правялі семінар па тэме «Роля літаратуры і мастацтва ў фарміраванні камуністычных ідэалаў асобы».

Удзельнікі семінара — лектары таварыства «Веды», рэктары і выкладчыкі народных універсітэтаў культуры — праслухалі лекцыі аб ролі літаратуры і мастацтва ў фарміраванні камуністычных ідэалаў асобы, аб навукова-тэхнічнай рэвалюцыі і развіцці літаратуры ў сучасных умовах. Аб тэме героіні Вялікай Айчыннай вайны ў са-

вексім мастацтве, праблемах сучаснай эстэтыкі, ролі кіно ў духоўным жыцці сацыялістычнага грамадства і на іншыя тэмы. З лекцыямі выступілі вучоныя з Масквы і Мінска.

Адбылася творчая сустрэча ўдзельнікаў семінара з работнікамі літаратуры і мастацтва — народным пісьменнікам БССР І. П. Шамякіным, народным мастаком СССР З. І. Азгурам, народным артыстам СССР Р. Р. Шырмам, народным мастаком БССР М. А. Савіцкім і іншымі вядомымі дзеячамі літаратуры і мастацтва рэспублікі.

БЕЛТА.

Кніжны фонд бібліятэкі Баранавіцкага музычнага вучылішча налічвае больш за 30 тысяч экзэмпляраў музычнай, грамадска-палітычнай і мастацкай літаратуры. У вольны ад заняткаў час сюды прыходзяць навучэнцы розных курсаў і факультэтаў, цікавіцца навінкамі, падбіраюць патрэбныя выданні. І ў гэтым ім заўсёды дапамагае бібліятэкар Таццяна Фёдарэўна Чмырова, якая вельмі ўважліва праслухоўваецца да чытача, параіць і парэкамендуе яму патрэбную кнігу.

Фота Р. АЛЫМБАВА.

ТЭМА ГАВОРКІ—АФАРМЛЕННЕ...

Некалькі дзён у клубе Саюза пісьменнікаў БССР працавала выстаўка кніг, якія выйшлі летась у рэспубліканскім выдавецтве «Мастацкая літаратура». З навінкамі з цікавасцю пазнаёміліся пісьменнікі, мастакі, журналісты. І вось абмеркаванне. Тэма гаворкі — мастацкае афармленне кнігі і паліграфічнае выкананне яе, творчыя кантакты паміж мастаком і пісьменнікам, выдаўцом і паліграфістам.

Дырэктар выдавецтва М. Ткачоў назваў лічыбы, якія яскрава характарызуюць рост выпуску мастацкай літаратуры ў рэспубліцы. Калі ў 1972 годзе разам з выдавецтвам «Беларусь» была падрыхтавана 176 назваў, дык летась — 204. Тыраж адпаведна ўзрос з 4,8 мільёнаў экзэмпляраў да 6,8. На рэспубліканскім конкурсе не выданы, лепшыя па мастацка-тэхнічнаму і паліграфічнаму выкананню, адзначана 16 кніг. Дыплом I ступені атрымалі: зборнік вершаў народнага паэта Беларусі П. Броўкі «І ўдзень і ўночы», трагедыя Е. Шэкспіра «Кароль Лір», беларуская народная казка «Залатая яблычка», кнігі «Атланты і карытывы» народнага пісьменніка Беларусі І. Шамякіна, «Соран трэці» І. Науменкі, «Хатынская апо-

весьць» А. Адамовіча і іншыя выданні адзначаны дыпламам II ступені.

Летась кнігі ў выдавецтве афармлялі 82 мастакі, 37 з іх з'яўляюцца членамі Саюза мастакоў СССР. У той жа час казды атрымліваў і творчая моладзь, надаўніла выпускнікі ВНУ. Гэта, безумоўна, сведчыць аб тым, што афармленню кнігі надаецца вялікая ўвага. Цяпер 95 працэнтаў усіх выданняў у нас — гаварыла галоўны мастак выдавецтва В. Жыжэнка — выходзяць з мялянкамі. Паліяпшаецца афармленне серыйных выданняў. Так, сёлета, у новай, цэлафанавай вокладцы будзе выходзіць «Бібліятэка Беларускай аповесці».

Але ці заўсёды паліграфісты лічацца з творчай задумай мастака? І наогул які ён кантакт мастак — паліграфіст? Адзін са старэйшых беларускіх мастакоў, якія працуюць над афармленнем кніг, В. Ціхановіч выказаў шмат прэтэнзій паліграфістам. Зборнік вершаў А. Гурло «Нашы птушкі» выйшаў з невыразнымі, шэрымі ілюстрацыямі. А арыгіналы былі цікавыя. Як жа можна падобную кніжку адрасаваць дзецям? Аб якім эстэтычным выхаваанні можна гаварыць?

Выступаўшы выказалі заўвагі, што не заўсёды ў афармленні ўлічваецца нацыянальны колер. Часам, разгарнуўшы кніжку і не глянуўшы на грыф выдавецтва, цяжка сказаць, у якой рэспубліцы яна выйшла. Былі пажаданы, каб прозвішча мастака ставіць у пачатку выдання, а не ў канцы, як гэта робіцца ў зборніках прозы і паэзіі для «дарослых». Кнігі для дзяцей трэба выпускаць больш значных памераў, а не ў выглядзе брашуры, што практыкуецца цяпер. Даўно ў нас не было «тоўстых» зборнікаў калам.

Аб гэтым гаварылі С. Шушкевіч, А. Дзеружынскі, В. Забораў, М. Шырокаў, М. Ганчароў.

Перакладчык Я. Семляноў і намеснік старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў БССР А. Грачанікаў гаварылі аб паліграфічным афармленні серыйных выданняў: «Бібліятэка беларускай паэзіі», «Паэзія народаў СССР», «Паэзія народаў свету».

Безумоўна, абмеркаванне прыняло сваю нарыць. І выйграюць усе. Кнігі ж выдаюцца для нас, чытачоў.

ВЕСТКИ З ГОМЕЛЬШЧЫНЫ

УЗНАГОРОДА ЗА ШЭФСКУЮ РАБОТУ

Удзельнікі мастацкай самадзейнасці Палаца культуры заводу «Гомсельмаш» часта выступаюць з канцэрт-амі ў калгасах і саўгасах Брагінскага, Буда-Кашалёўскага, Лельчыцкага, Хойніцкага, Жыткавіцкага і іншых раёнаў. Яны дапамагаюць таксама сельскім клубам і дамам культуры ў арганізацыі тэматычных вечароў, у падборы рэпертуару для самадзейных артыстаў і г. д.

За шэфскую работу над сельскімі ўстановамі культуры вобласці Палаца культуры «Гомсельмаша» ўзнагароджан Дыпламам Міністэрства культуры СССР, ЦК прафсаюза работнікаў культуры і ЦК прафсаюза рабочых і служачых сельскай гаспадаркі і нарыхтовак.

ЦІКАВАЯ ВЫСТАўКА

Выстаўка самадзейнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва адбылася ў Калінкавіцкім раённым Доме культуры, на якой дэманстраваліся работы народных умельцаў — інкрустацыя, разьба па дрэву, ткацтва, вышыванне.

Наведвальнікі з цікавасцю пазнаёміліся з работамі Марыі Есьман, Мікалая Вішняка, Марыі Зык, Марыі Стомы і іншых народных умельцаў.

ДЫПЛОМЫ — КІНААМАТАРАМ

Рэчыцкі кінааматар В. Кавалёў стаў дыпламантам рэспубліканскага конкурсу аматарскіх фільмаў. Яго стужкі «Палюбінская мазаіка» і «Люблю цябе, мой родны край» удастоены дыплама другой ступені.

Такім жа дыпламам адзначан кінафільм «Вясенняя замалёўка», створаны аматарскай студыяй Сеетлагорска.

ПЛЁН ДРУЖБЫ І СУПРАЦОЎНІЦТВА

ДНІ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ ў ЛОДЗІ

Планам супрацоўніцтва паміж Саюзам пісьменнікаў БССР і Саюзам польскіх пісьменнікаў на 1975 год, які падпісаны ў Варшаве 10 студзеня, прадугледжана было правядзенне Дзён беларускай літаратуры ў Лодзі. Гэта свята дружбы давох братніх літаратур адбылося ў Польшчы з 21 па 30 студзеня. У братнюю краіну выязджала дэлегацыя беларускіх пісьменнікаў, у якую ўваходзілі старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, народны паэт рэспублікі, Герой Сацыялістычнай Працы Максім Танк, дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Мікола Ткачоў, галоўны рэдактар часопіса «Малодосць» Генадзь Бураўкін, намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Польмя» Генадзь Кляўко, празаік, доктар філалагічных навук Алесь Адамовіч, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Іван Чыгрынаў.

Наш карэспандэнт звярнуўся да Міколы Ткачова з просьбай расказаць аб тым, як праходзілі гэтыя Дні беларускай літаратуры.

— Сувязі беларускай і польскай літаратур, — сказаў ён, — вельмі даўнія і вельмі цесныя. Суседства нашых народаў, іх шматякавая гістарычная блізкасць, агульная барацьба супраць фашызму, пасляваеннае супрацоўніцтва ў лагеры сацыялістычнай садружнасці — усё гэта спрыяла і спрыяе збліжэнню культуры двух братніх народаў. У Беларусі ведаюць і любяць польскую лі-

таратуру, чытаюць у арыгіналах і перакладах на беларускую мову творы многіх польскіх аўтараў.

— Наколькі вядома, асабліва ажыўліліся сувязі нашых літаратур у апошні гады, і немалую ролю ў гэтым адыграла супрацоўніцтва выдавецтваў «Мастацкая літаратура» і Лодзінскага.

— Так, па рэкамендацыі Дзяржаўнага выданага СССР і Міністэрства культуры СССР нашы выдавецтвы наладзілі непасрэдныя дзелавыя кантакты. Лодзь, вялікі прамысловы цэнтр, з багатымі рэвалюцыйнымі і культурнымі традыцыямі, горад Юліяна Тувіма і Віталія Вандурскага, быў нам здаўна блізка. Яшчэ да вайны малады Максім Танк сустракаўся з лодзінскімі культурнымі дзеячамі і пісьменнікамі.

Гадоў дзесяць назад вядомы лодзінскі паэты, які ведаюць нашу мову, нашу культуру, наладзілі з беларускімі пісьменнікамі сардэчную дружбу. Мы часта прымалі ў сябе польскіх гасцей, яны ў адказ запрашалі нашых пісьменнікаў. Узніклі планы супрацоўніцтва, якое дало свой плён.

Мікола Гаўрылавіч падыходзіць да кніжнай шафы і дастае стос кніг на польскай мове, выдзешных у Лодзі. Сярод іх ужо вядомы нашым чытачам томік паэзіі Максіма Багдановіча з уступам і каментарыямі Яна Гушчы, выбраныя творы Максіма Танка з уступам Ігара Сікрыцкага, «Хатынская аповесць» Алесь Адамовіча ў

аўтарызаваным перакладзе Мацея Юзафа Канаковіча.

— А ў Лодзі, — працягвае Мікола Гаўрылавіч, — дырэктар выдавецтва паказаў нам новае выданне — анталогію беларускага апавядання, у якую ўвайшлі творы многіх аўтараў. Кніга вельмі прыгожа аформлена. У плане — лічць некалькі кніг беларускіх пісьменнікаў.

— Вядома, беларускія выданні адказваюць сваім польскім калегам не толькі словам удзячнасці, а і справай?

— Так. На беларускай мове надрукаваны шэраг кніг польскіх пісьменнікаў — і класікаў, і сучасных аўтараў. Толькі за час існавання выдавецтва «Мастацкая літаратура» выдадзены кнігі: «Горад мільённы і мя. (Паэзія чырвонай Лодзі)», «Рэпартаж з пустога поля» В. Яжджынскага, аповесць-казка Г. Бехлеравай «Дом пад каштанамі», «Прыгоды маленяка пінгіна Нік Пока» А. Багда, «Выкраданне ў Цюцюрлістане» В. Жукроўскага; багатая падборка вершаў польскіх паэтаў апублікавана ў зборніку «Дзень паэзіі. 1974».

— А што ў выдавецтвіх планах?

— У гэтым годзе выйдзе том аповесцей і апавяданняў Элізы Ажэшкі, а таксама «Нявыдуманая гісторыя» Г. Паўшэр-Кляноўскай — кніга пра выдатных вучоных, выхадніцаў, падарожнікаў. Рыхтуецца да выдання кнігі прозы Яна Гушчы і Мацея

«Надзвінне» — так называецца літаратурнае аб'яднанне, якое працуе пры паліцкай аб'яднанай газеце «Сцяг камунізму». Пачатковыя часта збіраюцца разам, каб абмеркаваць свае творы, пагаварыць аб надзвінных пытаннях літаратуры. Частымі гасцямі сярод іх з'яўляюцца і многія вядомыя беларускія паэты і прозаікі.

Нядаўна да палачка прыехалі лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Васіль Быкаў, галоўны рэдактар часопіса «Маладосць», лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола рэспублікі Геннадзь Бураўкін, паэты Мікола Аўрамчык і Пятрусь Макаль. Госці сустрэліся з членамі літаб'яднання, пабывалі на прамысловых прадпрыемствах.

Сустрэчы гэтыя пакінулі ў гароджан глыбокі след у душы. З асаблівай цікавасцю палачкане слухалі выступленні Васіля Быкава, творы якога яны заўсёды чытаюць з прыемнасцю. Письменник надпісаў кнігалюбам шмат аўтографу.

На здымку — В. Быкаў дае аўтограф.

Н. ГАЛЬПЯРОВІЧ,
Фота К. ЖАРНАСЕКА.

Юзафа Канановіча, кніга Д. Бяльцоўскай «Самая доўгая ноч». Надалей мяркуючы выдаць том прозы Яраслава Івашкевіча, «Попел і алмаз» Ежы Анджыеўскага, анталогію апаваданаў сучасных польскіх пісьменнікаў.

Усё гэта стварыла падставу для таго, каб пісьменнікі Беларусі і Польшчы пазнаёміліся паміж сабой бліжэй. На ініцыятыве літаратараў Лодзі Саюз польскіх пісьменнікаў і праводзіў Дні беларускай літаратуры.

— Раскажыце, калі ласка, пра гэтыя свята дружбы літаратур.

— Наша делегация спачатку прыбыла ў сталіцу Польскай Народнай Рэспублікі Варшаву, дзе нас сустрэлі добра вядомыя нам пісьменнікі Ежы Путрамент, Войцех Жукоўскі, Ян Капроўскі, таварышы з Лодзі. Адбылася сустрэча з пісьменнікамі Варшавы. Мы агульна адзінадушна адзначылі Варшаву і адвечоркам таго ж дня выехалі ў Лодзь.

Там было многа сустрэч з пісьменнікамі, вучонымі, грамадскімі дзеячамі, выдаўцамі, актывістамі Таварыства польска-савецкай дружбы, з рабочымі.

Першае ж спатканне з Лодзю пачалося ўскладаннем вянкоў да мемарыяльнай дошкі польскіх пісьменнікаў і помніка савецкім салдатам, якія загінулі ў вайне, да помніка Тадэвушу Касцюшку.

На сустрэчы ў Лодзінскім аддзяленні Саюза польскіх пісьменнікаў, дзе прысутнічалі вядомыя прапагандысты нашай літаратуры М. Ю. Канановіч, Т. Хрусьцялеўскі,

В. Янджыньскі, Я. Гушча, І. Сікірыцкі і многія іншыя, члены нашай делегатыі разказалі пра сённяшні дзень беларускай літаратуры, пра нашы выданні, часопісы, пісьменніцкую арганізацыю, працу перакладчыкаў і г. д.

Абмяняліся вопытам выдавецкай працы на спатканні ў Лодзінскім выдавецтве. Нам будучы карыснымі парады і рэкамендацыі польскіх калег.

Засталіся ў памяці вельмі цікавыя спатканні з рабочымі дыянавай фабрыкі, слухачамі Вышэйшай школы палітработнікаў Войска Польскага, чытачамі бібліятэкі імя Варыньскага, нам задавалі шмат пытанняў, з увагай слухалі выступленні, вершы нашых пісьменнікаў.

Багата ўражанняў пакінула паездка на ваяводства — мы наведалі Ловіч, Апарова, Валявіцы, Небарова, Кутна.

Запомнілася і сустрэча з актывістамі Дома Польска-савецкай дружбы ў Варшаве. Усюды нашы дэлегаты выступалі на беларускай мове, якую польскія сябры добра разумелі.

Мы ўпэўніліся, што ў Польшчы даволі добра ведаюць нашу літаратуру, што пісьменнікі і выдавецкія работнікі прыкладаюць многа намаганняў, каб знаёмства польскай грамадскасці з беларускай культурай было яшчэ больш глыбокім. Дні беларускай літаратуры ў Лодзі ўнеслі свой басспрэчны ўклад у высякародную справу далейшага збліжэння двух братніх народаў; дзвюх літаратур-сясцёр.

Інтэрв'ю правёў
Алесь МАНЭЯКА.

ГАДАВЫ— ДАТЭРМІНОВА!

САЦЫЯЛІСТЫЧНЫЯ АБАВЯЗАЦЕЛЬСТВЫ ПРАЦОЎНЫХ ЛІТОЎСКОЙ ССР НА 1975 ГОД

Працоўныя Савецкай Літвы настойліва змагаюцца за ажыццяўленне гістарычных рашэнняў XXIV з'езда КПСС. Шырока разгарнуўшы сацыялістычнае слаборніцтва, калектывы прамысловых прадпрыемстваў датэрмінова завяршылі выкананне плана чацвёртага года дзевятай пяцігодкі і далі звыш плана прадукцыі на суму звыш 130 мільянаў рублёў. Працоўнікі сельскай гаспадаркі перавыканалі народнагаспадарчыя планы і сацыялістычныя абавязальствы 1974 года па прадукцы дзяржаўна асноўных прадуктаў земляробства і жывёлагадоўлі.

Патхнёныя рашэннямі снежанскага (1974 г.) Пленума ЦК КПСС, палажэннямі і вывадамі, якія змешчаны ў наступленых Генеральнага сакратара ЦК КПСС таварыша М. І. Брэжнева, працоўныя рэспублікі поўныя рашучасці азнаменавалі ударнай працай завяршальны год пяцігодкі, забяспечылі рост аб'ёмаў вытворчасці і прадукцыйнасці працы, прадугледжаны Дырэктывамі XXIV з'езда КПСС.

У адказ на Званот Цэнтральнага Камітэта КПСС да партыі, да савецкага народа і імкнучыся дастойна азнаменавалі 30-годдзе Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, працоўныя рэспублікі, прыцягваючы слаборніцтва з брацкай Беларуссю, прынялі на 1975 год наступныя сацыялістычныя абавязальствы:

Гадавы план па рэалізацыі прадукцыі і выпуску важнейшых відаў вырабаў — выканань датэрмінова, да 26 снежня. Звыш плана выпусціць прадукцыі на 110 мільянаў рублёў, у тым ліку да Дня Перамогі — на 35 мільянаў рублёў. Звыш гадавога плана вырабіць: вылічальнай тэхнікі і сродкаў аўтаматызацыі на 2 мільёны рублёў, металапрацоўчых станкоў 120 штук, металарэзнага інструменту на 350 тысяч рублёў, электрарухавікоў 14 тысяч штук, мінеральных угнаенняў 24 тысячы тон, сернай кіслаты 2 тысячы тон, паперы і кардону 3 тысячы тон, 5 агрэгатаў вітаміннай травяной мукі, 500 кіламетраў дрэзнажных труб, 15 тысяч тон цэменту, 10 тысяч тон камбінаваных кармоў. Рапрацаваць і асвоіць вытворчасць 87 відаў новых машын, абсталявання, прыбораў, апаратаў, матэрыялаў.

Павялічыць вытворчасць тавараў народнага спажывання ў параўнанні з 1974 годам на 140 мільянаў рублёў; вывучыць звыш плана: мазілі на 600 тысяч рублёў, бытавых халадзільнікаў і тысячы штук, тканін усёх відаў 715 тысяч метраў, панчошна-шкарпэткавых вырабаў 800 тысяч пар, швейных — на 1,3 мільяна рублёў, трыкатных — на 700 тысяч рублёў, футравых вырабаў — на 1 мільён рублёў, мяса — 2.200 тон, масла — 2.000 тон, вылавіць дадаткова 82 тысячы цэнтнераў рыбы. Асвоіць масавую рытварчасць 1.660 новых мадэляў і відаў вырабаў.

Пастаянна ўдасканальваць якасць прадукцыі, павышаць яе надзейнасць і даўгавечнасць. Азэставаць на дзяржаўны Знак якасці не менш чым 200 вырабаў.

Комплексна механізаваць і аўтаматызаваць 50 вытворчасцей, участкаў і цэхаў, укараніць 100 аўтаматычных, механізаваных, паточных і канвейрных ліній, 11 аўтаматызаваных сістэм кіравання прадпрыемствамі і галінамі. Перавесці з ручной працы на механізаваную не менш чым 5.100 рабочых, у тым ліку на дапаможных работах — 2.000 чалавек. Сэканоміць у прамысловасці 100 мільянаў кілават-гадзін электраэнергіі, 142 тысячы гікакалорый цеплай энергіі, 23 тысячы тон умоўнага паліва, 2,5 тысячы тон чорных і каляровых металаў.

Датэрмінова выканаць заданні і зказы на настаўках сельскай гаспадарчы машын, абсталявання, угнаенняў і іншай прадукцыі. Вырабіць на 68 мільянаў рублёў машын, абсталявання і запасных частак да трактароў і сельгасмашын, у тым ліку звыш плана на 1,85 мільяна рублёў. На прамысловых прадпрыемствах абучыць для калгасаў і саўгасаў 600 механізатараў. Раней намечанага тэрміну ўвесці ў эксплуатацыю 157 тысяч гектараў асушаных і 8 тысяч гектараў арашальных зямель.

Па аснове інтэнсіфікацыі, канцэнтрацыі і спецыялізацыі сельскагаспадарчай вытворчасці павысіць прадукцыйнасць працы ў калгасах і саўгасах на 10 працэнтаў. Атрымаць у сярэднім па рэспубліцы не менш як 27 цэнтнераў збожжа з гектара, яго валавы збор дзвесці да 2,8 мільяна тон і выкапаць пяцігадовы план па вытворчасці збожжа. У калгасах і саўгасах дасягнуць ураджайнасці бульбы 155 цэнтнераў, цукровых буракоў 245 цэнтнераў з гектара, павысіць ураджайнасць ільну, кармавых і іншых культур. Павялічыць валавую вытворчасць малака на 5,4 працэнта, мяса — на 2,6 працэнта і яек — на 7 працэнтаў. Сярэдні ўдой ад кожнай каровы дзвесці да 3.195 кілаграмаў, сярэднесутачнае прыбаўленне ў вазе буйной рагатай жывёлы на адкорме — да 700 грамаў і свіней — да 450 грамаў.

Прадзюж дзяржаўна не менш як 240 тысяч тон збожжа, 215 тысяч тон бульбы, 660 тысяч тон цукровых буракоў, 13 тысяч тон ільновазлака, 84 тысяч тон гародніны, 1.835 тысяч тон малака, 555 тысяч тон мяса і 350 мільянаў штук яек. Пяцігадовыя планы па прадукцы дзяржаўна прадуктаў жывёлагадоўлі выканаць датэрмінова: малака і мяса — да 15 верасня, яек — да 1 ліпеня 1975 года.

Гадавы план будаўніча-мантажных работ выканаць да 30 снежня. На месяц раней тэрміну здаць у эксплуатацыю ёмістасці на 36 тысяч тон збожжа на Іенаўскім элеватары, мяса-тушчавы цэх на Уцэнскім мясакамбінаце, новыя магутнасці на Алітускім баваўняным камбінаце і на Плуңгескай фабрыцы «Ліну Аўдзіняй». Забяспечыць датэрмінова ўвод свінагадоўчай фермы ў калгасе «Эйгірджай», комплексу па гадоўлі і адкорму свіней у саўгасе «Ванджгала» і міжгаспадарчага комплексу па адкорму буйной рагатай жывёлы ў калгасе «Шаўката». Укараніць

брыгады дзяржаўна на метад М. А. Злобіна ў 480 будаўнічых брыгадах і на 14 будаўнічых пляцоўках, якія выканаюць каля 10 працэнтаў усяго аб'ёму будаўніча-мантажных работ па рэспубліцы.

Да пачатку навучальнага года здаць у эксплуатацыю агульнаадукацыйных школ на 19,4 тысячы месца. Пабудаваць і забяспечыць рытмічную здачу жылых дамоў агульнай плошчай 1,8 мільяна квадратных метраў, у тым ліку ў сельскай мясцовасці 7,8 тысячы індывідуальных і кааператыўных дамоў, дзіцячых дашкольных устаноў — на 12 тысяч месца, бальніц — на 1.410 ложкаў. Гадавы план па газіфікацыі жыллага фонду выканаць да 1 снежня і звыш плана газіфікаваць 2,5 тысячы кватэр, у тым ліку 2 тысячы кватэр у сельскай мясцовасці. Сэканоміць у будаўніцтве 9,8 тысячы тон цэменту, 2,0 тысячы тон металаў, 12,6 тысячы кубаметраў лесаматэрыялаў, 1,8 мільяна штук цэглы, 4 тысячы квадратных метраў шкла.

Датэрмінова выканаць гадавы план перавозкі грузаў чыгуначным, аўтамабільным, марскім і рачным транспартам. Звыш плана перавесці 790 тысяч тон народнагаспадарчых грузаў. Да 1 сакавіка выканаць пяцігадовы план па прыросту абанентаў гарадской тэлефоннай сеткі і да 1 ліпеня — па ўводу магутнасцей аўтаматычных тэлефонных станцый, да канца года дадаткова ўвесці 2 тысячы нумараў у АТС.

Палепшыць гандлёвае і бытавое абслугоўванне насельніцтва. Павялічыць продаж сельскай тавараў у параўнанні з 1974 годам на 159,5 мільяна рублёў, у тым ліку звыш плана — на 3 мільёны рублёў. Павялічыць у прадпрыемствах грамадскага харчавання адкрытага тыпу колькасць месца на 1.360 адзінак і гандлёвую плошчу магазінаў на 18 тысяч квадратных метраў. Пабудаваць і ўвесці ў эксплуатацыю 93 магазіны, агульнатаварныя склады плошчай 12,7 тысячы квадратных метраў і гародніна-бульбасховішчаў на 6,1 тысячы тон. Аказаць насельніцтву звыш плана бытавых паслуг на 500 тысяч рублёў.

Працоўныя Літоўскай ССР запэўніваюць Цэнтральны Камітэт КПСС, што прыкладуць усе свае сілы, веда і вопыт для паспяховага выканання заданняў завяршальнага года дзевятай пяцігодкі і прынятых сацыялістычных абавязальстваў, уносяць дастойны ўклад у ажыццяўленне задач, пастаўленых XXIV з'ездам Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

Сацыялістычныя абавязальствы абмеркаваны і прыняты на сходах калектываў прадпрыемстваў і арганізаванай прамысловасці, будаўніцтва, транспарту, навуковых устаноў, калгасаў, саўгасаў, на сходах партыйна-гаспадарчых актываў гарадоў і раёнаў рэспублікі.

МІНАЮЦЬ гады, дзесяцігоддзі, а памяць аб подзвігу народным у Вялікай Айчыннай вайне жыве ў людскіх сэрцах. Ніхто не забыты, нішто не забыта.

Услаўленню гераізму савецкіх людзей у тым вогненным гады аддаюць свой талент пісьменнікі і мастацтары, мастакі і артысты. Летамі векапомных часоў пішацца і тым, хто са зброй у руках змагаўся на франтах і у тыле ворага.

Дакументальная літаратура і ле старонак паўстаюць слаўныя вобразы мужніх змагароў з фашызмам, іх неўміручыя справы.

Кожны год на паліцах кнігарня і бібліятэкі з'яўляюцца новыя і новыя кнігі ўспамінаў вэтэранаў вайны.

У чарговай гутарцы за круглым сталом газеты «Літаратура і мастацтва» і Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны прынялі ўдзел мемуарысты Іван Дзмітрыевіч Вятроў — былы сакратар падпольнага Палескага абкома партыі, Міхаіл Міхайлавіч Джагарай — былы начальнік штаба 1-й Мінскай партызанскай брыгады, Герой Савецкага Саюза Іван Кузьміч Захараў — былы камандзір партызанскай брыгады імя Фрунзе Віцебскай вобласці, Аляксандр Васільевіч Раманаў — былы камандзір партызанскай брыгады імя Ракасоўскага Вілейскай вобласці, Федар Дзмітрыевіч Рома — былы сакратар Брэсцкага

падпольнага абкома камсамола, Пётр Васільевіч Акулаў — пакоўнік запаса, Іван Яфімавіч Скарнінкін — падпалкоўнік запаса.

У гутарцы прынялі таксама ўдзел лаўрэаты Ленінскай прэміі, архітэктары Юрый Міхайлавіч Градаў і Леанід Мендзелевіч Левін, пісьменнікі Уладзімір Дамашэвіч і Павел Місько, загадчык аддзела гісторыі партызанскага руху музея Раіса Андрэеўна Чарнаглазава, загадчык рэдакцыі мемуарнай і ваенна-патрыятычнай літаратуры выдавецтва «Беларусь» Павел Сцяпанавіч Шчадроў.

Прапануем чытачам запіс гутаркі за круглым сталом.

скім руху. Выдатную кнігу на гэтую тэму напісаў Анатоль Дзенісевіч, пішуць свае мемуары былыя сакратары падпольных — Гомельскага абкома камсамола А. Рудак і Віцебскага — В. Лужнін.

І, разам з тым, тэма гэтая далёка не вычарпана. Асабліва, калі ўлічыць, што ў партызанскіх атрадах колькасць байцоў камсамольскага ўзросту складала больш, як 60 працэнтаў.

І. Вятроў:

— Многа гадоў прайшло з таго часу, як выйшла першае выданне майёй кнігі «Браты на зброі». Я добра ўсведамляю, калі браўся пісаць, што раблю важнае і вельмі патрэбнае для людзей справу: прыгадваю не толькі незабыўныя старонкі гісторыі партызанскай вайны на Палессі, але і паказваю інтэрнацыянальны характар

фашызмам, уваскрашаюцца многія, дагэтуль невядомыя шырокаму чытачу подзвігі сыйноў братніх народаў. Адно пажадана, каб мемуарысты не спадзяваліся толькі на сваю памяць, каб яны наладжвалі цесную сувязь з вэтэранамі вайны, якія могуць дапамагчы ўстанавіць баявыя эпизоды, факты, прозвішчы... Вось тады ўспаміны і не будуць грашыць недакладнасцямі, будуць яшчэ цікавейшымі.

Над чым працую зараз? Пішу новую кнігу «Палессе ў агні барацьбы». Аб чым яна — гаворыць сама назва. Пішацца цяжка, не тое ўжо здароўе, не тая працаздольнасць. Але ж лічу святым абавязкам як мага больш прыгадаць дарагіх сяброў па зброі, расказаць аб іх гераічным жыцці. Людзі павінны ведаць аб тых, хто нярэдка цаною ўласнага жыцця

простае пісьмо, напісанае ў аголе, ці ля партызанскага вогнішча, кароткі запіс у дзёніку, баявое данясенне, здымак, зроблены лясным фотаапаратам. Усё гэта трэба зберагчы, як неацэнныя дакументы гісторыі.

Так, напісана пра вайну многа. Але тэма гэтая невычэрпаная. Трэба, каб ніводны прыклад гераізму савецкіх людзей не застаўся забыты, не асветлены.

Барацьба была жорсткай і цяжкай і пра гэта трэба сумленна пісаць.

А. Раманаў:

— Тым больш велічнай выглядае наша перамога...

І. Захараў:

— Нядаўна мне ўдалося пазнаёміцца з трафейнымі нямецкімі дакументамі тых часоў. Яны адлюстроўваюць менавіта партызанскі дух на Беларусі, толькі, вядома, з пункту гледжання гітлераўцаў.

Дык вось і ворагі вымушаны былі ў сваіх данясеннях пісаць аб тым, што супраціўленне насіла сапраўды народны характар, што на кожным кроку яны адчувалі, як гарыць пад нагамі зямля. І зламаць гэтае супраціўленне ім не ўдавалася ніякімі карнымі экспедыцыямі з прынягненнем тысяч узброеных да зубоў салдат.

Пра гэта трэба яшчэ пісаць і пісаць...

П. Акулаў:

— Зроблена мала. Мы забываем, што час бяжыць, што людзі не вечныя і многіх удзельнікаў гістарычных перамог Савецкай Арміі ўжо няма сярод нас.

Прыяду такі прыклад. Амаль усе вобласці Расійскай Федэрацыі выпусцілі кнігі пра сваіх землякоў — Герояў Савецкага Саюза. Мы ж гэтага не зрабілі, хоць сотні беларусаў удастоены гэтага высокага і пачэснага звання.

Прыяду такі прыклад. Амаль усе вобласці Расійскай Федэрацыі выпусцілі кнігі пра сваіх землякоў — Герояў Савецкага Саюза. Мы ж гэтага не зрабілі, хоць сотні беларусаў удастоены гэтага высокага і пачэснага звання.

Скажу больш. У Венгерскай Народнай Рэспубліцы гадоў пяць назад выйшла кніжка, прысвечаная вайнам Савецкай Арміі, якія атрымалі званне Герояў Савецкага Саюза за вызваленне Венгрыі. Сярод іх ёсць нямецкі і беларусаў. А мы пра гэта маўчым.

Відаць, у нас не ўсё ў парадку з арганізацыяй аўтарства дапамогай ім. Дзяліць літаратура да мяне прыязджаў за кансультацыяй адзін пакоўнік у адстаўцы. Аказваецца, ён ужо некалькі гадоў піша мемуары. Тых неарганізаваных «саматужнікаў» няма. Працаваць ім цяжка, бо, скажам, каб атрымаць доступ да архіўных матэрыялаў патрэбна хадайніцтва той ці іншай арганізацыі, якая зацікаўлена ў напісанні такіх мемуараў. Пра гэтых жа людзей ніхто не ведае, ніхто ім не дапамагае. Не кожны журналіст, не кажучы ўжо аб пісьменніку, возьмецца без усякіх гарантый за такую працу. Сыры матэрыял, вядома, выдавецтва не прыме. Атрымліваецца нейкае зачараванае кола. А, магчыма, тым часам гіне каштоўны матэрыял.

І. Скарнінкі:

— Я думаю, Пётр Васільевіч, што ў нас выдаецца і нямнога кніг пра сучасную армію, пра маладых воінаў, пра тое, як захоўваюць яны баявыя традыцыі сваіх бацькоў. Гэта вельмі важная тэма.

І. Захараў:

— Сапраўды, пераважная большасць вэтэранаў вайны, якая ўзялася за перо, пазбаўлена літаратурных навыкаў, я ўжо не кажу пра здольнасці. Без дапамогі журналістаў, пісьменнікаў, відаць, не ўбачылі б свет кнігі многіх з нас.

Унікае праблема літаратурнай дапамогі. Вось нядаўна

УСЛАВІЦЬ У ВЯКАХ ВЯЛІКІ ПОДЗВІГ НАРОДНЫ

КРУГЛЫ СТОЛ ГАЗЕТЫ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА» І БЕЛАРУСКАГА ДЗЯРЖАўНАГА МУЗЕЯ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ.

М. Джагарай:

— **Н**АПІСАЦЬ дакументальную кніжку не менш, відаць, складана, чым мастацкую. Галоўная цяжкасць тут, на маю думку, тоіцца ў тым, што ты не павінен, не маеш права ў мастацкіх абавязках адступіць ад падзей, удзельнікам якіх быў. Але не толькі ў гэтым. Дакументаліста падсцярагае і такая небяспека, як суб'ектыўнасць. Я, напрыклад, магу ацэньваць пэўную аперацыю, удзел у ёй маіх таварышаў па-свойму, другі — па-іншаму.

Адсюль, відаць, тыя наклады ў некаторых нашых дакументальных творах, адсюль абурэнне некаторых чытачоў-удзельнікаў партызанскай барацьбы.

Я асабіста з'яўляюся аўтарам двух кніг «Удзельнікі ўначы» і «Кастры партызанскія». Скажу адразу, кіраўчыся не толькі памяццю, бо яна можа лёгка падвесці. Я выкарыстаў успаміны амаль васьмідзсяцінапапалчэнікаў на партызанскай барацьбе, правяраў, супастаўляў гэты матэрыял. Няма дзеянне давялося пакарпець над архіўнымі дакументамі.

І яшчэ адна думка. Некаторыя нашы дакументалісты ўсю ўвагу сканцэнтруюць толькі на баявых дзеяннях, абмінаючы гартаванне характараў сваіх герояў, не робячы спробы перадаць іх унутраны склад, псіхалогію.

П. Акулаў:

— З вамі, Міхаіл Міхайлавіч, можна пагадзіцца. Але ўсё ж такі пра партызанскую барацьбу на Беларусі напісана шмат, няхай не ўсё аднолькава добра, але шмат. Менш пашанцавала мемуарыстам, прысвечанай Савецкай Арміі. А між тым, тут, у нас на Беларусі, ворага разбілі войскі чатырох франтоў.

Адной са значных кніг, дзе адлюстраваны разгром гітлераўцаў на тэрыторыі нашай рэспублікі, з'яўляецца зборнік «У баях за Бела-

русь», у напісанні якога прынялі ўдзел відныя военачальнікі, афіцэры і байцы. Зборнік выдатна ілюстраваны здымкамі франтовага фотакорэспандэнта В. Аркашова і карыстаецца вялікім поштам.

Ф. Рома:

— Кніга аказалася вельмі патрэбнай. Наогул калі б сабраць у адно месца выдатныя ў рэспубліцы мемуарную літаратуру, прысвечаную Вялікай Айчыннай вайне, дык атрымалася б салідная бібліятэка. І кнігі гэтыя карысныя, цікавыя, доказ таму — яны не залежваюцца на паліцах.

П. Акулаў:

— Нядаўна мне давялося пабываць у адной вайскавай часці і я быў сведкам, як гэтай кніжкай узнагароджвалі выдатнікаў баявой і палітычнай падрыхтоўкі.

Хутка разышлася і кніга, прысвечаная гісторыі Чырванасцяжнай Беларускай вайскавай акругі.

Ф. Рома:

— Кніга, якую я напісаў, была прысвечана партызанскай барацьбе на Брэстчыне. Там былі свае ўмовы, свае асаблівасці. Трэба памяць, што да пачатку вайны Савецкая ўлада праіснавала ў заходніх абласцях менш як два гады. І тым не менш, амаль з першых дзён акупацыі тут пачаўся рух супраціўлення гітлераўцам, які з кожным днём, месяцам пашыраўся і прыняў усенародны характар.

Трэба сказаць, што ўжо ў сорок трэцім годзе цэлыя раёны, такія, напрыклад, як Бярозаўскі, Івацэвіцкі, Антонаўскі і іншыя былі поўнасцю вызвалены партызанамі.

Быў я ў той час сакратаром падпольнага абкома камсамола і, натуральна, мая кніга — пра партызанскую моладзь, яе гераічныя справы.

Ёсць яшчэ творы пра ўдзел моладзі ў партызан-

гэтай барацьбы. У лясках жа Палесся, як вядома, разам з беларусамі, рускімі, украінцамі можна змагацца супраць гітлераўцаў лепшымі сынамі Чэхаславакіі, Польшчы, Югаславіі, Венгрыі. Менавіта пра баявую дружбу партызан розных нацыянальнасцей, у прыватнасці, беларусаў і славакаў, выкарыстоўваючы свой дзёнік ваеннага часу, газеты і іншыя дакументы, я імкнуўся расказаць у кнізе «Браты на зброі». Але я не абмежаваўся толькі дзёнікам, хоць ён мне аказаў неацэнную дапамогу. Я звярнуўся — і лічу, што гэта было вельмі правільным — да ўдзельнікаў партызанскага руху на Палессі, наладзіў з імі перапіску, сабраў сотні пісем. Той, хто чытаў маю кніжку, ведае, як патрэбны былі мне, аўтару, звесткі ад баявых сяброў, як узбагацілі яны кніжку.

Мне прыемна, што мая праца атрымала станоўчую ацэнку не толькі на радзіме, але і за мяжой. Маю многа ўдзячных водгукі з Чэхаславакіі, Венгрыі, у прыватнасці, ад Янаша Кадара і Езефа Ленарта. І калі цяпер, напрыклад, чытаеш пісьмо Эвы Сітэр, пляменніцы загінуўшага ў барацьбе з фашызмам былога палескага партызана Іосіфа Ашвера, цяжка стрываць хваляванне: «Няхай у сэрцах усіх людзей гуцьць толькі адно слова — «мір». Няхай ніколі больш не будзе вайны, няхай жыве вечная дружба паміж народамі ўсяго свету!». Гэта — словы ад сэрца, словы розуму і сумлення.

І хоць немагчыма ахапіць у поўнай меры і паказаць так шырока, як хацелася б, партызанскую барацьбу на Палессі, — многае ж сцёрлася ў памяці — інтэрнацыянальная тэма паранейшаму хвалюе мяне і іншых мемуарыстаў. Добра, што апошнім часам выходзіць нямецкая кніжка аб інтэрнацыянальным характары нашай барацьбы з

на да мне прыехаў былі партызан з вельмі цікавымі, на мой погляд, запісамі ўспамінаў. Але з літаратурнага боку яны, вядома, сырныя. «Дапамажы, — кажа, — знайсці чалавека, які б узяўся зрабіць літаратурны запіс». Пайшоў да аднаго, другога — адмаўляюцца. Той жыццё, гэты не хоча рызыкаваць, бо хто яго ведае, ці возьмуць яшчэ рукапіс у выдавецтве. Так і пасхаў мой знаёмы ні з чым.

Нам трэба больш ашчадна ставіцца да таго, што пішучы ветэраны.

І. Вятроў:

— Дрэнна, што некаторыя нашы рэдактары выкрэсліваюць у рукапісах дзесяткі прозвішчаў...

П. Шчадроў:

— Выкрэсліваюць таму, што прозвішчы даюцца спісам.

Ф. Рома:

— Якія ж цяжкасці ўзнікаюць перад намі, ваеннымі і

роўні. Дапамагі ветэранам вайны ў напісанні ўспамінаў пісьменнікі Р. Няхай, І. Навуменка, П. Шасцерыкоў, А. Міронаў, В. Быкаў і іншыя.

Але поспех кнігі залежыць не толькі ад якаснай літаратурнай апрацоўкі дакументальнага матэрыялу — трэба, каб гэты матэрыял быў цікавы, дакладны, каб у ім было менш агульнавядомага і больш канкрэтнага — эпизоды, падзеі, факты... Вядома, добра, калі аўтар пералічвае іматэрыялы імёны сваіх баявых папчэнікаў. Шкада толькі, што часам ён далей гэтага пералічэння не ідзе. А чытачу ж хочацца з мемуараў уявіць сабе як мага пэўнай героя — яго партрэт, характар. Адных «рэзліччых» недастаткова для твора. Вось чаму даводзіцца нярэдка вяртаць аўтарам рукапісы на дапрацоўку.

Аднак усё, што я сказаў аб нашай рэдактарскай спра-

ратуры, у тым ліку і аўтару. Якія сёння сядзяць у гэтай зале. Гутарылі з былымі партызанамі, мясцовымі жыхарамі. Менавіта гэтыя сустрачкі, знаёмства з мемуарнай літаратурай і падказалі нам вобразнае рашэнне помніка.

Ю. Градаў:

— Памяць сэрца ніколі не астывае. Наадварот, чым болей гадоў аддаляюць ад нас падзеі Вялікай Айчыннай вайны, тым ярчэй паўстае неўміручы подзвіг савецкага народа, які перамог гітлераўскі захопнік.

Пасля вайны парадзілася цэлае пакаленне людзей, якія пра тры грозныя гады ведаюць з расказаў бацькоў, з кінафільмаў, кніг, у тым ліку мемуарнай літаратуры, неацэнная каштоўнасць якой у дакументальнасці, у тым, што яна данесла да сённяшніх дзён тысячы і тысячы імёнаў змагароў з фашызмам.

Наш творчы калектыў за-

ваіны, з кожным годам усё менш і менш... Вось чаму я лічу, што мы, пісьменнікі, у першую чаргу павінны памагчы ветэранам апрацаваць багаты дакументальны матэрыял, стварыць творы, якія праўдзіва б расказвалі аб савецкіх войнах, што не шкадуючы жыцця змагаліся за шчасце будучых пакаленняў, за Айчыну.

Асабіста я напісаў аповесць «Порахам пахла зямля». Напісаў па ўспамінах аднаго цудоўнага чалавека, былога камандуючага артылерыі дывізіі. Франтавымі дарогамі ён прайшоў аж да Берліна. Там і закончыў вайну. Не скажу, каб матэрыял даваўся мне лёгка. Сам я параўнаўча малады чалавек, удзелу ў вайне не прымаў. Да таго ж не імкнуўся скрупулёзна прытрымлівацца строгай падзейнасці: рэч мастацкая... Пісаў у асноўным са слоў майго героя, так, як ён пераказаў баявую абстаноўку. І, магчыма, та-

вобразы герояў... Гэта прывядзе да непатрэбных ускладненняў. Ну, а ўвогуле, калі гаварыць пра аповесць «Порахам пахла зямля», то яна сёлета выйдзе з друку.

Цяпер — аб сабе. Давялося і мне напісаць раман на партызанскую тэму «Мора Герадота». Галоўным у гэтай адказнай працы лічыў і лічу — захоўваць вернасць гістарычнай праўдзе. У аснову твора паклаў расказ аднаго камісара партызанскага атрада. Але ў твор унёў шмат абагуленых вобразаў.

І тым не менш працаваць над раманам было складана. Сустрэкаўся і гаварыў з многімі ўдзельнікамі партызанскага руху на Беларусі, перачытаў усю мемуарную літаратуру, якая выходзіла ў апошнія гады ў выдавецтве «Беларусь». Яна мне, безумоўна, вельмі дапамагла.

Але разам з тым, паколькі сёння ідзе канкрэтная гаворка аб мемуарах, хачу зра-

партызанскімі мемуарыстамі? Іван Дзмітрыевіч Вятроў выказаў сваю крыўду таварышам з выдавецтва за тое, што ў яго кнізе скарацілі іматэрыялы. Павел Сцяпанавіч Шчадроў адказаў рэзліччай, што нельга падаваць прозвішчы спісам. Відаць, ён мае рацыю. Але зразумейце і нас. Мы пішам пра падзеі, у якіх прымалі ўдзел тысячы людзей. Назавеш адных і абмінеш другіх — крыўда, і справядліва. І, у той жа час, зразумела, што спісам даваць нельга. Відаць, трэба знаходзіць нейкія іншыя формы падачы, і ў гэтым павінны дапамагчы нам нашы даражнікі — пісьменнікі і журналісты.

Я поўнасьцю згодзен і з Міхаілам Міхаілавічам Джэгаравым, які гаварыў пра абавязковае захаванне дакладнасці матэрыялу. Пра напісанні кнігі я таксама выкарыстаў успаміны некалькіх дзесяткаў былых папчэнікаў, уласныя дзённікі, іншую літаратуру і дакументы. І ўсё ж не абыйшлося без прыкрас памылкі — было збыліта адно прозвішча. Вось чаму трэба нам быць вельмі ўважлівымі, і б сказаць нават — пільнымі. Мы пішам гісторыю, а гісторыя не церпіць памылак.

П. Шчадроў:

— Мы лічым, што выдавецтва «Беларусь» робіць вялікую справу, працуючы з аўтарамі-мемуарыстамі, дапамагаючы ім, жывым сведкам і ўдзельнікам падзей, у напісанні кніг аб масавым гераізме савецкіх людзей у гады Вялікай Айчыннай вайны.

Можна назваць шмат прозвішчаў журналістаў, пісьменнікаў, якія прымаюць удзел у літаратурнай апрацоўцы рукапісаў, прычым робяць гэта высокакваліфікавана, на адпаведным мастацкім уз-

ве, гэта звычайная праца, якой мы займаліся і будзем займацца з адзіным заданнем: зрабіць кожную кнігу мемуараў як мага цікавейшай, карыснай для шырокага кола чытачоў.

Л. Левін:

— Мы з Юрыем Міхаілавічам Градавым належым да пакалення, чыё дзяцінства прыпала на гады Вялікай Айчыннай вайны. Кажуць, што дзіцячыя ўражанні самыя моцныя. Ва ўсіхкім разе на сабе ведаю, што на ўсё жыццё захаваў памяць пра той цяжкі для Радзімы час і гонар за тых, хто каваў перамогу над ворагам, хто адомсціў за гора і смерць, якія вораг селі на нашай зямлі.

Нам вельмі патэсна сядзець сёння за гэтым сталом з ветэранамі вайны, праслаўленымі партызанскімі ваякамі, камандзірам Савецкай Арміі. Мы ўдзячны вам за вашы кнігі, у якіх вы ўслаўляеце неўміручы подзвіг народны ў гады Айчыннай вайны.

Гэтыя кнігі дапамагаюць і нам у нашай рабоце, нашай творчасці, якую мы таксама прысвяцілі тэме барацьбы з ненавісным фашызмам.

Сотні тысяч людзей наведлі ўжо мемарыяльныя комплексы Хатынь, у стварэнні якога нам панчэсціла прыняць удзел. Гэты помнік з каменя і бетону — нагадвае ўсім нам, усім людзям на зямлі аб жудаснях, якія пёс чалавецтву напызм, заклікае змагацца за мір ва ўсім свеце.

Разам са скульптарам А. Анкейчыкам мы працавалі і над мемарыяльным комплексам «Прарыў» пад Ушачамі, прысвечаным славунай аперацыі партызан вясной 1944 года, якімі камандаваў Герой Савецкага Саюза Ул. Лабанок.

Перад тым, як прыступіць да гэтай работы, мы перачыталі нямаля мемуарнай літа-

раз праце над шэрагам мемарыяльных помнікаў і знакаў, якія павінны ўвекавечыць подзвіг змагароў Мінскага падполля.

Такія помнікі будуць устаноўлены і ў іншых месцах Беларусі. Не было такога раёна, дзе б зямля ні гарэла над пананым ботам захопнікаў. Ідзе вялікая работа па зборы матэрыялаў, удакладненню месцаў баёў з гітлераўскімі карнікамі.

І. Вятроў:

— Ва ўвекавечанні гераічных спраў беларускіх партызан сродкамі манументальнай прапаганды, я лічу, зроблена яшчэ нямнога. Узняць хаця б Акіябрскі раён, які даў першых двух партызан — Герояў Савецкага Саюза. Там гэты падзея ні скульптарамі, ні архітэктарамі ніяк не адзначана.

А. Раманаў:

— У сакавіку 1943 года фаніцыя людасды спалілі райцэнтр Асвею, мястэчка Кахановічы. Тысячы мірных савецкіх грамадзян былі замучаны, забіты, спалены жывымі... Такое не забываецца ніколі. І паколькі зараз мы гаворым з вамі, дарагія таварышы архітэктары, аб увекавечанні памяці загінуўшых у вайне, я нагадаў і аб гэтым выпадку: хай не толькі памяць народная, кнігі, але і помнікі зберагуць, засведчаць для нашчадкаў баспрыкладны гераізм народа.

Ул. Дамашэвіч:

— Сёння тут, за круглым сталом, сабраліся ветэраны мінулай вайны, аўтары цікавых успамінаў. Але ж ёсць нямаля і такіх удзельнікаў свідчэнняй барацьбы супраць фашызму, якія могуць многае расказаць, прыгадаць са свайго баявога жыцця, ды не маюць пэўнага літаратурнага вопыту. А ў гэтых жа людзей за плячамі ўжо шмат гадоў, і іх, жывых удзельнікаў і сведкаў

му ў працэсе рэдагавання кнігі было нямаля заўваг, даводзілася нешта скарачаць, дапрацоўваць. Але цяпер з улічэннем магу сказаць: набыў патрэбны вопыт. Атрымаў падрыхтоўку да наступных кніг.

Праўда, выгледзячы на тое, што мая рэч і недакументальная, але не абыйшлося без такіх-сякіх ускладненняў. Адзін чалавек, напрыклад, які паслужыў прататыпам вобраза героя прачытаў часопісны варыянт аповесці і пазнаў у асобе начальніка штаба сабе. Пазнаў і накрываў дзіўся: палічыў, што недастаткова напісана пра яго.

А. Раманаў:

— А чаму і не назваць у кнізе імя сапраўднага героя?

Ул. Дамашэвіч:

— Не, не зусім згодзен з гэтым. Прэтэнзіі беспадстаўныя, бо ў мастацкім творы існуюць свае законы. Ды і ўвогуле нельга абняць неабдымнае.

Хачу ў заключэнне яшчэ раз падкрэсліць, што маладыя пісьменнікі павінны часцей звяртацца да тэмы Вялікай Айчыннай вайны, да паказу бессмяротнага подзвігу народнага.

П. Місько:

— Цалкам згодзен з Уладзімірам Дамашэвічам — пра мінулую вайну трэба пісаць больш... Пісаць у імя міру, у імя мірнай працы людзей. Адно, што нам, пісьменнікам, якія не прымалі ўдзелу ў вайне, але, натуральна, цікавіцца і будуць цікавіцца тымі векапымі днямі, неабходна з большай строгаасцю падыходзіць да адбору канкрэтнага матэрыялу. Хай даруе мне Дамашэвіч, але яго аповесць слаба была скаманавана, усё, што ён чуў з вуснаў героя, пра тое і пісаў. Так нельга рабіць.

Нельга, вядома, у мастацкім творы, як нехта тут прапаноўваў, называць прозвішчы людзей, з якіх пісаліся

бач і заўвагі. Кінулася ў вочы, што большасць гэтых кніг напісана на адной схеме, падобны адна на адну вырашэннем тэмы. Расдумачыць такую з'яву можна ў першую чаргу вузкім колам аўтараў, якія робяць літаратурны запіс успамінаў. І яшчэ адна заўвага. Я даду чаюса да думкі Івана Дзмітрыевіча Вятрова, што мемуарысты часам ухіляюцца ад паказу цяжкасцей і складанасцей партызанскай барацьбы. Напрыклад, прыйшлі партызаны да моста, узарвалі яго і — кропка. А на самай справе не ўсё было, мусіць, так проста. Кожная аперацыя вымагае адпаведнай падрыхтоўкі, вялікага напружання.

Асабіста мне ў рамане і хацелася паказаць усё складанасці баявога жыцця і барацьбы партызан на акупіраванай ворагам тэрыторыі.

У выдавецтве «Мастацкая літаратура» да 30-годдзя Германіі над гітлераўскай Германіяй выходзіць нямаля кніг.

У прыватнасці, «Воўчая зграя» В. Быкава, «Да святання блізка» І. Новікава, а таксама «Я — з вогненнай вёскі» Я. Брыля, А. Адамовіча, Ул. Калесніка, у якой сабраны расказы жывых сведкаў аб зверствах гітлераўцаў на беларускай зямлі. Абяцае ў хуткім часе новы раман аб вайне Іван Чыгрынаў.

І. Вятроў:

— Яго «Плач перапёлкі» мне спадабаўся... Добрая кніга, праўдзівая.

П. Місько:

— Карацей кажучы, поспех прыходзіць да тых, аўтараў, якія верныя ў сваіх творах гістарычнай праўдзе жыцця, якім удаецца паказаць не толькі псіхалогію чалавека на вайне, але і дух пашага гераічнага часу.

ПАХОМ, знайшоўшы ў блакітнай высі трапяткую шэрую кропку, прамовіў радасна:

— Вунька дзе ён! Ух ты, як высака!

— Што, самалёты? — Ягор адразу ж падхапіўся, сеў, пачаў азірацца.

— Не, жаўрук. Выглядаў яго, выглядаў... Сонца ў тым баку — усе вочы пасляніў. Але адшукаў. Вунька, прыглядайся па маёй руцэ!..

— Скажы ты яму, няхай дамоў шпарыць адсюль, — пажартаваў Ягор і ўзяўся разглядаць звязку трафейных гранат; выцягнуў з доўгай ручкі драўляны гузік на белым шнурку, потым завянуў каўпачок, дадаў, прыцэліўшыся на дарогу. — Зручная, халера... Ручка доўгая — далёка кінуць можна... Э-ээ! Чуюш? Матор!

— Падобна. Ці не Роўда коціць?.. Пыл курцыца на дарозе. Дзе прысяды.

Ягор, стоячы, паўглядаўся ў бінакль, паведаміў, не адрываючы яго ад вачэй:

— Так, гэта ён! Але адзін едзе. А дзе ж другі? Мядзіна не бачу... Э-ээ! У каласы хтось ляжыць!..

Багдан падкаціў на вялікай хуткасці, спыніўся і, не выключаючы матора і не злізаючы з сядзення, гукнуў:

— Танкі, таварыш камбат! Танкі!

...Сем танкаў спусціліся на дарозе ў нізін, а за пагоркам, над бярозамі, усё гусцела, расплываючыся на бакі, густая паласа пылу — залацістая злева і чарнейшая справа, куды вецер гнаў дым спаленай газолі. Танкі былі зусім незнаёмыя, непадобныя на тых, з якімі давялося страціць у раннім баі: даўжэйшы гарматы, больш шырокія гусеніцы, а вежы прамавугольныя, як зрэзанія пад прамым вуглом. Звесцішы ногі ў адкрытыя люкі, на першых трох сядзелі танкісты ў чорных камбінезонах і чорных лабавых шлемах. На выбоінах дарогі танкі мякка пагойдваліся, і гайдаліся, як жывыя, гарматы з тоўстымі задымленымі полымягасільнікамі.

Пахом адчуваў каленямі, як дрыжаць сценкі акапа; з бруствера, паміж вастраватых глыбоў, асыпаўся падсохлы пясок; на гадзіннік зваліўся глеісты камяк, і Ягор моўчкі і асцярожна зняў яго, але не адкінуў, а чамусці ціскаў, расціраў у пальцах.

Першы танк спыніўся ля падбітай браніраванай машыны, якая крыху яшчэ дымлялася. Абапіраючыся рукамі на крышку люка, танкіст саскочыў на браню, потым, нечага спалохаўшыся ці згледзеўшы, зрабіў імклівы знак рукою, штось закрычаў, падаўся назад. У люк залезці ён не паспеў. Карычневае воблака дыму, рассечанае тоўстымі зялёнымі і чырвонымі стрэлкамі агню, схавала яго постаць; знутры, як бы насустрач гэтым стрэлкам, ірванулася сляпуча-белае полымя.

Пахому падалося, што спачатку грывнуў выбух у танку, а потым ужо, крыху запознена, аглушальна стрэліла гаўбіца; у вушах гуло і звінела, ён бачыў, як чорная постаць знікае ў люку другога танка і, ведаючы, што спозніца, што не паспее стрэліць, усё ж націснуў спускавы кручок; нібыта ад стрэлу яго дзесяцізарадкі танк спавіла аранжавое полымя выбуху.

— Есць другі! Але ж зарана! Зарана яны пачалі, — прастагнаў Ягор і наводмаш сыпануў ад сябе пацёрты на пацяруху попельна-сіні глеісты камяк; ніжняя Ягорава губа, якую ён моцна прыкусіў, пачала бялець і па куточках была сінявая, як выпаканая сіньяка. — З гэтымі і саракапятка справілася б! Тыя, што на пагорку, кляпаць трэба было! Казаў жа! Казаў! Нервы, відаць, здалі. А цяпер—хто хутчэй!..

Дымнай паходняй запалаў трэці танк, які пачаў быў сыходзіць з дарогі і загруз побач з падбітай браніраванай машынаю. Цяжкія гаўбічныя снарады крышлілі танкавую браню, размаляваную белаватымі крыжамі і псіягамі маскіроўкі: адтуль, з чорных сталёвых скрыняў, ніхто не ўратаваўся.

Запалаў чацвёрты танк.

Да Пахома прыйшла нечаканая палёгка, ясная і спакойная ўпэўненасць у тое, што іх з Ягорам не заб'е, што яны застануцца жыць, і застануцца жывыя чырвонаармейцы, якія сядзяць у акапах і якія страляюць з гаўбіцы, і якія стаіліся ля саракапяткі, і ўсё гэта будзе таму, што Ягор разумны камандзір, які ўмее ваяваць

Алесь САВІЦКІ

У ТОЙ ПЕРШЫ ДЗЕНЬ

Гады вайны...

Не дні, не месяцы — гады! Гады ахвяр, мужнасці, нязломнай стойкасці, непакіснай веры ў Перамогу, у тое, што сонца зноў будзе ззяць над вольным родным краем.

Цяпер яно, гэтае сонца, над намі штодні. І штодні ў нашых сэрцах, памяці нашай — тыя агнявыя гады, што ў нябыт не адплылі і не адплывуць ніколі.

Урывак з рамана «Верай і праўдай», які я прапанаваў чытачу, — маленькай старонка нашага агульнага летапісу пра той грозны і агняны час.

Аўтар.

хітра, і што гэтая хітрасць патрэбна на вайне і без яе не будзе ўдачы, і што гэтай хітрасці ён, Пахом, будзе вучыцца, і, безумоўна, навучыцца.

Ён паднёс гадзіннік да вуха, але нічога не пачуў у рове агню і металу. Згледзеў толькі, як стрэлка жвава пераскоквае з рысачкі на рысачку. Няўжо толькі чатыры минуты прайшло з таго моманту, як грывнула гаўбіца? Так, толькі чатыры!..

— Што на гадзіннік глядзіш, камісар? Туды глядзі! Тамана наша бяда, — і Ягор, маццюнуўшыся, ярасна махнуў рукою ў бок узгорка. — Бачыш? Ужо і аўтаматчыкі сыпанулі!..

Рэдкія ланцужкі аўтаматчыкаў Пахом згледзеў не адразу, яны былі вышэй, па ўзлеску, а ён глядзеў на прысяды, дзе гусцела і разрасталася воблака пылу, з якога выпаўзалі ўсё новыя і новыя танкі. Адзін з іх, у цэнтры дарогі, спавіла чорна-бурае воблака выбуху. Але новыя транны стрэл гаўбіцы не выклікаў у Ягора радасці.

— Сёмы снарад! — хрыпата прыкрычаў ён, нахіліўшыся да Пахома. — Яшчэ тры засталася... Ах, мала снарадзікаў! Снарадзікаў мала дука!

Ад чорна-сіняга смярдзючага дыму, што гнала на акапы, Пахома муцела, і ён высунуўся за бруствер, наважыўся сплюнуць; у роце не было сліны, і ён толькі плямнуў губамі і, нічога

не гаворачы, паказаў Ягору рукою на два танкі, што збочылі з дарогі ў нізіне — яны ўсё яшчэ былі недасягалыня для саракапяткі, а гаўбіца не магла пацэліць у іх з-за чорнай паласы дыму. Танкі пачалі прасвацаць акапы. Дзейнічалі яны асцярожна: адзін раўнаваў акап, а другі ахоўваў яго агнём гарматы і кулямёта. Нехта злаўчыўся, мятнуў звязку гранат, але няўдала, і яны ўзарваліся побач з гусеніцай. Але тут жа з-пад чэрава яго ўзвілася чырвонае полымя — узарвалася міна, якую зрабіў Сагбіт; танк нахіліўся, пасунуўся ў варонку ад снарада, і за ім па траве развінулася гусеніца, шырокая, блішчачая пасярэдзіне. Адкрыўся люк. Танкіст не паспеў выціснуць цела і да палавіны — Глетка скасіў яго доўгай чаргой з аўтамата; танкіст зваліўся на бакавіну вежы, звесцішы доўгія рукі да самай брані, і ўвесь час горгаўся — з танка спрабавалі выпхнуць яго; са шчылін вывальваўся, гусцеючы, шызы дым.

Танк, што шоў следам, крутнуўся назад і папоўз на дарогу. Ягор схаліў машцігранку з бензінам, пругка выкінуўся за бруствер.

— Ён жа зараз у тыл саракапятачцы зойдзе! А на яе — апошняя наша надзея, — і Ягор, лежачы на зямлі, павярнуў запалены твар да Пахома. — Мая чарга... Калі паспею падпаціць, давай каманду: усім — на запасную! Усім! І не марудзь, камісар! Тут болей няма чаго рабіць!..

Прыгінаючыся да зямлі, Ягор пабег напярэймы танку, які ўвесь час поўз усцяж дарогі; гармата танка марудна паварочвалася ў Ягораў бок. Параўнаўшыся з танкам, Ягор спыніўся, чыркануў запалкаю. Запалка зламалася, ён схаліў поўную шчэпаць, сморгаў на карабку... У гэты момант з акапа выскачыў Спур і, абмінуўшы Ягора, шпульнуў бутэльку з бензінам пад ніжні вугал вежы.

Уарушаны трапным ідком, Спур, стоячы, не хаваючыся, трос над галавой сціснутым кулаком. Пахом, ведаючы, што Спур не пачуе яго, закрычаў:

— У акап! У акап, дурань!..

Бела-дымная, загнутая ўнізе, паласа агню накрыла Спура, зламалася і разляцелася на бакі аранжавымі стрэлкамі. У той жа міг чырвоны шар узняўся ад зямлі, захінаючы вежу танка, які адразу і густа задыміў; за гэтым шарам раптоўна, бы растаў, знік Ягор. Штосьці чорнае мякка бэхнула на бруствер Пахомавага акапа; пылам запарушыла вочы.

«Снарад!..»

Пахом ціснуўся ўнут акапа, ціснуўся з такой сілай, што адчуў, як трашчыць гімнасцёрка на плячах і ломіць паясніцу няроўна зрэзаная сценка.

«Канец... Зараз шугане полымя!..»

Розум адлічваў секунды, што засталася жыць, а вочы ўжо бачылі, што на брустверы ляжыць не снарад.

«Гэта ж аўтамат Спураў... Прамое пападанне... Ці гэта ўсё, што засталася ад Ягора?.. Ён жа знік адразу за дымам!..»

Горкая спазма раздзірала Пахому грудзі. Яшчэ крыху і ён задыхнецца ў гэтым цесным акапе. Трэба страляць. Трэба ўзняцца, рабіць тое, што загадаў Ягор. Ён падпаціў танк. Усё. Трэба цяпер адыходзіць на запасную!..

«І не марудзь, камісар!»

— Я не буду марудзіць, Ягор! Зараз!..

Схаліўшы дзесяцізарадку за гарачы ствол, Пахом выскачыў з акапа і гукнуў з усёй моцы:

— Адыход! Усім — адыход! На запасную! За мною!

Каманду пачулі. З акапаў узняліся чырвонаармейцы, беглі, прыгінаючыся, падалі ў варонкі, падхопліваліся. Танкі, што распаўзліся па ўзгорку, выбралі добрыя пазіцыі і білі па акапах, па бярэзніку прыцэльна і густа. Усё поле да самага ручая было густа пакрыта дымнымі ямінамі. Гаўбіца ўжо змоўкла. Снарады з танкаў з тупым чуханнем праносіліся над галавою, і Пахому здавалася, што гэта ад іх хвосціца па твары, раз за разам, пругкая вуркатлівая хваля.

«Трэба памагчы Пляку! Ён жа, відаць, паранены!»

Асляпляльна-агністае полымя пыхнула ля ног Пляка, і Пахом пахіснуўся. А дзе Пляк?.. Снарадам яго, як Спура, як Ягора?.. Гэта ж на кожным з нас яны з гарматы лупцюць!.. На кожнага — снарад!..

Дымнае воблака пылу курылася, звываючыся на тым месцы, дзе толькі што кляпаў Пляк, і ў наветры, куляючыся, ляцела да зямлі фуражка. Пахом павярнуўся і побач, з зямлі, пырснула зорнае сляво; смярдзючая гарачая вата заліпла рот і вочы, узняла, кінула на дол; колкае звонкае бомканне затрэслася ў вушшу, быццам побач сыпалася і сыпалася на жалезную падлогу дробнае зыркае шклянне. Адрозу пагасла святло дня, зрабілася чорна ў вачах, але за гэтай чарнатаю была малінавая далеч і туды, у той малінавы прасяг, кацілася-неслася, побач з армейскай фуражкаю, сонца, наўдзіў здрабнелае, маленькае, падобнае на яблык, пабіты марозам і адмякчы ў цяпле.

Пахом страціў прытомнасць.

Нязмоўкла, то аціхаючы, то ўзмацняючыся да самай высокай ноты, штось раўло і гуло над самым вухам, і грывела недзе далёка, і гэтыя гукі перабівала незнаёмае тахаценне, чужыя галасы, тупат ботаў, бразгат жалеза. І штось ціснула на ногі і паясніцу, бы засмоктвала цяжкая халодная багна, і нават ад слабага руху рэзкі боль прабіваў цела.

«Засыпаны... Гэта ж я зямлёю засыпаны!..»

Усё вакол вагалася, бачылася ў каліровым коле. Пахом заміргаў, страляючы з вежы пылу і пясок, і ўсё адразу прыснілася, і каліровае коле адступіла і потым знікла зусім. Немцы? Так, тупае адзін побач, з рыдлёўкай у руцэ, без зброі... Другі на дарозе,

выцягнуўшыся стрункаю, прытрымлівае рукою дзверцы пярэстай легкавакшкі, з якой вылязаюць два афіцэры... Аднолькава тоўстыя, крыху прыгорбленыя. На кіцелях—белыя вензелястыя пагоны!..

«Палон?!»

Ён ледзьве не закрычаў гэта. Ён хацеў крычаць, але язык нібыта апохлы зрабіўся, не павярнуў яго!..

«Палон... Але ж як гэта? Як?»

Густы пыл і шлейфы дыму, смярдзючы нах спаленай гумы гнала з дарогі; ля лесу дагаралі падбітыя танкі. Падобна, што яны таксама рухаюцца, як і машыны і танкі на дарозе. Не, гэтыя, на полі, нерухомыя, яны нават розныя па колерах!..

«Гэта мы іх падбілі! Дагараюць!.. Але ж як гэта? Яны — дагараюць. А ён — у палоне?.. Значыцца, батальён не выканаў загад, прапусціў ворага?..»

Марыя ПАНКОВА

Марыя Панкова нарадзілася ў 1950-м у вёсцы Падняжанне Шклоўскага раёна (на Магілёўшчыне). Выхоўвалася ў сям'і брата на Гомельшчыне. Скончыла Рэчыцкую вярхоўную школу, а ў 1973 годзе — заочна фанульштэт журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна. Працуе загадчыцай аддзела пісем і масавай работы ў Жытніцкай раённай газеце «Новае Палессе». Вершы, якія прапануем нашым чытачам, — першае выступленне Марыі Панковай у нашай газеце.

Няўжо гэта вершы? І — мае? Мне, чамусьці, здаецца: Нічога майго няма.

Так хвалюся, так баюся: Вось усходзіцца мой дзед Ігнась, Узлеўца бабка Марыля; — Ах, свавольніца, усё ад нас узяла:

Мова — наша, Думкі — нашы. Хіба почырк толькі твой?! — Вы прабаце мне, бабка Марыля,

У небе пачуўся грозны гул авіяцыйных матараў, ён мацней, нарастаў, накатаўся хвалямі, і на дарозе ўсчалася мітусня: Пахом адчуў гэтую мітусню, ён паверыў ёй.

«Нашы! Нашы лятуць!»

У гэтай думцы была надзея на збавенне і паратунак. Зараз! Зараз палаяцца савецкі самалёты, раскашмацца ўсю гэтую калону. Эх, каб жа нейкі знак даць лётчыкам, каб жа не праляцелі, каб жа заўважылі!

Ён нават не хацеў зважаць на тое, што на дарозе аніякіх змен не адбылося, што калона сунецца далей паранейшаму. Але надзея на хуткае выратаванне ўжо авалодала ім і закрэсліла яе было цяжка. Зараз! Зараз налятуць самалёты, потым пойдучы танкі, пойдзе пяхота, і вораг накоціцца назад. І Браткоўскі ўбачыць, што батальён выканаў загад, затрымаў ворага, даў магчымасць разгарнуцца іншым дывізіям і нанесці сакрушальны ўдар на захопніках!..

Ад радасці на вочы набеглі слёзы. Пахом рэзка, ажно хруснулі шыйныя пазванкі, павярнуў голаў у той бок, адкуль каціўся сталёвы гул матараў. Так, самалёты ляцелі, Самалёты ішлі і над лесам, і над полем, і над усім далаглядам, які ён бачыў, і роўна і нізка несліся ланцужком над калонай.

Але гэта былі варожыя самалёты.

Глыбіны холад зямлі памацнеў; калыныя абручы яшчэ мацней сціснулі рэбры; ад пылу, які наплываў ад дарогі, і чорна-сіняга смуроду выхлапаў слязіліся вочы. А ў сэрцы быў адчай. Ён, Пахом, жывы і нічога не можа зрабіць з імі, гэтымі чужынкамі, а толькі амушаны глядзець на іх пераможнае шэсце, слухаць сыты рогат... Пахом моцна тузанаўся, ірванаўся з усяе сілы, і боль з грудзей прабіў плечы, ударыў у голаў. У вухах за-

Даруйце, дзядуля Ігнась, Усё гэта так сапраўды, Але ж і сама я — ваша.

Чую голае далёкі і блізкі: У жыцці трэба радасць спазнаць! Пачынаецца свет ад калыскі, А канчаецца дзе — не відаць.

Зной туманы, туманы, туманы, Нібы белыя коні ўстаюць... Зной працнулася вельмі зарана, Не дае песня сэрцу заснуць.

А з той пары гады прайшлі, У маіх сябровак — дзеці. Пльвуць удалеч караблі, А шчасце блізка дзесці.

Махаю крыламі гадоў, Мінаюць зімы, леты. Мая нялёгкай любоў, Маё каханне, дзе ты?

Пльвуць удалеч караблі, Ляццяць у вырай жураўлі. А, можа, там мой карабель? А, можа, там мой журавель?

Вось і з'явілася казка, Дзень добры, уцеха мая! Стаіць мая ціхая хатка Ля песеннага ручая.

Тое ж вакенца і шыбы, — То зорка, то ліст прыпадзе. Сядзіць мая маці высока, Дарожку ў жыццё мне прадзе.

Святло ужо дагарае, А песня не моўкне, журчыць. О, як я, мама, хацела Сэрца табе падлячыць...

Прашу цябе, добрая казка, Не пакідай ты мяне: Хай маці зробіць аснову І шчасце мне ткаць пачне.

звінела знаёма, бы шклянне пасыпалася на жалезную падлогу; на вочы наплывала чорна-шэрая мгла, і ў ёй, як маленькіх цацкі, сплывалі за аранжавы лёс машыны з вялізнымі лічбамі на бартах; там, дзе яны знікалі, трымцела і ўсё не згасала сонца, падобнае на яблык, пабіты марозам і адмяклы ў цяпле...

Апрытомнеў Пахом на пачатку ночы. Малінавым бляскам ірзела неба над узгоркам. І злавесна-чорнага колеру два танкі марудна паўзлі ў нізку адтуль, з узгорка. Пахому падалося, што ён чуе, як пад гусеніцамі звяніць і шорхае жвір.

«Не, танкі не рухаюцца! За плячамі шорхае жвір... І меней цісне шыю... І як дыхае нехта над вухам...»

— Хто? — Пахому здалася, што ён спытаў гэта грозна і ўнушальна, але голае яго прагучаў слаба, сіпата. — Хто гэта?

— Я, таварыш камісар... Файзуло гэта...

— Ты?.. Ты што тут робіш?.. Дзе нашы?

— Не ведаю... Я ў варонцы ляжаў, засыпаны... І асколкам зачэпіла. Але ачунаў васьць...

— Дзе немцы?

— Праверліся... Ехалі, ехалі... Але ціха цяпер.

Скроні, як цвіком, прабіваў боль, па вачах сцібала далёкае малінавае поле, і з гэтага заравана, здавалася, паўзлі і паўзлі чорныя танкі; аграмадныя, няўклонныя, яны цяпер паўзлі не на Пахома, а з мяжым і ціхім шархаццем адпаўзлі назад: гусеніцы, што паблісквалі ад малінавай зары, марудна і ляна разматваліся за імі па роснай і блішчатай траве.

Перасілаваючы цяжкі тлум, што атуманьваў розум, Пахом ірванаўся, жадаючы хутчэй скінуць з сябе цяліцы абручы, і адчуў палёску, і зразу меў, што жывы і будзе жыць.

Пахом, адчуваючы, як коцяцца па скуры марозныя мурашы, пакутліва сціснуў аднавіць у памяці ўсё тое, што здарылася. Як гэта ўсё было?.. Ён загадаў адыходзіць на запасную пазіцыю... Ён бег і бачыў, як Спуратраляў па аўтаматчыках... А перад гэтым... Не, страляў Пляк. А перад гэтым Спуратраляў танк... Колькі ж іх, гэтых жалезных страшыдлаў, батальён знішчыў?.. Дзевяць, здаецца. Не, яшчэ чатыры за дарогаю! І тры ў нізіне! І яшчэ два чадна дагараюць ля пакатага ўзгорка, дзе была запасная пазіцыя... Гэтыя, відаць, на саракапятку ішлі, а яна іх і сляжыла. А мо саракапятчынкі сталіся, чакаюць, каб бліжэй, каб ударыць дакладна?.. Але куды бліжэй падсунцаць?..

Пахом змераў вокам дарогу, па якой рухаліся танкі, незнаёмыя машыны, прэстыя ад маскіраванай фарбы: у клубах пылу несліся вёрткія матачыкы. Едуць фашысты ўпэўнена, смела. Па іх ніхто не страляе. І не стрэліць, мабыць: няма каму тут стрэліць. Ніякай запасной пазіцыі не існуе больш. І няма больш батальёна. І няма Ягора... І няма Пляка... І няма Спурат... Усе, відаць, паляглі пад гусеніцамі танкаў, разарванымі снарадамі — біліся да апошняй кроплі крыві... А ён Пахом, жывы! Так, жывы і трапіў у палон. Але як жа гэта?.. Калі?.. Была смярдзючая хваля... А-аа... Гэта ж снарад побач грывнуў! І не параніў нават, толькі зямлю засыпаў!.. І колькі ж ён, Пахом, ляжаў у непрытомнасці?!

А можа, усё сніцца? Не, дружа! Нічога не сніцца: жывыя ворагі побач!

Суха і звонка шоркала рыдлёўка. Зрэдку жалеза балюча тукала Пахома ў цела, і гэты боль быў гаючы. Няхай толькі яны яго адрываць! Няхай ён толькі выбавіцца з гэтае варонкі!..

Што будзе потым, ён дакладна не ведаў. Але ён ужо верыў, што нейкае збавенне знойдзецца, паверыў у гэта і адчуў сілу, і быў абьякваны да таго, што яго абшукваюць, выварачваюць кішэні, штурхаюць у грудзі.

«Загадваюць падымацца... І трэба! Трэба падымацца!»

Пахом пачаў падымацца і цяжка асунуўся на зямлю — не трымалі ногі. Ён тут жа загадаў сабе падняцца і марудна, хістаючыся, выпрастаўся, змахваючы рукою пыл з вачэй.

Справа была траншэя, якую Ягор загадаў рабіць для запасной пазіцыі, і якую Пахом яшчэ не бачыў. Цяпер ён прагна ўглядаўся ў гэты вузкі, клінам, напярэдадзены снарадамі акоп, спрабуючы адшукаць следы таго бою, які працягваўся без яго, і які, мабыць, застанецца для яго назаўсёды невядомым. Але чаму невядомым? Бачыш?! Кожны кавалачак зямлі гаворыць пра тое, што тут біліся да апошняга патрона, да апошняй гранацы, нават рыдлёўкамі біліся...

Хтосьці ляжыць гэтак, з рыдлёўкаю ў руках... Не пазнаеш нават твар, засыпаны зямлёю. А мо паранены дзе ёсць? Не, параненых тут няма! Толькі забітыя ёсць. Вунька яшчэ ляжыць побач з саракапяткай...

Геройская смерць! Смерць у баі, калі ты бачыш ворага і можаць яго забіць! Але ж і ты ворага бачыш! Бачыш, але нічога не можаш зрабіць, і смерць твая будзе ганебная. А мо ўдасца што зрабіць?..

У галаве туманілася, моцна балелі плечы, нылі локці — немец, адкапваючы зямлю, ударыў па іх рыдлёўкаю. Але думка была ясная, нічым не затуманеная: ты можаш кінуцца на гэты акоп! Тут табе і смерць! Гэта — напэўна! Але ты можаш і паспець учыніць за пісталет... Кабура адшпілена... Можна паспець тое-сёе зрабіць тады... Але што гэта разглядаюць афіцэры? Разглядаюць і рагочуць...

Партыйны білет! Яго, Пахомаў, партыйны білет!

Пахом пазнаў гэта адроз. Ён пазнаў бы нават сярэд мільёнаў гэтую карычневую, крыху пацёртую ў правым куточку, скураную вокладку. У якой ён насіў свой партыйны білет. І тое, што ён убачыў яго зараз у чужых руках, у руках ворага, ашаломі-

ла. З сярэдзіны, аднекуль з невядомай глыбіні, ірванаўся, апаліла яго хваля нянавісці да тых рук, якія шкуматалі карычневую вокладку; бы нейкая магутная спружына развінулася ў ім, і Пахом скокыў да афіцэра і ўчапіўся ў чорную кабуру. Кабура была цёплая, калыная, і цёплай была ручка парабелума, да якой дакрануліся Пахомавы пальцы. У той жа міг моцны ўдар у патыліцу скінуў яго ў куток траншэі. Пахом бачыў, як асыпаецца на дно траншэі зямля, якую ён зачэпіў нагамі, і думка прастая і ясная прабілася праз боль, што затуманіў розум: канец!.. Так, гэта ўсё... Зараз будзе стрэл... Зараз будзе стрэл! Але няхай страляюць у грудзі. Ён не баіцца смерці! Ён загіне разам з батальёнам тут, на ўзгорку. Лепей ляжаць у зямлі, чым ганебны палон!

Але стрэлу не было. Афіцэр злосна ударыў яго ботам, меціў у твар, але Пахом пахіснуўся і ўдар прыйшоўся ў плячо.

— Фарфлюктэр! — зараў афіцэр і зноў ударыў і нешта загадаў салдатам, паказваючы на дно траншэі, і гэтае «нешта» Пахом зразумеў адроз.

«Ён загадвае закапаць! Жывіцом!»

Афіцэры пайшлі да легкавушкі. Пахома закапвалі два салдаты: той, што спінуў яго ўдарам аўтамата ў акоп, і яшчэ адзін, немалады ўжо, з запалымі шчокамі, стомленым позіркам як бы хваравітых, прыгаслых вачэй.

Крохкі і вільготны жвір сыпаўся з рыдлёвак на шыю. Вострыя каменчыкі, якіх было поўна ў жвіры, балюча секлі на бровах, шчоках, падбародку — ад кожнага ўдару па ўсяму целу ішла частая дрыготка і заканчвалася сутаргай ля паясніцы. Потым ужо вялікі кругляк скаціўся з рыдлёўкі і ўдарыў па галаве, і Пахом застагнаў:

— Фашысты!.. Фашысты праклятыя!.. Праклятыя фашысты!

Ён цвердзіў і цвердзіў гэтыя словы, і ад гэтага прыходзіла, сталела ў душы зацягасць, сталела ў сэрцы ўпартасць, нежаданне снарыцца і паміраць. Ён заўважыў, што яго словы салдаты быццам разумеюць, і пачаў паўтараць іх грамчэй, укладваючы ў словы ўсю нянавісць, на якую быў здольны, і сам дзівіўся і радаваўся сіле гэтае нянавісці.

Малады немец штось злосна загергатаў і наводмаш сыпануў поўную рыдлёўку. Пахом, не паспеўшы закрыць вочы і рот, папярхнуўся і змоўк, потым пачаў натужна кашляць, выплёўваючы шархоткі жвір; гаварыць ён ужо не мог болей.

Засыпаўшы Пахома на шыю, салдаты патрамбавалі зямлю ботамі і пачалі закруваць. Немец з запалымі шчокамі жмутом травы пасцібаў Пахома па вачах, змятаючы жвір, што асеў на бровах, потым моўчкі сунуў яму ў рот прыпаленую цыгарэтку; у вачах салдата не было спачування, а трымцела безудзельная шкляннасць, за якой мільгануў — мажліва, гэта толькі здалася Пахому! — прыхаваны далёкі жак.

Стракатая легкавушка рушыла з месца, салдаты падыбалі следам за ёю, потым павярнулі да санітарных машын, якія ўсё яшчэ стаялі на дарозе ля водаадводнай трубы. Цыгарэціна, якую Пахом выплюнуў, памалу дымілася на краёчку бела-сіняга камяка; шэры слупок попену ўсё даўжэў, не адвальваўся і пачынаў цягнуць з аднаго боку, павернутага да зямлі.

Па дарозе праносіліся цяжкія, раней ніколі нябачаныя Пахомам, машыны з прычэпленымі гарматамі. На некаторых машынах жалезныя дужкі ў кузавах былі абязваны веццем бяроз і лазняком, і пад гэтай зялёнай засенню спявалі, гарланілі немцы: на машынах заўважалі Пахома, торкалі ў яго бок пальцамі, рагаталі.

Сонца было ўжо над вяршалінамі бяроз на ўзгорку, але яно моцна яліло галаву. Глыбіны холад зямлі працінаў цела, асабліва ціснуў у каленях, і ад яго дрогкая зябкасць паўзла да паясніцы і тут цвярдзела, рабілася падобнай на жалезныя абручы, што сціскалі грудзі і вострымі краямі ўразаліся ў рэбры.

ТЭАТР

КОЛЫКІ разоў мы спрачаліся пра так званыя «касавыя» спектаклі! Ці патрэбны яны глядачу? Адразу хачу падкрэсліць, што і ў такім творы рэжысура (ды і глядачы)

ны не ім, а бацькамі? Спачатку гэта быў фармацэўтычны, потым эканамічны... Галоўнае ж, той, дзе конкурс меншы. Між тым, хлопец захапляецца вынаходніцтвам, і ні фармацэўтам, ні планавіком быць не жадае. Аднак на такую «проблемную сітуацыю» ўжо дало само жыццё: не зневажай сваю творчую індывідуальнасць, не хавай здольнасцей, не бойся працы! Любімая спра-

та павучалі, а то раілі, зноў жа з добрым гумарам. Нолькі смешнага і нолькі сумнага, нолькі сур'ёзнага і нолькі павучальнага паведамлілі са сцэны выканаўцы! Глядач увесь час адзіваўся добрыма нагамані анцэраў апладысмантамі. Самі анцэры атрымалі і нешта дадатковае, акрамя апладысмантаў; напрыклад, задавальненне ад таго, што яны робяць карысную справу.

І важна тое, што кожны выканаўца ўнёс нешта асабістае, нечаканае ў стары і знаёмы сюжэтны варыянт

характары Сярожавых бацькоў на кантрасце «актыўнага» і «пасіўнага» пачаткаў у сям'і. Больш актыўнай, вядома, з'яўляецца маці. Бацька ўвесь час капітулюе перад намаганнямі жонкі. Ён безадгаворачна падпарадкоўваецца ўсім яе загадам, усміхаючыся таму, што робіць, і не вельмі спадзеючыся на поспех. І калі якое-небудзь з гэтых намаганняў завяршаецца поспехам, ён вельмі шчыра здзіўляецца гэтаму. Пры ўсім тым Мікалай Міхайлавіч зусім не бязвольная іста, а Людміла Пятроўна — не дэспат. Яны добрыя і мяккія людзі, з пачуццём гумару і светлым разу-

сцілым аўтарскім тэкстам. Ролі ўзбагачаюцца істотнымі дэталямі, праявамі пэўных характараў. А здавалася б, вельмі лёгка весці кожны персанаж па шляху штампаў — вось вам вазіявая маці, вось бесхарактарны бацька, а гэта бязмежна мудрая бабуля, а тут і пакарлівы матчыны сыноч, няўйна правінцыяльна дзіўчынка... Але тут штампаў і не заўважаеш. Гэта заслуга і артыстаў З. Кананельскі (бабуля), Б. Сеўко (Лёня), М. Цішчанкі (Успенскі). Яшчэ адна каштоўная якасць вобразаў у гэтым спектаклі — бязмежная даброта кожнага з іх. За знешняй суровасцю, напрыклад, Ганны Кірылаўны на самай справе хаваецца, як дзе зразумець З. Кананельскі, шчыры і разумны падыход да жыццёвых сітуацый.

Неблагі, зусім звычайныя людзі давалі слёбы да мянш, за якой яны ж самі робяцца смешнымі, і для ўсіх гэта — той прахадны бал, які пацвярджае іх права быць вартымі нашай увагі. Таму так хораша адчуваецца і веселасць гэтага сцэнічнага твора. Толькі б не згубіць той настрой, які стварылі рэжысёр і актёры на сцэне, толькі б перадаваць яго і глядачам, каб тыя перанеслі ў штодзённыя адносіны паміж людзьмі тэсоўкі карыснае і павучальнае. Не хочацца, каб рэпутацыя п'есы — «касавая», «не вышэйшага гатунку», «спрошчаная» — перайшла ў якасць ле сцэнічнай версіі ў коласаўцаў. Хай самыя лепшыя намеры аўтараў, якія адчуў тэатр, і надалей асвятляюцца рампаў.

Дарэчы, Г. Дубаў не ўпершыню ставіць самастойныя спектаклі, і гэта ў характары традыцый тэатра імя Якуба Коласа, дзе «з актёраў» былі рэжысёрамі і М. Міцкевіч,

РЭЖЫСУРА. ДЗЕНЬ СЁННЯШНІ

АЎТАРСКІЯ НАМЕРЫ Ў СВЯТЛЕ РАМПЫ

«ПРАХАДНЫ БАЛ» У. КАНСТАНЦІНАВА І Б. РАЦАРА У БЕЛАРУСКІМ ДЗЯРЖАВНЫМ ДРАМАТЫЧНЫМ ТЭАТРЫ ІМЯ Я. КОЛАСА

звычайна бачаць сапраўды добрыя намеры аўтара або аўтараў, намеры, якія чамусьці не набылі высокамастацкага ўвасаблення.

Гавораць, «касавымі» спектаклі тэатр нібы «падтрымлівае» тыя, на поспех якіх не вельмі спадзеюцца. Напрыклад, ставіцца драма са складаным філасофскім зместам, што вымагае ад глядача пэўнай падрыхтоўкі, альбо першы твор невядомага драматурга, які патрабуе актёрскіх адкрыццяў, воль і шукаецца што-небудзь «больш лёгкае» — для кантрасу. Перш-наперш камедыя. Камедыя заўсёды вырастае... Бо раптам на філасофскую драму ці на першае практыкаванне маладога літаратара масавы глядач не адразу пой-

дзе. Калі б актёра, як касманаўта, забяспечылі датчыкам, невядома, дзе б той датчык адначасна большую затрату фізічных і духоўных сіл — там, дзе праз пераадоленне цяжэйшых творчых праблем мастак прабіраецца да сэрца глядача ці там, дзе ўсё адразу забяспечваецца вясёлым смехам і апладысмантамі.

Не прысуду, а разуменні ўсіх гэтых складаных прычынаў абставінаў чакана ад час, крытыкаў, тэатр. Таму я свешлюся на адной з такіх «касавых» п'ес і яе выкананні. Напісалі яе У. Канстанцінаў і Б. Рацар. А называецца яна «Прахадны бал». Вядома, камедыя. У Беларускай дзяржаўным драматычным тэатры імя Якуба Коласа паставіў спектакль на гэтай п'есе артыст Георгій Дубаў. Ніякіх сур'ёзных творчых пошукаў тэатр, напэўна, з п'есай не звязваў. Працавалі, спадзеючыся на аўтарскі гумар і камедыйнае майстэрства выканаўцаў. А атрымаўся не толькі добры, але і вельмі надзейны спектакль.

Ну што там можна яшчэ выпіснуць са старой, як свет, тэмы пра хлопца, які настунае ў інстытут, выбра-

ва — заўсёды лепш за добрую пасадку.

Але чамусьці, нягледзячы на дзесяткі твораў літаратуры, кіно і тэатра, кожная сям'я зноў і зноў перажывае хваляванне за сваё «дзіця», якое атрымала атэстат сталасці ды не мае пакуль што студэнцкага білета. І зноў кожная маці, кожны бацька робіць усё магчымае і немагчымае, каб уладкаваць свайго напчадка ў вышэйшую навучальную ўстанову. Нейкія стэрэатыпы мыслення існуюць у жыцці, і нездарма мастацтва робіць з іх прабле-

му. Калісьці драматург В. Розаў напісаў выдатную п'есу «У добры час». Яго героі ўспрымалі права абітурэнта як трагедыю. Драматург мастак растлумачыў бясспасоўнасць бацькоўскага націску на здольнага хлопца. Зараз, амаль што праз дваццаць гадоў, мы падзяляем гумарыстычны адносіны У. Канстанцінава і Б. Рацара да таго ж самага пытання. Для сённяшняга глядача гэта ўжо не гамлетаўская праблема. «Быць ці не быць...» у інстытуце? Калі не ў інстытуце, то на ферме, на заводзе... Але бацькам цяжка згадзіцца на гэта.

Я глядзела сорак чацвёрты спектакль «Прахаднага бала». Вядома, усё ў ім ужо ўсталялася. Ніякіх нечаканасцей, зрываў і... адкрыццяў. Адным словам, калі спектакль зроблены добра, то і ў сорак чацвёрты, і ў двухсоты іграецца, як прэм'ера, а калі нешта не зладжана, то з'явіцца гэтка актёрская неахайнасць: недалёкасць, ігра «на публіку», дрэнны густ. Было вельмі радасна адчуваць натхненне выканаўцаў, якіх яднала з глядзельнай залай поўнае ўзаемаразуменне. Актёры не «падыгрывалі» залу, а вялі яе за сабой. Яны то хавалі гумар, то крыку націскалі на моманты смешнага асэнсавання падзей,

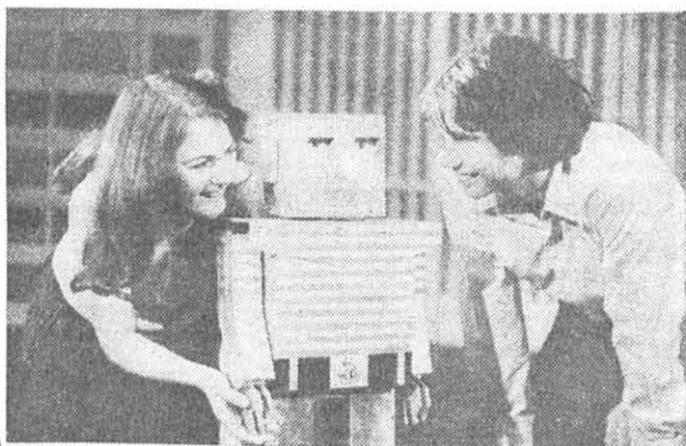
п'есы. Пачнём з Сярожы, з-за якога і завяршылася ўся «наша». Ён рыхтуецца да экзаменаў у інстытут. Усе клопаты бацькоў сконцэнтраваны вакол яго асобы. Сярожа застаецца толькі прымаць адусюль паслугі, нібыта нейкую даўню. Ён быццам бы нават пасіўны: як скажучы, так і робіць. Сказалі: «займайся», — сядзіць увесь дзень. Сказалі: «падай дакументы ў іншы інстытут», — так і зрабіў.

Мабыць, калі ісці за п'есай, Сярожа павінен з'явіцца, пераважна з-за таго, што бацькі вырашаюць ягоны лёс, ды і зусім не так, як яму хочацца. Але між тым, артыст В. Грушоў «накідае» на Сярожу нейкую знешнюю абалонку, якая дапамагае яму заставацца незалежным. Хлопец, напэўна, чакае свайго часу, калі ўсё зробіцца так, як падказвае лагічны ход жыцця. Усе свае пачуцці ён хавае пад напружанай знешняй пластыкай. Гэта часам выглядае як сапраўдная сімфонія выразных і красамоўных рухаў. На кожнае новае вынаходніцтва бацькоў Сярожа адказвае такімі «нямымі» сцэнамі, што яны яснай за ўсялякія словы! І яшчэ: малады артыст валодае вельмі каштоўнай якасцю для камедыі — сур'ёзнасцю.

У лірычным дуэце Сярожы і Полі актрыса С. Акружыная по-добраму саліруе. Робіць яна гэта з вялікім мастацкім тактам. Вярэ на ўзбраенне дзявоцую ўпартасць, праявы жаночасці і мяккі гумар. У гэтым ролі шмат банальнасцей, але актрыса надае ўсяму, што яна робіць, значнасць і дакладную перакананасць.

Артыст Г. Дубаў і актрыска Т. Шапкіна ствараюць

Калі актёр, а не рэжысёр бірэцца за пастаноўку спектакля, ён амаль заўсёды імкнецца «адсекчы» спекулятыўныя паставачныя эфекты і раскрыць аўтарскія наме-

ры і сутнасць п'есы праз актёра. Так адбылося і ў «Прахадным балу». Камедыйнае напружанне спектакля ў Віцебску нідзе не падірэсываецца, не выстаўляецца на прадзір план. У той жа час Г. Дубаву — камедыйнаму актёру з арганічным адчуваннем гумару — зрабіць гэта было б лягчэй за ўсё. Але ён, як пастаноўшчык, свядома робіць поступ дзеяння амаль нейтральнай, вызначаемай толькі лагікай падзей. На гэтым фоне вельмі «ўтульна» адчуваюць сябе ўсе выканаўцы, якія маюць магчымасць і правізаваць, карыстаючыся

І Ц. Сяргейчык, і П. Малчанаў, і Л. Масалеўская, а цяпер так працуе Ф. Шмакаў. Толькі чаму адміністрацыя і мастацкае кіраўніцтва не першы раз прапаноўвае Г. Дубаву аднолькава «касавыя», добрыя пераважна на аўтарскіх намерах п'есы? Ён мае творчае права на больш сур'ёзную рэжысёрскую работу.

Тэатр АРЛОВА, нандыдат мастацтвазнаўства.

На здымку — у ролі Полі і Сяргея артысты Г. ДЗЯГІЛЕВА і С. ГРУШОУ.

Фота С. КОХАНА.

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

Дзяржаўны рускі драматычны тэатр БССР імя Максіма Горкага паказаў сатырычную камедыю В. Шукшына «Энергічны людзі» ў пастаноўцы рэжысёра А. Кузнецова (мастак Ю. Тур).

На здымку — сцэна са спектакля.

Фота Ул. КРУКА.

УВАГА: КОНКУРС!

Міністэрства ўнутраных спраў БССР, Саюз кампазітараў БССР, Саюз пісьменнікаў БССР аб'явілі конкурс на лепшую песню і марш аб савецкай міліцыі. Асноўнымі задачамі конкурсу з'яўляецца стварэнне новых песень і маршаў аб савецкай міліцыі, прапаганда сродкамі музыкальнага мас-

НА ЭКРАНЕ—«КРЫШТАЛЬНАЯ МЕЛОДЫЯ»

Творчасці беларускіх мастакоў, якія працуюць на шклозаводах імя Дзяржынскага і «Неман», прысвечан хранікальна-дакументальны фільм «Крышталевая мелодыя». Ён створан

тацтва дзейнасці супрацоўнікаў органаў унутраных спраў, іх падзвігаў, нялёгкай працы. У ім могуць прыняць удзел прафесіянальныя і самадзейныя кампазітары і паэты. Для заахвочвання пераможцаў устаноўлены прэміі.

Конкурс працянецца да 15 жніўня 1975 года. Заклучны тур будзе праводзіцца ў Маскве з 1 верасня па 15 кастрычніка 1975 года.

Даведкі па тэлефоне 29-48-12.

У аб'яднанні «Летапіс» кінастудыя «Беларусьфільм». «Крышталевая мелодыя» — гэта не толькі расказ аб работах майстроў беларускага крышталю, але і пазытыўная кінамініяцюра аб шкле.

«БЛАКІТНЫ АГЕНЬЧЫК» ДЛЯ ЖЫВЁЛАВОДАЎ

Дырэкцыя, партыйная і прафсаюзная арганізацыя саюза «Галіявічы» Калінкавіцкага раёна прапаноўвае вялікі клопат аб культурным жыцці і адпачынку працаўнікоў ферм.

Добра прапачавалі жывёлаводы ў вызначальным годзе пэўнага года. Яны датэрмінова выканалі гадавы план вытворчасці і продажу дзяржаве малака і мяса. Дзялі 180 жывёлаводаў сабраліся на «блакітны агеньчык». Дырэктар саўгаса В. Табулін павінаваў іх з працоўнай перамогай.

У вечары ўдзельнічай калектыву мастацкай самадзейнасці раённага Дома культуры.

Ю. ПОЛЯК.

СЯРОД новых настановак, зробленых калектывам Галоўнай рэдакцыі вышчання для дзяцей і юнацтва Беларускага радыё, гэтая, мабыць, звярнула ўвагу шматлікіх аматараў своеасаблівага мастацтва — мастацтва радыётэатра. Яе назва — «Расці, Ганька!». Аўтар інсцэніроўкі Т. Абанумоўская і рэжысёр Т. Аляксеева як бы «гартаюць» старонкі даволі папулярных празаічных твораў Алены Васілевіч — «Расці, Ганька», «Доля нябе знойдзе», «Новы свет» і «Пачакай, затрымайся». Перад слухачамі праходзіць жыццё гераіні, лёс якой звязаны з лёсам роднай краіны. Трэба спадзявацца, што людзей старэйшага ўзросту, узрушаных нават песні, якія гучаць у перадачах. І тыя рэаліі побыту і часу, без якіх нельга сабе ўявіць атмасферу рэвалюцыйнай перабудовы жыцця ў перыяд калектывізацыі і індустрыялізацыі, эпохі Магніткі і чалоскінскай эпопеі... Ганька, вясковая дзяўчынка, сідата, адкрывае для сябе спачатку так званы «малы свет» — хату, вёску, поле, лес, сябровак, суседзяў, а потым, пакрысе і паступова, і «свет вялікі» з усімі яго грамадскімі запатрабаваннямі і праявамі. Калі гаворыць увагуле, то і гэмай радыёспектакля можна лічыць працэс станаўлення чалавекі як грамадзяніна і патрыёта, свядомага будаўніка і абаронцы сацыялістычнага грамадства.

З нейкай дзівоснай па чысціні інтанацыі пачынаецца гісторыя Ганьчынага жыцця — голас «Ад аўтара» запрашае нас ў краіну дзяцінства. Робіць гэта артыстка Марыя Захарэвіч, якая не адзін год плённа выступае ў радыётэатры. Яна гаворыць слухачам:

«У вас яна таксама ёсць, чароўная краіна дзівосных казак і снаў. Праўда, у вас яна — свая. У мяне — свая.

Хочаце ведаць, дзе яна знаходзіцца?

Паўночная мяжа мае чароўнае краіны — вяселля талічнай сенажаці. Вясной, адразу пасля наводзі, топяцца яны ў залатой лотаці, потым паліваюць ад ружовай загары, а летам, у касвіну, звяніць на тысячу званюў усімі кветкамі, якія толькі ёсць у свеце...».

Але адразу ж у лёс гераіні спектакля, дзяўчынкі, ўмешваецца рэальнасць. Наветла сустракаюць Ганьку ў сялянскай хаце дзеда Грыся.

Дзяўчынка з маці, пасля доўгіх ватаніяў, вырашаюць урэшце прадаць сваю Цыганку, каб купіць хату, а не тудыцяца па вясковых. І вось новая хата ёсць — перасыпаная са старой варыўні будыніна на тры невялікія акенцы. І хоць гэта не звонкая пяціцёнка, але ўсё ж свой куц.

Толькі нядоўгай была і гэтая Ганьчына радасць. Памірае бацька. Неўзабаве на вей прыйшлося развітацца і з маці — яе таксама забрала сы-

светлае, пазнае рапей пачуццё. Пачуццё, з якім жыццё імчыцца хуткакрылай ітушкай, з якім не палыхаюць любія цяжкасці!..

І вось інстытут застаецца за плячамі, і маладую настаўніцу «размяркоўваюць» у Шаркоўшчыну. Пасля працяглага расстання Ганька зноў сустракае Івана — сваю мару, сваё каханне...

Вельмі ўдала пабудаваны радыёспектакль у тым сэнсе, што слухачы адчуваюць пульс краіны, пульс часу.

сца паварама чалавечых індывідуальнасцей. Лілія Давідовіч і Барыс Уладзімірскі (бацькі Ганькі), Галіна Макарава (дэда Іваніха), Здзіслаў Стома і Генадзь Аўсянік (дзяды Грысь і Васіль), Генадзь Гарбук (настаўнік), Марыя Влінісія (Яўгеніха) і Павел Дубашынін (дзядзька Мікалай) іграюць свае ролі перад мікрафонам, дасягнуўшы сучаснаму далучыцца да пэўных душэўных якасцей сваіх перадачцаў, перадаюць жыўую гаворку і ход роздуму, матывы тых або іншых выказванняў сваіх герояў. І ўсё, што яны робяць і гавораць, успрымаецца Ганькай то з пачуццём згоды і даверу, то з пратэстам, то з за-

І ўражанне, атрыманае намі ад перадач, дзе так шчыра і актыўна дзейнічае маладая грамадзянка Краіны Саветаў. Шмат у чым яе характар з радыёспектакля адпавядае таму вобразу, што склаўся і ў чытача. А ў многім нашы кніжныя ўражанні і ўзбагаціліся: прынамсі, набылі новыя адценні, якія залежаць ад самой спецыфікі ўспрымання твора «на слых».

Магчыма, пры больш строгім адборы сюжэтных падзей цыкл радыёперадач і скараціўся б, быў бы больш ёмістым. Цяпер, часам, адчуваеш залішняю залежнасць аўтараў спектакля ад літаратурнай першакрышці, а гэта ў некаторых выпадках вядзе да ілюстрацыйнасці. Шматсерыйнасць пераходзіць у іншую якасць — у перакананне, а не спрыяе раскрыццю мастацкай прозы.

Галоўная ж мэта — даць слухачам жывы і непаўторны характар гераіні, нашай сучасніцы ў станаўленні і гартаванні лепшых рысаў савецкага чалавекі — дасягнута. Плюс — пашырэнне рэпертуару радыётэатра для дзяцей і юнацтва (дарэчы, «Расці, Ганька!» карыстаецца поспехам і ў дарослай аўдыторыі). Такім чынам, можна пазічыраваць, з поспехам рэжысёра Т. Аляксеева і ўсіх выканаўцаў ролей: яны наблізілі да нас герояў змястоўнай мастацкай прозы і абудзілі светлы роздум пра незабыўныя дні нядаўняй нашай гісторыі.

Валянцін ЛУКША.

ПРЭМЕРА РАДЫЁТЭАТРА

РОДАМ З ДЗЯЦІНСТВА

рая зямля. Давялося перабрацца жыць да дзядзькі Мікалая, рыхтавацца да школы.

На нашу думку, шчаслівая знаходка для выканання ролі Ганькі — актрыса Вера Кавалерава. Яна пазбягае паказу інфантальнасці ў натуре гераіні і разам з тым не робіць яе не па гадах дарослай. Ёй верыш і тады, калі яе Ганька радуецца жыццю, і тады, калі ёй выпадаюць суровыя выпрабаванні.

Вучоба стала для Ганькі амаль адзінай уцехай, бо школа адкрывае дзяўчыцы вочы на свет. Менавіта таму, пасля сканчэння ў Зялёнай Дуброве чатырох класаў, яна, не вагаючыся, едзе ў мястэчка ў дзесяцігодку імя Максіма Горкага. Ганька пачынае асапсцоўваць жыццё, задумвацца пра сваё месца ў ім. Яна, насуперак угаворам брата Сяпана, вырашае паступіць у педагагічны тэхнікум. Тут Ганька звязала лёс з камсамолам, здабыла сапраўдных сяброў, вырашыла далей працягваць вучобу на літаратурным факультэце Рагачоўскага настаўніцкага інстытута. Паступленне ў інстытут сунала з сустрэчай з Іванам Лазоўскім. Нарадзілася

Набліжаецца да ўсіх савецкіх людзей самае адназначнае выпрабаванне — вайна з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. І станаўленне Ганькі — гэта вобразны расказ пра духоўную загартоўку людзей не пакалення, якім выпала потым несці ці не галоўную службу на фронце і ў тыле ворага.

Па-юнацку адкрыты характар Ганькі ў выкананні В. Кавалеравай то контрастуе, то гарманіруе з характарамі іншых персанажаў спектакля. Ствар-

позненым разуменнем. Эмансыванная рухавасць натуры гераіні і раскрываецца, што яна трапляе ў «фокус» радыёспектакля, але не «выхопліваецца» з павольнага жыцця, а аспроўдзі. З гэтага вынікае лічэ адзін аспект перадачы — яна павольнае слухачоў, нагадвае ім аб тым, што характар фарміруецца пад уплывам дарослых, забываць аб гэтым нельга!

Зразумела, у кожнага чытача прозы А. Васілевіч было сваё ўяўленне аб дзейных асобах кніг. Цяпер гэтыя ўяўленні, мабыць, дапоўняць

Дваццаць гадоў мінула з таго часу, як упершыню пераступіла праходную Мінскага трактарнага завода Галіна Мягкова. Неўзабаве яна заваявала аўтарытэт і павагу ў калектыве сваёй працавіцасцю, добрасумленнымі адносінамі да справы. Галіна Паўлаўна не толькі звывалася з прафесіяй электразваршчыцы, але і палюбіла яе.

Г. П. Мягкова вядома цяпер у рэспубліцы як Герой Сацыялістычнай Працы. Вядзе яна і вя-

ліную грамадскую работу. Так, напрыклад, нядаўна яна прымала ўдзел у дзіцячай перадачы рэспубліканскага радыё «Якім ты расцеш».

На здымку: у гасцях у «Арлянт» Г. П. Мягкова з сынам Сяромам (у цэнтры). Справа — старшы рэдактар радыё Ніна Сварцова і вучні мінскіх школ. Рыхтуюцца чарговая перадача для рабят цыкла «Якім ты расцеш».

Фота Л. СІЛАНЦЕВАЙ.

БАРЫСКА—БРАТ МІКОЛКІ-ПАРАВОЗА

З грукатам коціцца да рэчкі велізарная бочка, на якой белай фарбай наляпаная злавеснае «Ахтунг, мінен!». Рагочачы і улюлюкаючы, яе праводзяць фашысты. Пазней глядач даведаецца, што ў гэту бочку гітлераўцы замуравалі 11-гадовага Барыску, які запустыў камень у забойку сваёй маці.

Хлопчыка выратавалі савецкія воіны. Ён стаў сынам палка, санітарам, дапамог захаваць жыццё дзесяткам раненых савецкіх і чэшскіх салдат.

Прачытаўшы лібрэта Юрыя Якаўлева і яго чэхаславацкага калегі Людвіка Томана «Маленькі сержант», кінарэжысёр Л. У. Голуб ужо не мог забыць аб беларускім хлопчыку, для якога савецкія і чэхаславацкія воіны сталі братамі, а простая чэшская жанчына — маці. Думкі, эскізы, накіды, зробленыя задоўга да афіцыйнага зацвярджэння сцэнарыя, вельмі спатрэбіліся Льву Уладзіміравічу, калі ён пачаў працаваць над фільмам.

Пасля ўпорных пошукаў і многіх спроб знойдзена, нарэшце, выканаўца галоўнай ролі Барыскі — гродзенскі

школьнік Валянцін Клімянкоў. Падбіраюцца акцёры на іншыя ролі. Выбраны месцы для натурных здымак у нашай рэспубліцы, на Карпатах і ў ЧССР.

— Мы хочам у гэтай стужцы яшчэ раз паказаць, колькі гора і слёз нясе людзям, асабліва дзецям, вайна, — гаворыць рэжысёр. — Ніколі не забуду твары змучаных голадам і горам дзяцей, якія ўпершыню за доўгія гады асвятляліся ўсмешкай. Мне пашчаслівілася бачыць парад беларускіх партызан у вызваленым Мінску. Была ў гэтага парада непаўторная, кранаючая да слёз асабліваасць: побач з дарослымі крочылі хлопчыкі і дзяўчынкы.

Л. У. Голуб вось ужо хутка трыццаць гадоў не змяняе сваёй галоўнай тэме. Героі яго цікавых, зачароўваючых гледача фільмаў — смелыя, высякародныя рабаты, якія бязмежна любяць Радзіму. Рызыкуючы жыццём, яны дэламагаюць дарослым абаранцаў яе ад ворагаў. Так робяць «Дзеці партызана» ў карціне, пастаўленай Голубам на студыі «Беларусьфільм» больш чым два-

ццаць гадоў таму назад, і ва ўслед выпушчанай мастацкай кінастужцы «Міколка - паравоз». Такімі ўбачылі савецкіх дзяцей мільёны гледачоў у фільме «Дзяўчынка шукае бацьку», які абышоў амаль усе экраны свету.

З вялікім поспехам ішоў у нашай краіне і за рубяжом фільм «Анюціна дарога» і «Вуліца малодшага сына».

Высокую ацэнку журы VII Міжнароднага кінафестывалю атрымаў «Паланез Агінскага», які расказвае аб тым, як таленавіты беларускі хлопчык Васілёк самай мірнай зброяй — скрыпкай—даламагаў партызанам біць фашыстаў. Гэта работа адзначана Дзяржаўнай прэ-

міяй БССР і прэміяй Ленінскага камсамола «Чырвоны гваздзік».

«Рэжысёр Леў Голуб — сапраўднаму любіць дзяцей і моладзь. Леў Голуб — тонкі мастак... і па тым, як ён ставіць свайго героя на першы план, якія сітуацыі «прапаювае» яму вырашыць і як усё гэта творча вырашае, адчуваецца здольная рука вялікага мастака». Так пісала ў рэцэнзіі на «Паланез Агінскага» чэхаславацкая газета «Рудэ права».

У брацкай краіне добра ведаюць беларускага кінарэжысёра. У 1966 годзе ён паставіў каларовы мастацкі фільм «Пшчык едзе ў Прагу» аб вя-

лікай дружбе беларускіх і чэхаславацкіх школьнікаў, аб тым, як яны захоўваюць памяць аб сумеснай барацьбе бацькоў і дзядоў супраць навіснага фашызму. Гэта карціна, удастоеная першай прэміі чэхаславацкага саюза моладзі на міжнародным кінафестывале ў г. Готвальдаве, — вынік творчай садружнасці студый «Беларусьфільм» і «Брандаў». На гэтых жа студыях ажыццяўляецца сумесная пастановка карціны «Маленькі сержант», якую кінематаграфісты прысвячаюць 30-годдзю Перамогі над фашысцкай Германіяй.

БЕЛТА.

ца, убачыць паветра пяршотна-жоўтым, як паднесена да вачэй далонька малага, убачыць залацістых салаўёў і ультрамарынавых варон...

Казачнасць А. Лось нібыта і не казачная, нібыта не фантастычная. Гэта нейкая «рэальная казачнасць». Здаецца, што не забылася мастачка, які ён, дзіцячы казачны свет, — вясёлы, утульны, цікавы, змястоўны ў сваім першаадкрыцці. Казачна-рэальны свет!

Углядаючыся ў ілюстрацыі да зборніка беларускіх народных казак «З рога ўсяго многа», які выйшаў у выдавецтве «Беларусь» у 1968 годзе, можна беспамылкова адгадаць, пра што ў іх ідзе гутарка. «Заржаў сівы конь на ўсю сталіцу, узвіўся ўгору і даскочыў да самой ца-

люнкам, у які ўключаны элементы расліннага і жывёльнага свету. Малюнак становіцца ўмоўнай рамкай, якая выконвае як бы канструктыўную функцыю — аб'ядноўвае ўсю кнігу ў адно цэлае. Цікавая паслядоўнасць успрымання кожнага развароту. З першага погляду амаль дзіцячая радасць — як прыгожа! Потым — а што гэта такое? І пазней ужо заўважаеш, што кожная з шасці ілюстрацый у кнізе — перш за ўсё станковы малюнак, які можа жыць самастойным жыццём. Перадаўшы каларовую гаму ў букце палых кветак на вокладцы (сіні, чырвоны, зялёны, чорны, фіялетава, шэра-зялёны), мастачка амаль не ўводзіць на старонкі кнігі новых адценняў. Яна нібы

свае дзіцячыя мары і фантазію.

Ёсць у афармленні А. Лось кніга-казка «Залатая яблычка». Наўрад ці яна адносіцца да ліку лепшых, самых запамінальных работ мастачкі. Хутчэй яе можна назваць «прахадной», сярэдняй, з тых, што робіцца на раздарожжы, калі падводзіцца вынік таму, што рабіў учора, і шукаецца кешта новае, прынцыпова важнае, што стане галоўным заўтра. Мастачка двойчы афармляла кніжку «Залатая яблычка» (з перапынкам у дзесяць гадоў). Не пакідае яна і цяпер пошукаў вобразаў гэтай кніжкі. Ці не гэта сведчанне самых сур'ёзных адносін да дзіцячай кнігі, сведчанне высокай культуры мастака. А. Лось з тых мастакоў, хто, валодаючы рамяством, шукае ў мастацтве «сваю тэму», імкнецца да самараскрыцця. І пошук гэты плённы.

...Работа ў майстэрні адбірае шмат часу. Але з надыходам лета мастачка шмат падарожнічае. Пабывала ў Паволжы, у цэнтральнай Расіі, дзе адкрыла для сябе Полхаў-Майдан. Ужо шмат гадоў запар на некалькі летніх месяцаў едзе на Палессе. З году ў год папаўняецца творчая кладаўка мастачкі. Пасля гэтых паездак у хатнім музеі з'яўляюцца новыя вырабы народных умельцаў — тупелькі, закарпацкія пісанкі, цацкі з сыру, горкаўскія матрошкі, палескія вышыўкі і ткацтва.

Вышываныя ручнікі, драўляныя і гліняныя цацкі, распісныя куклы, вырабы народных умельцаў, прыгажосць беларускага краю, яго пейзажы, яго людзі, яго святы — вось вытокі творчасці А. Лось.

Графіка А. Лось глыбока нацыянальная і народная. Мастачка ніяк не напяркнеш у стылізацыі «пад народнае». Блізкасць да народна-

га праяўляецца ў яе сведачванні, у яркай фантазіі, у дабраце і радасці светаўспрымання.

Уся кніжная графіка А. Лось адрасавана дзецям. Толькі ім. Таму народнае ўспрымання свету арганічна сплаўлена ў яе малюнках са светам дзіцяці.

Мастак дзіцячай кнігі... Які сэнс гэтага паняцця? Сама мастачка гаворыць пра гэта так:

— У Віктара Шклоўскага ёсць выдатнае выказванне: «Да пяці гадоў дзіця нічога не вучыць, але яно спазнае больш, чым потым за ўсё сваё жыццё». Мастак для маленькіх чытачоў стаў першым чалавекам, які ўводзіць іх у свет казкі, фантазіі, прыгажосці. І хто ведае, ці ўбачыць дарослы чалавек прыгажосць прыроды і жыцця, не чытаючы кніжак з ілюстрацыямі...

Для таго, каб па-сапраўднаму ацаніць кнігу як твор мастацтва, трэба прааналізаваць узаемаадносіны тэксту з выяўленчым матэрыялам. І толькі потым можна гаворыць аб «вобразе» кнігі.

Шырока вядома не толькі кніжная графіка Алены Лось, але і яе станковая графіка. Лось малюе партрэты, пейзажы, пано.

У мастачкі шмат планаў на будучае — паездкі на Палессе, работа над новымі кнігамі беларускіх народных казак, станковыя лісты з зусім новай для мастачкі тэмай, якую яна пачала пасля шматгадовай падрыхтоўкі — «Песні заходніх славян» Пушкіна.

Неяк у адным інтэрв'ю Алена Георгіеўна сказала: «Як шмат яшчэ трэба паспець, колькі пабачыць, колькі вучыцца...».

І мастачка Алена Лось — вучыцца. Вучыцца ў прыроды, у жыцця, у сваіх сабратаў-мастакоў. Як усякі сапраўдны мастак, яна — у пастаянным пошуку.

З. ЛАТУН.

КАЗКІ НА МАЛЬБЕРЦЕ

ДЗЯЦІНСТВА пачынаецца з казкі. З цягам часу казкі падаюць нас, але пазізія іх застаецца, мы, дарослыя, адчуваем жаданне дакрануцца ўсё да той жа казкі. А для мастачкі Алены Лось казка стала жыццёвай неабходнасцю, якая будзіць думкі, фантазію, творчасць.

...Цяпер Алене Георгіеўне здаецца, што быць мастаком ёй хацелася заўсёды, з самага ранняга дзяцінства. Гэта жаданне стала імкненнем, а потым мэтай жыцця. Таму, скончыўшы школу, яна не задавала сабе турботнага пытання, куды пайсці вучыцца, а без ваганняў накіравалася ў Вільнюсі дзяржаўны мастацкі інстытут. І займацца ёй толькі станковай графікай, калі б не паланіла яе казка. Захапленне аказалася настолькі моцнае, што і да гэтага часу яна больш за ўсё любіць ілюстраваць казкі.

Гэта не так проста, як часам здаецца, — прымусяць «ажыць» казку. Яна патрабуе ад мастака адмысловай вобразнасці, прастаты, яркасці, сцісласці і насычанасці мастацкай мовы. Бадай, ніякі іншы від творчасці, не вымагае таго ўмельства, аб якім сказаў Пікасо: «Некаторыя мастакі ператвараюць сонца ў жоўтую пляму, а трэба ўмець жоўтую пляму ператварыць у сонца».

Алена Лось умее ператварыць жоўтую пляму ў сон-

рэўны. А царэўна — стук, стук! — і паставіла Івану дзве свае пячаткі: адну на лоб, другую на патыліцу...» (казка «Бацькаў дар»). Або: «Зноў кажэ ён Цуду-Юду: «Давай мы яшчэ і трэці раз перадых зробім. А тады будзем біцца да канца» (казка «Удовін сын»). Мастачка перакладае словы казкі на канкрэтную мову выяўленчага мастацтва дынамічным малюнкам, яркімі насычанымі фарбамі, якія перадаюць напружанасць моманту дэкаратыўнымі дэталіямі, што ўзмацняюць агульнае ўражанне. Зборнік, пачынаючы з вокладкі і форзаца, багаты арнаментнымі элементамі, узятымі з беларускай народнай вышыўкі і ткацтва. Яны разбіваюць тэксты і падаюць кнізе святлонасць. Гэты прыём А. Лось паўтарае ў большасці кніг. З'яўляючыся асноўным рытмаўтварочным элементам, арнамент нібы звязвае ўсе малюны ў адно цэлае.

Яшчэ адна кніга-казка, якая выйшла ў выдавецтве «Беларусь» у 1967 годзе — «Ох і залатая табакерка». На кожнай старонцы — малюнак, а на шасці аркушах адлюстраваны найбольш цікавыя падзеі казкі. І тут А. Лось дакладна і ў той жа час з вялікай фантазіяй перавяла культурна-навуковыя моманты казкі ў малюнак.

Кожны разварот кнігі абведзены вертыкальным ма-

вар'іруе адну і тую ж мелодыю, мяняючы рытмы і інструменты, арганізуючы яе ў залежнасці ад сітуацыі...

Ёсць кнігі, ад якіх нібы чуецца водар далёкіх, мінулых гадоў. Адна з такіх кніг — старая казка «Машанька і мядзведзь». А. Лось праілюстравала яе па-свойму, узяўшы за аснову рэальныя жыццёвыя назіранні ў вёсцы Полхаў-Майдан, Дарэчы, адна з характэрных рыс творчасці А. Лось — маляваць тое, што бачыла — калі не з натуры, то па памяці, на ўражанню. Казка А. Лось — гэта казка з жыцця. Разглядаючы маляўнічыя ілюстрацыі да казкі «Машанька і мядзведзь», прыходзіш да думкі, што яе мог намалюваць чалавек, здольны скрозь гады пранесці перастрачанымі

А. Лось. Ілюстрацыі да твора А. Пушкіна «Песні заходніх славян».

МАСТАК ПІША ГЕРОЯЎ

На высокую мансарду, што выходзіць на шырокую прасторную плошчу Перамогі, з раныцы заглядае сонца. Яго трапяткія праменні мякка серабраць скроні легендарнага партызанскага героя — Бацькі Міная. Побач з ім яго пабрацімы — баявыя папчэнікі Даніла Райцаў, Міхаіл Бірулін. Усе яны — камандзіры брыгад. Не вынадкава і свой новы твор мастак П. Явіч назваў «Камбрыгі». Гэта вялікая карціна нечым напамінае «Трох асілкаў» Васняцова. Але гэта зусім іншыя асілкі, з іншага часу. Мастак услаўляе трох адважных сыноў беларускага народа, іх доблесць і мужнасць.

Вось яны ідуць ранняй вясной на фоне лесу... І, здаецца, нясуць з сабой подых вясны — такая ў іх упэўненасць і цвёрдасць у руках...

Вершы, што гэтыя людзі пераадолеюць усе цяжкасці на сваім шляху і перамогуць...

...Ні адзін раз перабраў мастак гэтую карціну. Кожны мазок тут прадуманы і адухоўлены натхнёным сэрцам майстра.

Гэтай восенню мастак наведаў партызанскія месцы Бацькі Міная, каб адлюстравць іх на палатне. Разам з жонкай Міная Піліпавіча — Аленай Мацвееўнай Шмыровай — быў у Пудоці, дзе знаходзілася перад вайной кардонная фабрыка і адкуль Мінай Піліпавіч у пачатку вайны найшоў змагацца з ненавісным ворагам, быў у вёсцы Пунішча, на Суражчыне, дзе народны герой адважна граміў фашыстаў... У выніку гэтых паездак з'явіліся эцюды і замалёўкі, якія потым у майстэрні ператварыліся ў дзве невялікія карціны «Вёска Пунішча» і «Пудоць», а пасля падарыў іх Лучоскай 43-й сярэдняй школе, дзе цяпер школьны музей баявой і партызанскай славы імя М. Ф. Шмырова.

Цяпер мастак думае нап-

саць «Дом у Лучосах», дзе апошнія гады жыў Бацька Мінай, і таксама падарыць гэтую карціну школе.

...Зараз у Явіча гарачы час. Ён рыхтуе да 30-годдзя Перамогі, акрамя карціны «Камбрыгі», яшчэ некалькі партрэтаў былых партызан, баявых папчэнікаў Міная Рамана Міхайлава — начальніка разведкі брыгады імя М. Ф. Шмырова і Аляксея Сідарэнкі — начальніка штаба партызанскай брыгады імя Ленінскага камсамола.

У гэтым годзе ў віцебскага жывапісца Саюз мастакоў нашай рэспублікі набыў партрэт былога камбрыга брыгады імя Ленінскага камсамола Данілы Райцава. Гэты партрэт экспанавалася на рэспубліканскай выстаўцы, прысвечанай 30-годдзю вызвалення Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў.

На партрэце Даніла Райцаў прадстае перад намі мужным і смелым. І гэта заслуга мастака, што ён ад твора да твора шукае ўсё новыя і новыя гераічныя рысы ў характарах сваіх сучаснікаў.

Адсюль і значныя ўдачы ў яго творчасці. Ю. ЛЯСНЫ.

КАРЦІННАЯ ГАЛЕРЭЯ КАЛГАСА

Калгас імя С. М. Кірава Віцебскага раёна — славетная гаспадарка. І шматмільённымі прыбыткамі, і сваім жыццёлагадоўчым комплексам, і багатымі ўраджаямі. Да ліку славунасцяў калгаса належыць і карцінная галерэя. На другім паверсе Палаца культуры, у прасторным пакоі экспануюцца дзесяткі карціны. Яны напісаны прафесіянальнымі мастакамі і мастакамі-аматарамі Віцебшчыны ў розны час. На палотнах пазнаеш мясціны Віцебска, які будзецца, шэраг работ расказаюць аб прадпрыемствах горада. Ёсць тут і палотны, прысвечаныя працы хлебарабаў, краявідам роднай Беларусі.

Наша карцінная галерэя была заснавана каля дзесяці гадоў назад. — расказае загадчыца бібліятэкі і грамадскі захавальнік галерэі Яўгенія Ульянаўна Сцепапанка. — Аblasны краязнаўчы музей перадаў калгасу некалькі твораў самадзейных мастакоў А. Каржанеў-

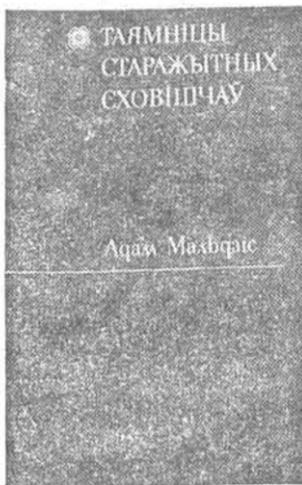
скага, М. Гвоздзікава, Р. Колчына і іншых. Усе гады мастацкага фонду галерэі папаўняецца, і цяпер у нас шмат цікавых і каштоўных палотнаў.

Бадай, усе хлебарабы калгаса пабывалі ў гэтым пакоі. Наведваюць галерэю і шматлікія госці, якія прыязджаюць у гаспадарку за вопытам. Былі тут і замежныя дэлегацыі.

Тут жа бібліятэка пастаянна арганізуе тэматычныя кніжныя выстаўкі «Спыніся ля карціны», «Крокі ў цудоўнае» і іншыя.

Загадчыца бібліятэкі Я. У. Сцепапанка аднойчы звярнулася да чытачоў з ініцыятывай паспрабаваць свае сілы ў выяўленчым мастацтве. Асабліва актыўна адгукнуліся на просьбу Яўгенія Ульянаўна школьнікі мясцовай школы. Побач з палотнамі майстроў была арганізавана выстаўка малюнкаў юных мастакоў. Такія выстаўкі сталі традыцыйнай і цяпер праводзіцца рэгулярна.

А. ЦЕМІН.

Вокладкі новых кніг, якія выйшлі ў выдавецтве «Мастацкая літаратура»: «Вітражы» Я. Брыль (аўтарызаваны пераклад Дэм. Кавалёва, мастак Н. Шчасна), «У месцавым ззянні» П. Верлена (укладанне, пераклад і аўтарскія ўступныя словы мастака Г. Клінушына), «Таямніцы старажытных сховішчаў» А. Міцкевіча (мастак В. Масцераў), «Новы настаўнік» М. Гарулёва (малюнікі Ю. Пучыскага), «Кропля бурштыну» А. Кавалюк (мастак В. Жыжэнна).

НОВЫ паэтычны зборнік Юрася Свіркі — «Аўтограф» выгада на вылучаюцца глыбінёй думак, разнастайнасцю тэм і высокім мастацкім узроўнем. У гэтай як, дарэчы, і ў папярэдняй кнізе — «Крэўнасць», Ю. Свірка імкнецца быць да канца зразумелым; самыя складаныя вобразы атрымліваюць у яго ясную, дакладна акрэсленую, выкрышталізаваную форму. Гэта, у першую чаргу, творы пра дзяцей, якіх «вайна патакала не дома, а ў доме дзіцячым», і «слэзны танец удавы», што чакае весткі з фронту — у сюжэтным вершы «Балада пра танец», і верш «Лясная лася, 1943 год», дзе паэт ад прыватнага факта прыходзіць да глыбокага і ёмістага абгульнення:

Не ўсім застацца у жывых,
Не ўсім ім суджана
састарыцца:
Яшчэ у баях парахавых
Аж два гады смяртэльных
парыцца.

«Балада пра партызана і пагранічніка», «Дзеці вайны», «Балада шкадавання», «Пасля салотаў Перамогі...», «Нешта думае ў дарозе мой булань...» — гэтыя і многія іншыя вершы не толькі пра мінулы вайну, у іх — глыбокі, заклапочаны роздум паэта аб часе:

Калі б той Май нас абышоў,
Нам не ісці б наперад з Маем,
Не падымаць зару сцягоў,
Якія мы ў руках трымаем.

Ю. Свірка вядзе хвалючы дыялог з сучаснікам не толькі ад імя свайго паналення — аднагодкаў, сярэдняга хлапчука вайны... Гэта размова — ад імя ўсіх, каму дарагі нашы завабы, каму дарагі мір. Нездарма паэт, раскажваючы пра франтавікоў, гаворыць: «Заўсёды ім успамінаць ваенныя былія далі і як нялёгка ўтрымаць вяршыні, што заваявалі».

Чытаючы вершы пра міну-

Ю. Свірка. «Аўтограф». Вершы. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1974.

лую вайну, пераконваешся, што зместам лепшых твораў на гэту тэматыку з'яўляецца менавіта тое, што закрунула аўтара ў яго індывідуальным і грамадскім жыцці, што хвалюе яго кожны дзень, кожную хвіліну. Надзвычай характэрны ў гэтым сэнсе, мне здаецца, верш «Прыеду зблізку ці здалёк...» — верш пра сястру, якая страціла і мужа-партызана і «не зберагла, як тое каліўца апошняе», сына.

КАРДЫЯГРАМА ПАЭТАВАЙ ДУШЫ

Суровая, нават страшная праўда жыцця і яе глыбока працуе паэтычнае асэнсаванне. І пачуццё, і думка выказаны вобразна, таму і ўсхваляе, закрэпе гэты верш кожнага, хто яго прычытае.

У Ю. Свіркі шмат вершаў аб прыродзе. Паэт, самай прыродаю запрашаны, адчувае сапраўднае, вострае пачуццё, калі ўводзіць у свае творы і ручай, які цячэ адтуль, дзе «дываны сівых імхоў і папаратнік першабытны», і дубы, што «вартуюць спакой баравы», і чараты на возеры Мушнат — усё гэта вялікі і малыя, бачныя і ўяўныя «падрабязнасці» пейзажу.

* Аўтар часам прыроду назвае адным-двума штрыхамі, аднак даволі рэльефна і дакладна. І за яго ён бярыцца не для таго, каб разпазнаць нейкую дзіўную тэму ручая або дрэва, птушкі або звера. Сустрэчы з імі, як правіла, заўсёды ўплываюць на пачуццё паэта, ро-

бяць іх больш абстрактнымі і працудымі, дапамагаюць яму цясней і больш выразна перадаваць чалавечыя думкі, імкненні, жаданні. «Яе няўмоўнасць і спагадлівасць хачу данесці да людзей» — з такой мэтай ідзе паэт на сустрэчу з прыродай. Шляхі, якія ён выбірае, вядуць туды, дзе найбольш паўнакроўна выступаюць справы і імкненні сучаснікаў. Без пастаянных і дзейных сустрэч з імі паэт, напэўна, не напісаў

бы вершы, якія прыцягваюць сваёй натуральнасцю, сардэчнасцю.

Я знарок амаль нічога не гавару пра філасафічнасць вершаў Ю. Свіркі. Такіх вершаў у кнізе шмат. Да іх можна аднесці: «Цень пад вяршай», «Сасна з ляснога возера», «Жывыя ручайкі», «Дым», «Панірус», «Апошні маналог лесу» і іншыя. Амаль усе яны, за невялікім выключэннем, пакідаюць адчуванне свежасці, пластычнасці, глыбокага чалавечага аптымізму, і вялікае, калі не рашаючае, значэнне ў гэтым мае мова, уметлае і эканомнае выкарыстанне гукавых і сэнсавых яе адценняў.

Гавораць, што мастацтва, асабліва паэзія, заўсёды пагражалі дзве катэгорыі людзей: майстар, які не з'яўляецца мастаком, і мастак, які не з'яўляецца майстрам. У асобе Ю. Свіркі, за выключэннем асобных вершаў з «Аўтографа», мы маем удаклад спалучэнне сапраўднага майстэрства і мастацкасці.

Аб гэтым сведчаць і вершы пра каханне — паўнакроўны, спавядальна-трапяткі маналог паэта, ягоны разважаны аб высакроднасці і велічы гэтага пачуцця.

Лепшыя вершы гэтага цыкла: «Верная адзінота», «Люстэрка разбілася...», «Ты з кожным годам даражэй...», «Дзякуй!..», «Калі я затрымаюся ў дарозе...» і іншыя. Тут паэзія, сагрэтая пачуццём і думкай аўтара, выступае як найвышэйшая форма чалавечых узаемаадносін, яна — кардыяграма, якая даволі дакладна ўлаўлівае зрухі душы паэта. Паэт тут жыць у сваім часе, ён кандэнсуе ў сабе час.

Адначасова лепшае, хацелася б сказаць некалькі слоў аб тым, што выклікае заўвагі. Па-першае, у кнізе, на маю думку, занадта шмат вершаў пра саму творчасць, пра паэзію. Яны, як правіла, менш удалыя, у іх шмат агульных разважанняў, рытарычных заключэнняў. Слабейшымі здаліся мне і творы «паўднёвага» цыкла, пачуццё ў большасці выпадак не падмацавана глыбокай, вынашанай думкай.

Хацелася б звярнуць увагу Ю. Свіркі і на аб'яўленне эпітэта, аднаго з галоўных паэтычных элементаў. Безумоўна, радуецца арыгінальным эпітэтам — а іх нямала ў кнізе, аднак не дараваўна ўжываць і банальныя, нахшталт: задумшэўны спеў, цёплыя словы, злое ліха, лясная ціш, Гэта расхалоджвае, замсучае чытача.

Не варта было ўключыць і такія «прахадныя», няўдалыя вершы, як «Творчы вечар», «Падарунак», «Не лёгкую выбраў работу...», «Пайшла на луг над вечар двое...».

Вось якія думкі ўзніклі ў мяне пры знаёмстве з новай кнігай старэйшага таварыша. Яна сапраўды стала добрым аўтографам для шматлікіх аматараў паэзіі.

Мікола ФЕДЗЮКОВІЧ.

ДЗЕ Ж ВОЗЕРА СВІЦЯЗЬ?..

Адкуль узялося імя твайго горада? Чаму нярэдка закавырыста, незразумела, называецца вёска, дзе ты нарадзіўся? А адкуль пайшло імя ракі ці возера, у якіх ты купаешся ды ловіш рыбу? Наўрад ці знойдзеш чалавек, якога не цікавіць гэта. І не выпадкова чытач з інтарэсам бярэцца за кнігу В. А. Жучкевіча «Краткий топонимический словарь Белоруссии», выпушчаную ў свет выдавецтвам БДУ імя У. І. Леніна. Тым больш, што яна прызначаецца не проста для цікаўных, а як снэзана ў анаталіі на тэрыторыі старажытнага, для географічна-гісторычнага, мовазнаўцаў, краязнаўцаў і ўсіх, хто па рабоце сустракаецца з назвамі геаграфічных аб'ектаў БССР. Значыць, ёсць падстава чакаць глыбокіх і абгрунтаваных тлумачэнняў тапанімаў, і яны сустракаюцца, а некаторыя напісаны як маленькія навелы, у аснове якіх — уласныя даследаванні, разважаны аўтара.

Вось, да прыкладу, як падаецца меркаванне аб узнікненні тапаніма Прыпяць: «Найбольш верагоднае паходжанне назвы ад старажытнарускага і беларускага тэрміну «прыпеч» — прысканы бераг ракі, не пакрыты хмызняком, тое, што і пляж. Тэрмін захаваны месцамі ў Палессі і Пскоўскай вобл., прымяняецца ў наступных прыкладных кантэкстах: «човен кінулі на прыпечы — рассохся», «угрэўся на прыпечы каля ракі» і да т. п. Слова шырока сустракалася ў с. Свіслач Асіповіцкага р-на (1937 г.), Мазырскага раёна, таксама ў бухтармінскіх стараабрадцаў. Блізкае слова «опечен» прыводзіць Э. М. Мурзаў (Мурзаевы, стар 162). Па М. Н. Міхельсону, «опечны» — праграваемы паўднёвы схіл... Такім чынам, «прыпечы» — прысканы нанос каля берагу ракі...» Можна яшчэ назваць удалыя тлумачэнні.

І ўсё ж... Апошняю старонку кнігі перагортваеш з незадаволенасцю ёй, хаця і бачыш, што аўтар нямала папрацаваў. У кнізе, на нашу думку, ёсць шэраг істот-

ных недахопаў. Вельмі ўжо частыя ў слоўніку тлумачэнні паходжання назваў ад прозвішчаў, імёнаў. Чытаеш іх — дзесяткі, сотні — і думаеш: няўжо людзі нашы такія бедныя на фантазію, што толькі і называлі свае паселішчы ўласнымі імёнамі ды прозвішчамі? Зайцава, Казлы, Салаўі, Кабанаўна, Петухоўчына, Казуліна... Такіх і падобных назваў на беларускай зямлі хапае. Няўжо амаль усе яны, як піша В. Жучкевіч, вытворныя ад прозвішчаў Зайцаў, Заяц, Кабанаў і г. д.? Няўжо не ўтвараліся ад таго, што ў пэўнай мясціне больш, чым у іншых, жыло нейкіх жывёл, зяброў? Калі ж назвы вёсак сапраўды атрымаліся ад прозвішчаў, то трэба было спазнаць, як гэта адбылося. Голля ж, бяспонца паўтораныя ў кнізе дэкларацыя «Назва ўтворана ад прозвішчаў...» ні ў якім разе не можа задаволяць інтарэсу чытачоў.

Нам здаецца, аўтар у многіх выпадках не толькі праўле аднабановы падыход, але і залішнюю катэгарычнасць. В. Жучкевіч сцвярджае, што назва вёскі Сейлавічы паходзіць ад прозвішча Сейлавіч. Але ж вядомы іншы варыянт: імя пайшло ад професіі людзей, якія тут сее і збожжа і лавілі рыбу. Урэшце і прозвішча Сейлавіч мае нейкі выток. А чаму, на самай справе, вёску Даматканавічы назвалі менавіта па прозвішчу Даматкан, а не па роду заняткаў мясцовых жыхароў? Чаму Шчэпічы, па В. Жучкевічу, ідзе ад прозвішча Шчэпіч, а Трэскі — ад трэсак, самых звычайных, якія ляццяць, калі дровы сякуць. А, можа, Шчэпічам даў назву заняты людзей, якія выраблялі шчапу? Чаму Смалевічы — ад прозвішча, а Смаліца — ад професіі людзей? Такія надказныя тлумачэнні можна называць і называць. Мы, вядома, не супраць таго, што прозвішча Смалевіч нарадзіла тапанім Смалевічы. Але дзе доказ гэтага, дзе даследаванне пытання?

На жаль, бяздонаснасці хапае ад пачатку да канца кнігі

не толькі ў «патранімічных» тлумачэннях. Іншы раз аўтар падае нечаканую і цікавую думку. Здавалася б — тут і параважача прыху, «адкрыццё» чытачу вочы на нязвычайнае надзею. Але В. А. Жучкевіч якраз тут ставіць іропку. Напрыклад, ён гаворыць, што вёска Лідэны (Свіслацкі раён) узяла імя ад г. Ліды, Івянец — ад Іўя, што капыльскай Быстрыца мае аналогію ў Румыніі, што Цэзарэў паходзіць ад імя Цэзар і г. д. Інтрыгуе? Вядома. Аўтар жа пасля голых сцвярдзенняў не лічыць патрэбным больш гаварыць з чытачом. Дагадайся, маўляў, сам, якая сувязь паміж беларускай ды румынскай мовай, альбо, снажам, паміж вёскай Булгары (Асіповіцкі раён) і «раннефеадальным дзяржаўным утварэннем X—XV стагоддзяў у Паволжы».

І чым больш чытаеш такія «рэбусы», тым больш неадступнай становіцца думка, што В. Жучкевіч за навуковае тлумачэнне многіх тапанімаў не браўся, а проста даваў нешта прыблізнае, непераканаўчае, а то і супярэчлівае. Цытуем: «Проводні (Прованж, вар. Прованж) — с. Вороновскага р-на. Названне, производное от глагола проводить. Обстоятельства возникновения неизвестны. Мала таго, што аўтар нічога талковага не сказаў, дык, не ведаючы (!) абставін узнікнення назвы сцвярджае... што яна бярэ пачатак ад слова «проводить» (?). Альбо — пра вёску Прованж Булгарыйскага раёна: «Назва, напэўна, патранімічная, хача ў дакументах такога прозвішча пакуць не значыцца». Нічога сабе тлумачэнне для географічна-гісторыкаў і г. д. Яшчэ адзін прыклад — з возерам Невежа ў Полацкім раёне: «Назва паўтарае імя р. Невяжы ў Літве і лічыцца балтыйскай, хача магчыма прыбалтыйска-фінскае паходжанне з той жа вышовай, што і ў назве р. Невы». Рытмык і яны тым прагнозе пра надвор'е: чанаецца сухое, малавоблачнае, месцамі з ападкамі, вечар слабы, парывамі да моцнага.

Надараецца ў кнізе і іншая блытаніна Усяму свету, напрыклад, вядома, што возера Свіцязь знаходзіцца ў Наваградскім раёне. А цяпер прыкладнікі мясцін Адама Міцкевіча могуць разгубіцца: В. Жучкевіч сцвярджае, што Свіцязь знаходзіцца... у Карэліцкім раёне.

Павярхоўна стаячы В. Жучкевіч да даследавання тапаніма Гарадзея. Заглянуўшы ў даўніну, ён знаходзіць яго выток у слове горад. Аўтар чамусьці апускае другую назву гэтага гарадскога пасёлка — Замір'е, якая існавала доўгі час і цесна звязана з рэвалюцыйнымі мінулымі населенымі пункта і навакольнымі мясцінамі.

Непераканаўча гучыць тлумачэнне паходжання назвы раённага цэнтру Міёры. Вядома, што гэтая назва пайшла ад рэчкі Міёрыца, возера Міёрыскага. Старажыты і цяпер называюць раённы цэнтр Міёры («іва» у гэтай назве прыжылося ласней, ад няправільнага напісання ў рускай і беларускай транскрыпцыі польскага «іо», што азначае «і»). А В. Жучкевіч чамусьці піша, што гэтая назва пайшла ад распаўсюджаных у ГДР, ФРГ, Польшчы, рэспубліках Прыбалтыкі прозвішчаў Майер і Мейер.

Хапае ў кнізе розных дробных недакладнасцей. Так, В. Жучкевіч ставіць націск у словах Харціца і Туленна толькі на першыя «а» і «у», а ў народзе часцей сустракаецца на «і» «Харціца» і «і» «Туленна». Няправільна даецца націск і напісанне назваў вёсак Хоўхла Буд-Кашалёўскага раёна і Погоры Дзятлаўскага раёна. Не заўсёды даецца правільнае напісанне тапанімаў па-беларуску. В. Жучкевіч піша: Узляны, Узляны, Узля, а Белэзі — Вузляны, Вузляны, Вузля.

У праводзе да кнігі гаворыцца, што аўтар карыстаўся рознымі крыніцамі, а частку матэрыялаў даю імя «асабістае знаёмства з тапаніміяй на месцы, дзе сабрала і правяра на ад 30 да 90 працэнтаў усіх прадстаўленых у слоўніку назваў (у залежнасці ад раёна)». Магчыма, каб было працэнтаў не 30—90, а больш, то і памылкаў назбіралася б менш, а даследаванне атрымалася б у найбольшым, больш пераканаўчым і напісаным жывей.

Мікалай ДЗЕЛЯНКОУСКИ.

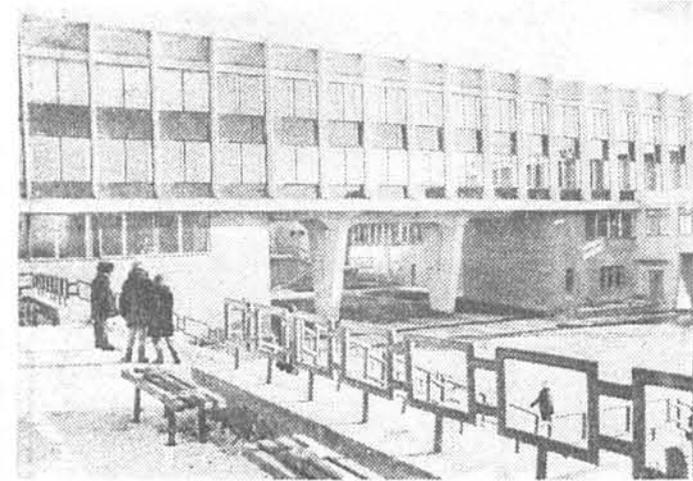
ПАЛАЦ КУЛЬТУРЫ ХІМІКАЎ

Новы Палац культуры атрымаў гомельскія хімікі. Яго будаўнікі паклапаціліся аб тым, каб у гэтым асяродку культуры было прыемна адпачыць, заняцца любімай справай, змястоўна правесці вольны час. Так, у распараджэнні аматараў сцэнічнага мастацтва, яго шматлікіх паклоннікаў, добраўпарадкаваная тэатральная зала, Тых, хто любіць спорт, зай-

маюцца фізічнай падрыхтоўкай, чакаюць у спартыўнай зале сучаснае абсталяванне, трэніровачныя прылады. У прыгожым прасторным будынку прадугледжаны спецыяльныя памяшканні для гурткавай работы. Да паслуг наведвальнікаў багатая бібліятэка, чытальная зала, дзе заўсёды можна пачытаць свежыя газеты, часопісы, пазнаёміцца з навінкамі літаратуры. Есць у Палацы культуры і кі-

назала, абсталяваная высакаякаснай практычнай і гукавой тэхнікай. У ёй будуць дэманстравацца мастацкія, хранікальна-дакументальныя і навукова-папулярныя фільмы, праводзяцца кінелекторыі, сустрачы з цікавымі людзьмі.

Калектывы мастацкай самадзейнасці Гомельскага хімічнага завода ўжо прыступілі да чарговых рэпетыцый.

Палац культуры гомельскіх хімікаў.

Рэпетыцыя танцавальнага калектыву.

Кіраўнік хору «Плошчына» Л. І. Чудак з юнымі артыстамі. Фота Ч. МЕЗНА і М. ВЫСОЦКАГА. (БЕЛТА).

СВЕДЧАННЕ ТВОРЧАЙ СТАЛАСЦІ

МАСАВАЯ мастацкая самадзейнасць набывае ў нашай краіне сапраўды грандыёзныя маштабы. І тое, што раней было пад сілу толькі прафесіяналам, сёння становіцца даступным шырокаму колу самадзейных артыстаў. Яны выконваюць оперныя, балетныя і драматычныя спектаклі, шэдэўры сімфанічнай і камернай музыкі, складаныя поліфанічныя харавыя творы.

Значныя дасягненні самадзейных артыстаў у галіне народна-сімфанічнай харэаграфіі. У рэпертуарах калектываў — вялікая колькасць танцаў ровных народаў, прычым рытуальна яны з глыбокім веданнем сучасных законаў сцэнічнай апрацоўкі танцавальнага фальклору.

Яркім святкам народна-сцэнічнага танцавальнага мастацтва з'явіўся Другі рэспубліканскі конкурс народных ансамбляў танца і народных ансамбляў песні і танца прафсаюзаў Беларусі. Конкурс прадэманстраваў высокую выканаўчую культуру многіх мастацкіх самадзейных калектываў, удастоеных звання «народны».

Асабліва парадаваў глядачоў ансамбль танца «Раніца» Гродзенскага палаца культуры тэксільшчыкаў (мастацкі кіраўнік і балетмайстар Я. Штон), які выступіў з праграмай беларускіх народна-сцэнічных танцаў. Гэты калектыв ашчадна адносіцца да свайго мясцовага фальклору і дае яму новае жыццё ў выглядзе сцэнічных твораў. Сярод іх — лірычны танец «Дабравольская каханачка», створаны на аснове фальклорнага ўзору, што бытуе ў вёсцы Добрая Воля Свіслацкага раёна; «Катчынская кадрыля», створаная на аснове народнай кадрылі (вёска Катчына Мастоўскага раёна) і іншых. Цікавыя ў сваім сцэнічным вырашэнні новыя танцы «Гродзенская тэкстыльная», «Верасы», «Ручнічок», якія выконваліся з вялікім натхненнем і ўнізным настроем.

Уменне нашых харэографіаў творча выкарыстоўваць фальклорную спадчыну, ствараць на яе аснове новыя эстэтычныя каштоўнасці дало магчымасць паспяхова ўвасабляць на сцэне цікавыя, самабытныя творы. Захапленне глядачоў выклікаў лірычны карагод «Вяночкі» ў выкананні жаночай танцаваль-

най групы народнага ансамбля песні і танца Гомельскага палаца культуры чыгуначнікаў імя У. І. Леніна (мастацкі кіраўнік народны артыст БССР А. Рыбальчанка). Нельга без хвалявання гаварыць і аб глыбока паэтызаванай вакальна-харэаграфічнай карціцы «Вербачка» ў выкананні народнага ансамбля песні і танца Дома культуры Рэчыцкага вытворчага дрэваапрацоўчага камбіната (мастацкі кіраўнік і балетмайстар Э. Сцяпанчанка, хормайстар П. Калеснік).

На конкурсе шырока былі прадэстаўлены творы, прысвечаныя тэме працы. Напрыклад, вакальна-харэаграфічная кампазіцыя «Слава хлеббаробам» (ансамбль песні і танца «Маладоць» Палаца культуры Упраўлення бытавога абслугоўвання насельніцтва Віцебскага аблвыканкома, мастацкі кіраўнік і балетмайстар заслужаны дзеяч культуры БССР І. Серыкаў, хормайстар Ф. Сержанюк). Паспяхова выкарыстаў мясцовы фальклор у сучасных вакальна-танцавальных кампазіцыях «Мой завод», «Прыязджайце да нас у Прыбужжа» народны ансамбль песні і танца «Брастаўчанка» Брэсцкага электрамеханічнага завода (мастацкі кіраўнік і галоўны хормайстар С. Любчук, балетмайстар М. Цурканюк). Ярнай самабытнасцю вызначалася паказаная гэтым калектывам вакальна-танцавальная карцінка «Дывінская вясёлка», у якой старадаўні народны звычай набыў сучаснае сцэнічнае гучанне. Нельга не парадавацца з'яўленню такіх новых беларускіх танцаў, як «Рамонак» народнага ансамбля танца «Вяснянка» Дома культуры аўтамабільнага завода (пастаноўка А. Казанцава, мастацкі кіраўнік і балетмайстар І. Меліхаў).

Новае сцэнічнае ўвасабленне знайшоў кіраўнік народнага ансамбля танца «Вясёлка» Палаца культуры Белсаўпрофа В. Ямінскі, бадай, самаму папулярнаму беларускаму народнаму танцу «Ля-

воніха». У яго пастаноўцы гэты танец выконваюць адны дзяўчаты. Пастаўлены ў эстрадным плане, ён разам з тым не згубіў сваёй народнай асновы. Народныя па сваёй сутнасці, але вырашаныя ў жанры эстраднага танца, харэаграфічныя замалёўкі «Беларускія сувеніры» і «Касіў Ясь канюшыну». У такім ракурсе была прадэстаўлена амаль уся праграма ансамбля «Вясёлка». На маю думку, гэты калектыв сцвярджае новыя формы народна-сцэнічнага танца і робіць гэта паспяхова.

Інтэрнацыянальная дружба знайшла яркае адлюстраванне ў выступленні народнага ансамбля танца Палаца культуры Магілёўскага ордэна Кастрычніцкай рэвалюцыі завода штучнага валакна імя Куйбышава (мастацкі кіраўнік і галоўны балетмайстар заслужаны дзеяч культуры БССР М. Кіракозаў). Побач з беларускімі танцамі «Дранікі», «Бычкі», «Лірычны карагод», «Вянок беларускіх танцаў» у конкурснай праграме ансамбля былі прадэстаўлены танцы народаў саюзных рэспублік і краін сацыялістычнай сям'і дзяўчат.

Сярод іх малдаўская і ўкраінская танцавальныя сюіты, балгарскі танец «Рэчаніца», «Кубінскія рытмы», «Руская плясавая» і многія іншыя. Вельмі задабалася глядачам харэаграфічная навава «Стэпавая легенда» (пастаноўка заслужанага дзеяча мастацтваў БССР А. Апанасенкі), якую тры разы выклікалі на «біс». Паспех гэтай калектыву забяспечыла доўгая карпатлівая праца на ўдасканаленню танцавальнай тэхнікі, ювелірай апрацоўцы кожнага руху, вывучэнню асаблівасцей культуры розных народаў. Гэтаму спрыяла і добра зладжаная аркестраваная група (кіраўнік і дырыжор Л. Каганюк) — яна не толькі суправаджала танцы, але і надавала ўзнітую афарбоўку кожнаму іх моманту. У нямай ступені паспех усёй праграмы ансамбля залежыў ад выдухай канцэрта — лаў-

рэата прэміі Ленінскага камсамола Беларусі Т. Жукавай.

Захапілі глядачоў на конкурсе такія танцы, як малдаўскі «Любімая хора», латышскі «Полька старога горада», славуты «Крыжачок» у выкананні калектыву Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна (мастацкі кіраўнік і балетмайстар М. Лапіна); харэаграфічная замалёўка «Рускія сувеніры», латышскі танец «Даўгава», эстонскі «Дзядулева полька» і асабліва ўзбекскі «Пахта» народнага ансамбля танца «Лявоніха» Палаца культуры Мінскага трактарнага завода (мастацкі кіраўнік і балетмайстар заслужаны дзеяч культуры БССР М. Чысцякоў). У «Пахце» апэтызаванай сімвалічнай харэаграфічнай мовай вырашаецца тэма працы. Конкурсныя праграмы гэтых калектываў былі прысвечаны дружбе народаў нашай Радзімы.

Яркім сведчаннем авалодвання ўдзельнікамі мастацкай самадзейнасці самым складаным відам мастацтва харэаграфіі — класічным танцам — з'явілася выступленне народнай студыі класічнага танца Палаца культуры Белсаўпрофа (мастацкі кіраўнік і балетмайстар народна артыстка БССР А. Нікалаева). Сваё майстэрства студыйцы паказалі ў асобных сцэнах і вар'яцыях з балетаў, а таксама ў канцэртных нумарах, створаных на аснове класічнага танца.

На конкурсе прадэманстравалі высокае майстэрства і іншыя ансамблі. Цікавымі былі касцюмы ўдзельнікаў. У народна-сцэнічным танцы касцюм іграе значную ролю. Ён не толькі гаворыць аб нацыянальнай прыналежнасці, але і стварае эмацыянальны настрой танца, спрыяе больш яркаму раскрыццю вобраза.

Так, незвычайна вялікі творчы магчымасці харэаграфічнай самадзейнасці, і няма сумнення, што яна паспяхова вырашыць больш складаны і значны мастацкія задачы.

На жаль, пакуль яшчэ мала ў нас твораў на гэты працы. З паказаных на конкурсе ўдалымі можна назваць такія, як «Пахта», «Слава хлеббаробам», «Наш завод», «Залатыя каласы» і «Гродзенская тэкстыльная». Там жа, дзе пастаноўшчыкі карысталіся натуралістычнымі пры-

мам, ілюстрацыйнасцю, ім пазнаменна спадарожнічалі няўдачы.

Яшчэ менш было паказана на конкурсе твораў на гісторыка-рэвалюцыйную тэму і тэму гераічнага подзвігу савецкіх людзей у Вялікай Айчыннай вайне. Сапраўды паўнацэнных было, бадай, што толькі два: «Арлёнак» народнага ансамбля танца Рэспубліканскага дома культуры прафтэхадукцыі (мастацкі кіраўнік І. Чарняк) і «Памяць сэрца» народнага ансамбля танца «Вяснянка» Дома культуры Магілёўскага аўтазавода імя Кірава.

У дні падрыхтоўкі да 30-годдзя Перамогі над фашыскай Германіяй творы, якія адлюстроўваюць гераічныя старонкі Вялікай Айчыннай, працоўныя подзвігі мірных дзяў, павінны заняць у рэпертуары значнае месца. Трэба ўдзяляць і больш увагі кампазіцыям, прысвечаным інтэрнацыянальнай дружбе, барацьбе за мір.

Далейшае развіццё беларускай народна-сцэнічнай харэаграфіі немагчыма без пошукаў лепшых фальклорных узораў, творчай пераапрацоўкі іх у сцэнічныя творы. Аб гэтым неаднаразова гаварылі ў друку многія харэографы і мастацтвазнаўцы, але ж, на жаль, далёка не ўсе танцавальныя калектывы робяць такую патрэбную справу. Многія не толькі не збіраюць танцавальны фальклор, але нават не звяртаюцца да прац этнографіаў, фалькларыстаў і мастацтвазнаўцаў, у якіх маглі б знайсці каштоўны матэрыял для сваёй практычнай дзейнасці. Больш за дзве назваў фальклорных танцаў, карагод, кадрылей, полк прыводзіць у сваёй кнізе «Беларускі народны танец» доктар мастацтвазнаўства Ю. Чурко. Асновай для стварэння харэаграфічных народных сцэн, карцін і цэлых спектакляў могуць паслужыць і апісанні ў гэтай кнізе традыцыйных народных звычай і абрады, па-творчы пераасэнсаваныя ў сучасным асценце.

Усе гэтыя заўвагі ніяк не зніжаюць значнасці праведзенага конкурсу, які засведчыў вялікія поспехі народных самадзейных ансамбляў

С. ГРАБЕНШЧЫКОУ,
балетмайстар, заслужаны дзеяч культуры БССР.

ПЕРАМОЗЕ ПРЫСВЯЧАЕЦА

У Магілёве пачаўся гарадскі фестываль мастацкай самадзейнасці, прысвечаны 30-й гадавіне Перамогі над гітлераўскай Германіяй. У першым канцэрце перад магіляўчанамі выступілі самадзейныя артысты гарадскога Дома культуры: народны сімфанічны аркестр і харавая капэла, народны аркестр народных інструментаў, лаўрэат рэспубліканскага конкурсу вакальнага ансамбля «Актава», лаўрэат Усесаюзнага конкурсу ансамбля віяланчэлістаў, танцавальны калектыў і салісты.

Фестываль будзе працягвацца да 1 мая гэтага года. У ім прымуць удзел больш як дваццаць дамоў культуры і клубы прадпрыемстваў і навучальных устаноў горада.

М. НОЖНИКАУ.

Адбыўся заключны канцэрт раённага агляду сельскай мастацкай самадзейнасці Лідчыны. Ён быў прысвечаны 30-годдзю Перамогі савецкага народа над нямец-

ка-фашысцкімі захопнікамі. Надыходзячая дата вызначыла і рэпертуар агляду. На сцэне прагучалі творы «Ля брацкай магілы» А. Фельцмана, «Нёман» Н. Сакалоўскага, «Балада аб Матросаве» В. Салаўёва-Сядога, «Люблю цябе, Белая Русь» Ю. Семянякі і шмат іншых.

На высокім мастацкім узроўні выступіў харавы калектыў Палаца культуры шклязавода «Нёман». Чатырохгалосы змешаны акапэльны хор выканаў народныя песні — беларускую «Кацилася чорна галка», рускую «Як на дубе», украінскую — «Днепр шырокі». Цэлла сустрэлі гледачы жаночы вакальны ансамбль торфапрадпрыемства «40 гадоў БССР».

Удзел фальклорных калектываў у раённых аглядах Лідчыны стаў традыцыйным. На гэты раз у ім выступілі аматары народнага мастацтва калгасаў «Камунар», імя Чкалава, «Сцяг Саветаў», саўгаса «Малое Мажэйкава».

А. СТАДУБ.

Нашы газеты часта друкуюць літаратурныя творы пісьменнікаў: апавяданні, вершы, нарысы, урыўкі з раманаў, аповесцей і паэм. Цікаваць да такіх матэрыялаў надзвычай вялікая.

Публікаваліся на старонках «Навестий» раздзелы з аповесці

ЧЫТАЮЦЬ УСЕ СУСЕДЗІ

«Воўчая зграя» В. Быкава, у штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва» — урыўкі з новых твораў Івана Новікава і Уладзіміра Карпава.

Як вядома, у газеты век кароткі. Не заўсёды ўдаецца захаваць

Аўтограф Міхаіла ШОЛАХАВА

Да 70-годдзя з дня нараджэння выдатнага савецкага пісьменніка Міхаіла Шолахава рыхтуюцца ўсе бібліятэкі Мінскай вобласці. У Салігорскай, Чэрвеньскай, Стаўбцоўскай і іншых раённых бібліятэках арганізаваны ілюстраваныя кніжныя выстаўкі «Наш вялікі сучаснік» і «Да 70-годдзя з дня нараджэння Міхаіла Шолахава». На іх кнігі «Ціхі Дон», «Узнятая ціліна», «Данскія апавяданні» і іншыя творы пісьменніка.

Кнігалюбы Астрашыцкай сельскай бібліятэкі, што на Лагойшчыне, паслалі Міхаілу Аляксандравічу пісьмо з просьбай надпісаць адну са сваіх кніг. Хутка ў адрас бібліятэкі прыйшла бандэроль з раманам «Яны змагаліся за Радзіму», на якім быў аўтограф пісьменніка.

Л. САНДЛЕР,
старшы бібліятэкар Мінскай абласной бібліятэкі імя А. С. Пушкіна.

КАЛГАСНЫ АНСАМБЛЬ

Любоў да песні працаўнікоў калгаса «Партызанскі край» імя В. З. Каржа абразі зайважыў Аляксандр Чашкін, калі прыехаў на Салігорчыну працаваць мастацкім кіраўніком калгаснай самадзейнасці.

Блізкім агляд сельскай мастацкай самадзейнасці. Неяк Аляксандр Міхайлавіч зайшоў да старшын калгаса А. Я. Ваўчка, прапанаваў: «Давайце набудзем фартэпіяна».

Праз нейкі час музычны інструмент, пабліскавачы на сонцы чорнай паліроўкай, цэляўся ў Хорастайскі калгасны клуб. Аляксандр Чашкін крануў клавiшы

і чароўныя гукі запоўнілі памяшканне.

...Чарговая рэпетыцыя. Яна ішоў у залу з локат: «Да агляду засталася 13 дзён, 12 дзён...». Вееялоцю свеціцца твары выканаўцаў — удзельнікаў вакальнага ансамбля «Арганаўты». Хораша спяваюць самадзейныя артысты.

А нядаўна хлебаробы калгаса віталі свой ансамбль, які адзі з раёна атрымаў права ўдзельнічаць у заключным абласным аглядзе сельскай мастацкай самадзейнасці.

Л. ДЗЕНІСЮК.

хары якой не прачыталі б іх. Зручныя, невялікія па фармату яны апэратыўна знамяць з навінкамі.

Гэтаі справай займаюся ўжо не адзін год. Імкнуся зацікавіць чыгача апублікаванымі ў газетах літаратурнымі творамі пра нашага сучасніка. Так было з урыўкамі з рамана М. Герчыка «Начны вэрнок», з апавяданнем чувашскага пісьменніка А. Талвіра «Пігаліца». З цікавасцю чытала моладзь артыкул М. Жыгоцкага пра народнага песняра Якуба Коласа «Боль з народам дзвалі».

Кніжкі самаробкамі зацікавіліся маладыя рабочыя Беларускага шыннага камбіната, што жывуць у інтэрнаце. Заўсёды чытаюць іх і з нецярпліваасцю чакаюць новых.

Я. ШАХОУСКІ,
маёр у адстаўцы,
г. Бабруйск.

У вёсцы Вусце Чэрыкаўскага раёна адкрылася музычная школа, у якой дзеці хлебаробаў калгасаў імя Ільіча і «Другая пяцігодка» пачалі вучыцца іграць на фартэпіяна, баяне і іншых інструментах. Для іх выкладаюць кваліфікаваныя педагогі — музыканты а ў цы. Школа забяспечана неабходнымі падручнікамі, дапаможнікамі, музычнымі інструментамі.

У школе адбыўся конкурс на лепшае вы-

КОНКУРС ЮНЫХ ТАЛЕНТАУ

кананне музычных твораў аб партыі, Леніне і Радзіме. Пераможцамі сталі: сярод баяністаў — Вася Быкаў і Саша Мацвееў, а сярод пяністаў — Лена Кадзеля.

І. ЧАРНЯК,
намеснік загадчыка аддзела прапаганды і агітацыі Чэрыкаўскага РК КПБ.

Плённа працуе калектыў агітбрыгады Чэрыкаўскага сельскага дома культуры Дзяржынскага раёна. У ле рэпертуары — творы розных эпох і жанраў, якія раскажваюць аб жыцці сучаснай вёскі, яе поспях. Самадзейныя артысты неаднаразова выступалі на канцэртах перад паліводамі і жылёвадамі свайго, так і суседніх калгасаў.

На здымку — злева направа — Наталля Яеіска, Мікалай Рудак і Людміла Ячтык выконваюць сярэчныя частушкі.

Фота і тэкст В. ЖЫБЫРКА.

ЗНАЁМСТВА З МУЗЫКАЙ

Палац культуры Мінскага трактарнага завода арганізаваў для моладзі, якая жыве ў інтэрнатах, музычны лекторый. Зартыты праводзяць артысты канцэртна-лекцыйнага бюро Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Мэта лекторыя — больш поўна азнаёміць рабочую моладзь з беларускай музыкай, яе гісторыяй, з кампазітарамі і выканаўцамі.

Чарговыя заняткі лекторыя былі прысвечаны музыцы па творах Максіма Багдановіча, Янкі Купалы і Якуба Коласа. Музыказнаўца І. Пісневіч шырока раскажаў пра іх творчасць. Пасля загу-

чалі песні, раманы і арый кампазітараў А. Багатырова, П. Падкавырава, У. Алоўнікава, М. Чуркіна, Р. Пукста, А. Туранкова, Ю. Семянякі, І. Лучанка і інш.

Спявалі салісты Тамара Ткачова, Фёдар Севасцьянаў, Ларыса Ілюковіч.

Зачаравала прысутных нудоўная ігра на цымбалах артысткі Марыі Бяспаметнай, якая выконвала мелодыі кампазітараў Жыновіча і Камінскага.

Гэты вечар пашырыў музычны круггляд моладзі і прынес шмат асалоды.

М. ВЯРШЫНІН,
старшы інжынер МТЗ.

УЛЮБЁНЫ У СПРАВУ

Не першы год працуе кінамаханікам у Беніцкім клубе Уладзімір Іпалітавіч Скарынка. Сельскія гледачы ўдзельнічаюць, бо кожны сеанс — гэта радасць людзям. Уладзімір Іпалітавіч акуратны і дабайны гаспадар. Апаратура служыць у яго надзейна.

За стараннасць і ў сувязі з 50-годдзем беларускага кіно ён узначаліў грамадзян райкома КПБ і райвыканкома.

рускага кіно ён узначаліў грамадзян райкома КПБ і райвыканкома.

— У новым, завяршальным годзе хочацца працаваць яшчэ лепш, — гаворыць Уладзімір Іпалітавіч Скарынка. — Буду і надалей прыносіць людзям радасць...

Ул. МАНГІНОВІЧ,
Маладзечанскі раён.

ПА СЛЯДАХ ВЫСТУПЛЕННЯУ «ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА»

«У ШКОЛЬНЫЯ ПРАГРАМЫ—ТВОРЫ МАЛАДЫХ»

Пад такой назвай былі 10 студзеня ў «ЛіМе» было апублікавана пісьмо Слуцкага настаўніка Рыгора Родчанкі, які прапаноўваў прадуладзец у праграмах па беларускай літаратуры для старэйшых класаў хоць некалькі ўрокаў для вывучэння творчасці маладых пісьменнікаў, а таксама перавыдаць анталогію беларускай паэзіі альбо выдаць асобна анталогію твораў маладых.

На гэты выступленне рэдакцыя атрымала адказ ад намесніка міністра асветы БССР Г. Канцавой. «Міністэрства асветы БССР па ведамстве, — піша яна, — што 27 снежня 1974 года зацверджана новая праграма па беларускай літаратуры. Яна ў большай ступені набліжае школьны курс літаратуры

да сучаснасці, да найбольш поўнае ўключэнне аб сучасным стане і тэндэнцыях далейшага развіцця беларускай літаратуры і адпавядае патрабаванням да літаратурнай падрыхтоўкі школьнікаў.

Мяркуючы па апублікаванаму пісьму, пазіцыя аўтара нясправа супярэчлівая. У аснову строгага адбору твораў для вывучэння ў школьным курсе літаратуры пакладзены перш за ўсё крытэрыі іх выкладанні ідэйна-эстэтычнай вартасці. Пытанні адбору не могуць быць вырашаны так проста, як прапанаваў Р. Родчанка, — не кананізуемы імёны, уключаючы для тэкстуальнага вывучэння творы самых маладых і абнаўляючы іх праз кожныя 3—4 гады. Гэта парушыла б прынцып навуковасці і звычайнай мэтазгод-

насці, уключэння б працэс стварэння новых уськладнаў і іх стабілізацыі.

Існуючая праграма ў дастатковай ступені дае магчымасць настаўніку разглядаць творы маладых пісьменнікаў не толькі пры ўвучэнні аглядных тэм, але і на ўроках пазаагляднага чытання, на факультатывных занятках, а таксама на занятках літаратурных гурткоў і інш.

Што да прапановы Р. Родчанкі на конт выдання анталогіі маладых, то Г. Канцава піша: «Думка аб стварэнні зборніка сучаснай паэзіі заслугоўвае увагі. Выданне такога зборніка ўжо рыхтуе выдавецтва «Народная асвета». Ён выйдзе ў свет у 1976 годзе».

Задуменныя елкі.

Фотаэціюд М. КЕНЬКО.

Зарубежне АПАВЯЗАННЕ

Вядомы партугальскі паэт і наведліст Мануэл да Фансека (нар. 1911 г.) сваю творчасць пачаў у сярэдзіне 30-х гадоў, калі над яго бацькаўшчынай згушчаліся хмары фашызму, які ў салазараўскім варыянце мала чым адрозніваўся ад гітлераўскага. Письменнік-рэаліст у сваіх творах паказвае простых людзей — сялян, рыбакоў, рамеснікаў. Не маючы магчымасці адкрыта выступаць супроць фашызму, ён карыстаўся намякамі на значныя падзеі, спадзеючыся, што чытачы самі зробіць адпаведныя вывады. Так, у «Каляднай ночы» маральна знявечаныя салдаты, якія топляць свой гнеў у чарцы, нібы мімаходзь усламяняюць Бежу — горад рабочых паўстанняў, дзе ў 1962 годзе салдаты і афіцеры мляцовага гарнізона падтрымалі працоўных.

бо ў мяне часу няма, кажу яшчэ раз!
Усмешка зноў бліснула ў вачах салдата:

— Скажаш!.. Мы перакулілі па чарцы, што праўда, то праўда. Але нельга называць п'яніцамі тых, хто п'е сёння.

Ён прыўзняў плечы: стрыжаная галава амаль знікла ў шынялі.

— Зрэшты, мы нічога асаблівага не хочам, ды як жа інакш салдат адзначаць свята?

Марыя схілілася над зарумзаным дзіцем і зноў штурханула скрыню. Паднялася, адкідваючы валасы назад.

— Прашу не спяваць тут. Піце, размаўляйце без крыку, а для спеваў позна ўжо.

Здаравіла нахіліўся, лягнуўшы далонню па стойцы.

— Віна! — гаркнуў ён. — Хоціце

І Валіньяш засмяўся, бліскаючы неспакойнымі вачамі.

— Нават я замаўкаю, чорт набяры!

Чулася, як за вокнамі спявалі хору. Гэта былі калядоўнікі. Людзі спявалі ў завулках, на вуліцах, на плошчах. Потым, чакаючы пачастунак, замаўкалі пад халодным небам, дзе трымцелі далёкія зоркі. Пераклікаліся салдаты. Заводзілі розныя песні. Забывалі пра свята, і іхнія галасы напаяліся тугой. Тугой на іным жыццё, тугой на сем'ях. Адна песня дунала ўсё мацней, звонкая і дружная:

О Бежа, мая ты нядоля,

Край непрыветны, не свойскі...

Салдаты за сталом анімелі. Рука Луіша Палміту з наднесенай да вуснаў шклянкі спынілася, упала і грукнула па чорнай дошцы стала.

Было тры гадзіны роўна,

Калі я пайшоў у войска...

Луіш Палміту надхапіўся:

— Таварыш!..

Ён глянуў на двух салдат. Але яны сядзелі абмякшы, былі відны толькі іхнія шапкі. Азірнуўся:

— Марыя! Я тут смяюся, а ў гэты час мая старэнькая матуля плача там, у гарах!..

Абпаёршыся на локці, Шарнеку схіліўся над сталом, і парожняя шклянка знікла ў яго шурпатай далоні:

— Быў я вольны, рабіў, што хацеў... А цяпер? Цяпер там, у казарме, усе камандуюць, ганяюць, як сабаку.

Што я такое пасля таго, як прыехаў у Бежу? Нішто. Ці ж я штосьці прывабнае бачыў у войска, Палміту, каб мне хацелася ісці ў яго? Не, сеньёр. Я ніколі не хацеў быць салдатам, я ніколі не жадаў такога жыцця. Быў я касцом, калі надыходзіла жніво, быў землекопам. Я зарабляў на жыццё. Вы чуеце? Я зарабляў сабе на жыццё! Запрагаў пару быкоў і араў аблогі, і ніхто нічога не мог сказаць мне. Барозны, як струны, з канца ў канец? Я сinyaў быкам, і яны, лагодныя, спакойна ступаючы, вялі баразну. Я гэта любіў.

Дзіця заснула, зняможанае плачам. Марыя напярэла шапкі, абмотаны вакол грудзей. Там, на вуліцы, плакала песня:

О Бежа, мая нядоля...

— Бедненькая, не хацела, каб я ідаў яе, — пачаў зноў Палміту. — Але так здарылася...

Ён адзеў і пазіраў праз пляшку, зусім не звачаючы, слухаючы яго ці не.

— Так здарылася. Нас васьмёра братаў, і сёння ўжо нікога пры маці, дружа Шарнеку. Яна заўсёды прасіла: «Не пакідай мяне адну. Твае браты ніколі не хацелі ведаць пра мяне. Запомні, калі ты кінеш мяне — я заб'ю кагосьці з вас». Тады яна здавалася жорсткай. Але гэта былі толькі словы. На справе ж яна хукала і дзьмухала на мяне. Яна дужа старая,

жанчына, адступаючы стомлена і сонна. — Шчодры, але ж ты п'яны.

Валіньяш задраў крысо шыпяля. Ды нязграбны ад перапою рукі ніяк не траплялі ў кішэні.

Занятыя сваім, Палміту і Шарнеку гаварылі, змаўкалі, зноў пачыналі гаварыць. Час ад часу кідалі лютыя погляды. Затоены гнёў раптам вырываўся з грудзей, і іхнія вочы злосна палісквалі. Затым зноў пачыналася ўсё з пачатку: галовы млява кісталіся на плячах і чуўся цягучы голас:

— Я зарабляў і добра зарабляў за дзень на любой працы. У жыво назіральнік нават ставіў мяне наперадзе. Ты слухаеш, Луіш Палміту? Наперадзе, каб падцягнуць іншых. Я браў шырокі пракоў і ўпэўнена ступаў, а калі хацеў, заганяў у пот усіх. Быў як леў... Затым ішоў на кірмах і там паказваў прыклад. Я чалавекам быў, Луіш Палміту!

Валіньяш нарэшце дастаў манеты. Тыкнуў іх Марыі.

— Глянь. Гэта для цябе. Ну? Прычыніш дзверы, я дам драла ад іх адразу ж за рогам вуліцы і вярнуся да цябе.

Ён ледзь дыхаў. Пацягнуў яе за руку:

— Хочаш, Марыя?..

— Я нічога не хачу, адчапіся, — вырываўся жанчына.

— Чаму не хочаш? Ці ж я не роўня іншым? Ці мае грошы не такія, як у іх?

Ён спрабаваў зноў схапіць яе. Жанчына шарахнулася ад яго, патрынула на скрыню і разбудзіла сына. Дзіця падняло слабы кулачок, расплошчыла вочы і зноў зайшлося плачам. Жаўтаваты тварык і вялікі лоб па-старэчаму зморшчыліся.

— Нас васьмёра братаў, і ўсе пакінулі яе, яна гэтага не перажыве. А яна ж на мяне хукала і дзьмухала. Я таксама аддаваў ёй амаль увесь заробак. Бач, дачакалася каляд, бедная...

Пазбягаючы дамаганняў салдата, Марыя выйшла з-за стойкі:

— На сёння — усё, хачу замкнуць дзверы. Хто плаціць?

Палміту прыпадніў галаву, нічога не чуючы:

— Я тут смяюся, а мая маці плача там, у гарах, Марыя.

Валіньяш працягнуў на далоні некалькі манет.

— Дарэмна ты нас разбараніў, — даказваў Шарнеку. — Там, у казарме, усе мной камандуюць. Я ўжо не чалавек, я нішто. А ты зноў адцягваеш мяне, падлюка!

Палміту схавіў яго за шыньель:

— Не гавары так.

— Пусці!

Марыя разводзіла іх:

— Мне тут не патрэбна базару! — яе кволы голас зрываўся на вострыя, жалобныя ноткі. — Выходзьце! Я хачу замкнуць дзверы!

Шарнеку выбег на сярэдзіну вуліцы:

— Цяпер хапай мяне, Луіш Палміту! Ідзі сюды, калі ты мужчына!

Марыя штурхала ў грудзі Шыку Валіньяша, той адступаў, упарта паўтараючы:

— Чуеш, я вярнуся...

У скрыні дзіця захлыналася ад плачу. А там, на вуліцы, спяваў што-раз галасней хор, чутны сярэд ночы.

— Калі хочаш, даю табе грошы наперад...

Жанчына насіла зачыніла дзверы. Спеў далятаў з вузкіх завулкаў. Порташ-дзі-Мура. Нібы плач, лунала хвала сыну боскаму:

Хлопчык бедненькі на снезе
І рыдае, і дрыжыць...

Дзверы таверны грукнулі, зарыпеў па дрэву металічны засоў. Раз'юшаны Шыку Валіньяш сціснуў кулакі і крута павярнуўся.

Луіш Палміту зняў рэмень і намагаўся ў паветры, і спражка хлынула Шарнеку ў твар. Шыку Валіньяш таксама зняў рэмень. Шарнеку, сгануўшыся, рынуўся наперад.

Маўклівыя, яны пачалі штурхаць і малаціць адзін аднаго; білі, куды папала, цяжка дыхаючы. Раптам Валіньяш выпрастаўся, схавіўся рукамі за жывот і бездапаможна зваліўся на тратуар:

— Ратуйце! Мяне забіваюць!..

Два салдаты адступілі. На нейкае імгненне застылі з працягнутымі рукамі; Шарнеку яшчэ мацней сціснуў тронкі складнога нажа. Здрацненне прайшло, і яны кінуліся ў розныя бакі, грукваючы ботамі.

А з Порташ-дзі-Мура песня ўсё набліжалася і набліжалася, чулася цяпер, як гучнае прыглушанае рыданне:

О душа мая, дзіцятка,
Хай цябе бароніць бог...

Мануэл да ФАНСЕКА

ГАРЛАПАНЫЧЫ, увалілася трое салдат. Жанчына ўсхалілася з адлітка. Яна ледзь не падала, так хацелася спаць. Вочы зліпаліся, і галава хілілася над дзіцем, што заснула пад старэнькім накрывалам. Святло газоўкі ледзь міргала ў цемры, разлітай па таверне. Салдаты ўваліліся, хістаючыся, і натыркнуліся на стойку.

— Вінца, толькі добрага!

Яна расплюшчыла вочы. Паверх стойкі над ёй схіліліся тры галавы з разяўленымі ратамі і пасалавельмі вачамі. Міжвольна працягнула руку да лампы і выкруціла кноцік; ад святла па кутках разбегліся цені. Спалоханае дзіця зайшлося плачам.

Жанчына зноў зірнула на салдат.

— Што за звычка ўрывацца вось так раптоўна, пабіў бы вас пярун!

— Хочам віна і пасядзеццё таксама.

Яна працёрла пальцамі прыпухлыя павекі. Якая ж гэта гадзіна? Пазяхнула.

— Тры шклянкі чырвонага?

— Не, — сказаў здаравіла. — Літровую пляшку.

Яна паднялася. Наклала сына, які неспіхана плакаў, на аўчыну ў скрыню, збітую з двух дошак у выглядзе паўмесяца. Штурханула, і скрыня загайдалася разам з дзіцем, якое варушыла ручкамі.

Успомні, Марыя, успомні,

Успомні, Марыязнінька...

Спявалі два салдаты. Адхінуўшыся ад стойкі, яны пляскалі шурпатамі далонямі ў лад песні і, высокая падкідваючы ногі, скакалі па чорнай падлозе таверны.

Перастаньце, а то вытуру на вуліцу. Чуеце? Годзе!

Адзін салдат спыніўся, зняў шапку і паклаў на цёмную і ліпкую дошку стойкі:

— Не гневайся, Марыя.

— Вытуру прэч, я ўжо сказала, — паўтарыла жанчына ціхім голасам. — Піце і ўматывайцеся. Пара зачыняць шынок.

— Скажаш! Табе ж патрэбны нашы грошы, а мы плацім так, як і ўсе.

Дробная постаць салдата хавалася ў доўгім, да пят, шынялі. Падняты каўнер даставаў да вушэй, адтапыраных і чырвоных з холаду. Стрыжаная галава здавалася абсыпанай попелам, а на хударлявым смуглым абліччы ўсмехаліся неспакойныя вачаняты:

— Сёння святая ноч, не гневайся. Мы прыйшлі сюды выпіць і паспяваць, чорт падыры!.. Гэй, сябры, яшчэ па адной?

Ухапіўшыся за край стойкі, салдат адштурхнуўся ўсім целам. Раптам, блукаючы дзесь далёка туманным позіркам, зацягнуў паволі:

Калі берагу марскога

Тры спакуснікі стаяць...

— Ды годзе! — крыкнула жанчына. — Вы п'яныя ўжо! Не трэба было пускаць вас. Давівайце і адчальвайце,

балбатаць — цяпер частуеш ты, Шыку Валіньяш. А то заўсёды прыкідваешся глухім, як трэба раскашэльвацца. Праўда ж, яго чарга, дружа Шарнеку?

Шарнеку, нават і тут маўклівы, набычаны, угуплены ў скрыню, дзе плакала дзіця, азірнуўся. Ён нібы працінуўся, схавіў за руку здаравіла:

— Мне трэба было адразу ж заехаць яму, — сказаў спакойным і натужным голасам. — Ён сам напрошваўся, каб яму заехаці так, што б зараў носам зямлю. Але ты адцягнуў мяне, Луіш Палміту... І дарэмна. Але гэта ўжо мінулае.

З другога боку Шыку Валіньяш агрызгаўся:

— Я глухі? Па-твойму, я люблю грошы, Луіш Палміту?

Ён задраў крысо шыпяля, дастаў з кішэні штаноў некалькі манет, палічыў і стукнуў імі па стойцы:

— Шаснаццаць тысяч дзвесце! Гэй, Марыя, глядзі, усе на віно! Але, калі б ты захацела, было б на іншае...

Толькі не крывіся, нас чакае дзелавая размова. Падай літровую пляшку. І тры шклянкі.

Салдаты селі за патрэсканы і брудны стол, што займаў амаль увесь куток таверны. Марыя наліла шклянкі і паставіла пляшку. Зноў падшыла да скрыні і, ціхенька напаяючы песеньку, намагалася сувакоіць сына.

Палміту, адхінуўшы галаву назад, выпіў шклянку адным духам. Уздрыгнуў і зноў наліў да краёў. Поруч шырокі і кашчавы твар Шарнеку размяк, нібы яго абвалок якісьці туман. Пазіраў каламутна:

— Удружыў ты мяне, нічога не скажаш. Больш ніколі не адцягвай мяне, Луіш Палміту. Кожны сам сабе гаспадар. І тут таксама. Захачу ўтравіцца ў бойку, то няма чаго ні табе, ні камусьці іншаму разбараняць.

Ён схавіў чарку ўсё з тым жа каламутным позіркам:

— Кожны сам сабе гаспадар... Загорнутае ў лахманы дзіця плакала, аж заходзілася. Жанчына лёгенька пагойдвала скрыню.

— Твой хлопек не змаўкае. Марыя, — сказаў Валіньяш, і вусны яго расцягнуліся ў шырокай усмешцы. — Рыхцічак, як сабачына, калі яму адцяваюць наморднік. Пакармі грудзямі хлопца, чуеш?

— Я знаю, чаго ты хочаш... толькі не выдулівай зенькі, — адказала жанчына, не глянуўшы на яго, і схілілася над сынам. — Ён не хоча ссаць, у яго баліць жывоцік. Чаго я толькі не рабіла, а яму не становіцца лягчэй. Трэба ісці да ўрача. Нік не ўціхамірыцца, праплакаў увесь вечар... І днём плакаў. Цяпер жа вінаваты вы. Хлопец спакойна засынаў, а вы разбудзілі яго сваім гарлапаннем.

— Які жывоцік! Ён галодны. Пакармі грудзямі яго, Марыя. Выцігні грудзі, калі хочаш, каб ён змоўк.

бедная. Бездапаможная ўжо. І баіцца астацца адзінокай, каб не памерці з голаду. Хто ж яе дагледзіць?

Валіньяш падняўся, перакульваючы чарку. Ногі ўжо не слухаліся яго. Сцяў зубы і, падцягваючыся ўсім целам, давалокся да стойкі.

— Хачу табе штосьці сказаць. — Ён працягнуў руку і схавіў жанчыну за плячо. — Калі ты хочаш, Марыя... калі яны пойдучы, не замыкайся, толькі прычыні дзверы, ну? Потым я вярнуся... Глядзі.

— Ты вельмі шчодры, — сказала

І жыць далей так —
Не па сіле.
І вось сягоння
Я хачу прапанаваць —
У гонар дружбы
Твой куратнік пільнаваць...
Паверыў чалавек
Прыгожым словам:
— Ну, што ж, вартуй,
Старанна, адмыслова...
Ды помнячы
Аб прымаўцы старыннай:

Мкрціч **КАРУН**

Арменія

ЧАЛАВЕК І ЛІСА

БАВКА

Сустрэла Чалавека
Нейк Лісца.
І кажа:—Знаеш што,
Давай мірыцца.
Адзін другому
Шмат мы зла зрабілі,

«Дружы з сабакам,
А хадзі з дубінай»,
Апоўначы прыйшоў ён
У куратнік сам.
І што ж ён бачыць!
«Вартаўнік»-Ліса,
Забывшы
Пра «высокае давер'е»,
Пускае у паветра
Пух і пер'е.
— Дык вось як ты,
Нягодніца, вартуеш!—
Прамовіў гаспадар,—
Не будзе гэтак толку.
Агрэў паленам
Ён лісіцу тую:
— Канец твайму свавольству,
Балаболка.

Пераклаў **В. ШЫМУК.**

Валянцін **ЗУБ**

ВЯРТАННЕ Ё МАЛАДОСЦЬ

АПАВЯДАННЕ

У сотым, юбілейным, спектаклі «Алеся і Мікола» народны тэатр раённага Дома культуры запрасяў сыграць галоўныя ролі першых выканаўцаў у гэтым жа спектаклі.

Гадоў пяць таму назад, на прэм'еры, вельмі хораша сыгралі маладых закаханых Алеся і Міколу маніёршыца мясцовай цырульні Зіначка Падабед і электрык райпрамкамбіната Васіль Дзягілеў. П'еса была аб маладосці, каханні і ігралі ў ёй тансама маладыя і тады таксама моцна закаханыя адзін у аднаго Васіль і Зіначка. Тоненькая зграбная Зіначка, як яе называлі «Зіначка-трысціначка» і шыракаплечы, каржанаваты Васіль і ў жыцці і на сцэне былі надзвычайна параі.

А самае цікавае было ў тым, што Васіль і Зіначка да гэтага спектакля наогул не былі знаёмы, і паступова каханне на сцэне, якое яны ігралі, перарасло ў каханне ў жыцці.

Асабліва хваляваў глядачоў момант, калі Зіначка—Алеся, уцякаючы ад нялюблага жаніха, за якога яе хацелі аддаць айчынам, вынідалася з вагона трэцяга паверха і... трапіла проста на рукі да Міколы—Васіля.

А ён, абсыпаўшы сваю любую пацалункамі і моцна прыціскаючы яе да грудзей, імліва знікаў у лабірынце гарадскіх вуліц. Канчалася гэта п'еса вяселлем Алеся і Міколы.

А неўзабаве скончылася вяселлем і шматмясечная дружба артыстаў-аматараў Васіля і Зіначкі. Пасля гэтага яны больш у самадзейнасці ўдзелу не прымалі, бо пераехалі жыць у горад, дзе Зіначка ўладнавалася маніёршыцай у цэнтральнай цырульні, а Васіль — манцёрам на гарадской электрастанцыі.

Ініцыятарамі гэтай задумы былі сам дырэктар Дома культуры Мансім Семячкін і рэжысёр Арнольд Пужэвіч, які ставіў спектакль. Яны напісалі пісьмо-запрашэнне Васілю і Зіначцы, цяпер ужо Дзягілевым,

у якім вельмі прасілі іх не адмовіцца і яшчэ раз «узрушыць» глядачоў сваёй выдатнай іграй.

Згоды на прыезд давялося чакаць не доўга. Дзягілевы адкавалі, што яны вельмі ўдзячныя за запрашэнне і, калі нічога «надзвычайнага» за гэты час не здарыцца, то прыедуць абавязкова.

Як і трэба было чакаць, «надзвычайнага» нічога не здарылася і дакладна ў прызначаны дзень Дзягілевы прыехалі. Іх сустрэлі ўсім калентывам артыстаў, занятых у гэтым спектаклі, і па ўсіх правілах, урачыста, з кветкамі, абдымкамі і пацалункамі.

Але ўжо ў момант, калі Дзягілевы вылазілі з машыны, Семячкін і Пужэвіч зразумелі, што яны яўна «далі маху», запрашаўшы на юбілейны спектакль гэтых першавыканаўцаў.

Ад былой Зіначкі «трысціначкі» не засталася і следу. Цяпер з яе можна было зрабіць мінімум тры былыя Зіначкі, так яна патаўсцела. Ды і Васіль прыметна змяніўся. Было ясна, што выпускаць на сцэну такіх «цяжкавагавых» выканаўцаў ні ў якім разе нельга. Правал быў бы немінучы. Але і сназаць проста ў вочы Дзягілевым, каб яны «паварочвалі аглоблі» назад, ні ў рэжысёра, ні ў дырэктара яны не паварочваліся. Гэта значыла б смяртэльна пакрыўдзіць першавыканаўцаў, якія да таго ж прыехалі не па сваёй ініцыятыве, а па іх настойлівым запрашэнню. Таму яны ігралі ролю вельмі задволеных гаспадароў, сардэчна дзякавалі, што тыя згадзіліся прыехаць. Затое, калі засталася адны, то на ірваліся адзін аднаго, як пёўні.

— Гэта твая ідэя! — крычаў на рэжысёра дырэктар.

— Наадварот, тваі! — адбрыкваўся рэжысёр. — Я толькі падтрымаў цябе.

Але, як кажуць, нолькі ні махай пасля бойкі кулакамі, ад

Сатырыкі і гумарысты — народ дасціпны і самы вясёлы. А яшчэ — самакрытычны. І да сваёй творчасці адносяцца таксама з усменкай. Вось і Павел Шыбут не паспеў яшчэ «кароткай чаргой» паліць па бракаробах, бюракратах, падхалімах, п'яніцах, а глядзіш — шрацінкай спрабуе калінуць і сваіх колег па яру:

«Афарызмы пісаць вельмі проста: трэба толькі мець кароткую паміць».

Мабыць, хто-кольвек з няўдачлівых аўтараў ужо кіннуўся шукаць шматок паперы і аловак. Маўляў, сур'ёзныя рэчы не даюцца, дык за гумар возьмуся. Адрозніваць двух зайцоў спаймаю: у класіцы выб'юся ды і ўсім дакажу, што не лыкам шывы. Але не варта забываць, што сатырык павінен быць зурбастым, «тры пальцы могуць трымаць аловак і... зрабіць дулю».

Творчасць — справа сур'ёзная. Ва ўсякім разе ў гэтым

СМЕХАМ — ПА АГРЭХАХ!

пераконаваешся, калі знаёмішся з кніжкай П. Шыбута «Кароткай чаргой», якой нядаўна нарадавала чытачоў выдавецтва «Мастацкая літаратура». Дойга прымерваўся аўтар, пакуль наведзе прыцэльны агонь па ўсім тым, што перашкаджае нашаму наступальнаму руху наперад. «Стралаў» кароткай чаргой у раённых і рэспубліканскіх газетах. А што часам «кулі» яго рыкашэцілі, дык не трэба забываць, што «добра смяцца таму, хто смяецца разам з... усімі».

П. Шыбут разумее і другую простую ісціну: «Калі хочаш выйсці ў людзі, мени выходзі з с'ябе». Таму і кніжачка ў яго атрымалася ладная, вясёлая, дасціпная і ў той жа час — неўзна-сатырычная. Есць у ёй «Байкі ў прозе»; ёсць і «Карацелькі», ёсць і «Шрацінкі». Гэ-

тыя — сапраўды лясучыя. Як усмаліць якому-небудзь абібоку, дык і не сесці, і не легчы. А аўтар усё страляе і стралле кароткай чаргой. Ратунак адзін: чалавекам станаціца. Вось якая гэтая кніжка! Праўда, глянувши пільным вокам з парнаскага ўзгорку, можна зайважыць, што часам стрэлы П. Шыбута не трапляюць у цэль. То пораху ў зарадзе малавата, глядзіш — і недалёт. А то як забабхае — ажно ўвошчу тракатня, а «кулі» ісе за малаком.

Што пасля гэтага сказаць? А ці не лепей напрасіць на дапамогу самога аўтара?!

«Выносячы смецце з хаты, не вынось і вясні».

Яшчэ: «Не спытайся пісаць. Хіба ты думаеш, што цябе спазняцца прачытаць?».

Георгій **ЮРЧАНКА**

Паўло **ГЛАЗАВЫ**

СУМНЕННІ

Як за падманам,
За туманам
Іду павольна над ракой.
Яўгена ЯНІШЫЦЬ.

Усплэск зацененых адценняў
Зазначан чуйнай сумятнёй.

Я ў празе думных
летуценняў
Іду суюенай зямлёй.

Сплываюць кропелькі адчаю,
Знікаюць моракі начы.
Чаго ж, чаго трывожна, чая,
Галосіш, следам летучы!

Іду, штоміг туман гусцее,
Нібы пабелку разлілі.
Няўжо ж не збудуцца надзеі!
Няўжо задумы адцвілі!

гэтага ўжо нічога не зменіцца. Трэба было зрабіць так, каб Дзягілевы адмовіліся ад удзелу ў юбілейным спектаклі, як кажуць, «па ўласнаму жаданню». Ян гэта зрабіць думалі даволі доўга. Хацелася, каб усё было тактоўна і ў той жа час перанаўна, каб у Дзягілевых не ўзнікла ніякага падазрэння.

Хтосьці прапанаваў «захварэць» яшчэ камусьці з артыстаў і па гэтай прычыне перанесці спектакль на невядомы тэрмін.

— Ну і што, — запырэчылі яму. — А яны скажуць, добра, мы прыедем тады, калі ён ці там яна папраўцца. І прыедуць, і ўсё паўторыцца спачатку. А дзе ж «уласнае жаданне»!

І тады вырашылі проста павесці рэпетыцыю. Толькі ўсяго. Дзеля гэтага іх прымуслілі ў кароткі тэрмін, амаль занававычыць тэкст, які яны паспелі ўжо грунтоўна забіць.

З гэтым, праўда, Зіначка і Васіль справіліся няблага. Тэкст яны вывучылі хутка і добра. Няблага прайшлі і сцэны «першай сустрэчы», «прызнання ў каханні» і некаторыя іншыя. Васіль і Зіначка ігралі пранікнёна, з поўным «пераўвасобленнем» у ролі. Так што рэжысёр Пужэвіч нават з жалем заўважыў:

— Эх, каб у іх не было такога вялікага разрыву паміж формай і зместам, лепшых выканаўцаў і не знойдзеш.

Але стаўна рэжысёра і дырэктара была не на гэтыя сцэны, а на «палёт» Зіначкі з трэцяга паверха.

І трэба сказаць, што іх трывога не была дарэмнай... Калі на рукі Васілю снюкнула не адна, як калісьці, а «тры» Зіначкі «трысціначкі», ён, вядома, не

змог утрымаць яе, і яны абое паяцелі на падлогу сцэны.

Канечне, «трэці паверх» на сцэне — гэта не «трэці паверх» у натуре. Тым не менш Алеся—Зіна так пляснулася, што ледзьве паднялася. І паўтарыць «палёт» катэгарычна адмовілася.

І тады ўсім, і рэжысёры і выканаўцам, адразу зрабілася ясна, што прыняць удзел у юбілейным спектаклі першавыканаўцы не змогуць...

Дзягілевы папрасілі прабаачэння ў дырэктара і рэжысёра за тое, што яны не «апраўдалі» іх надзеі і ў той жа дзень паехалі дахаты.

Але вось прайшоў год і на сцэне таго ж Дома культуры ішла ўсё тая ж п'еса «Алеся і Мікола». І хоць яна ішла ўжо сто дзесяты раз, а між тым у залы, як кажуць, не было дзе і яблыку ўпасці, бо афішы павыдалі, што ў галоўных ролях заняты «першавыканаўцы» Зіна і Васіль Дзягілевы.

— Глядзіце, глядзіце, — гаварылі паміж сабой глядачы-летэранны, што бачылі Зіну і Васіля ў першых пастаноўках, — яны зусім не змяніліся. Асабліва яна, як была калісьці Зіначка «трысціначка», такой і засталася.

Адным словам, поспех «першавыканаўцаў» быў вялікі і заслужаны.

Віншуючы Зіначку і Васіля пасля спектакля рэжысёр Пужэвіч і дырэктар Семячкін, які бы між іншым, пацікавіліся:

— А як гэта вам пашанцавала вярнуцца ў маладосць?
— О, гэта аказалася не так ужо і складана, — расмяяліся Дзягілевы, — фізкультура і спорт, дыета, як бачыць, зрабілі сваю справу. Трэба толькі па-сапраўднаму захацець!

УВЕРЦЮРА

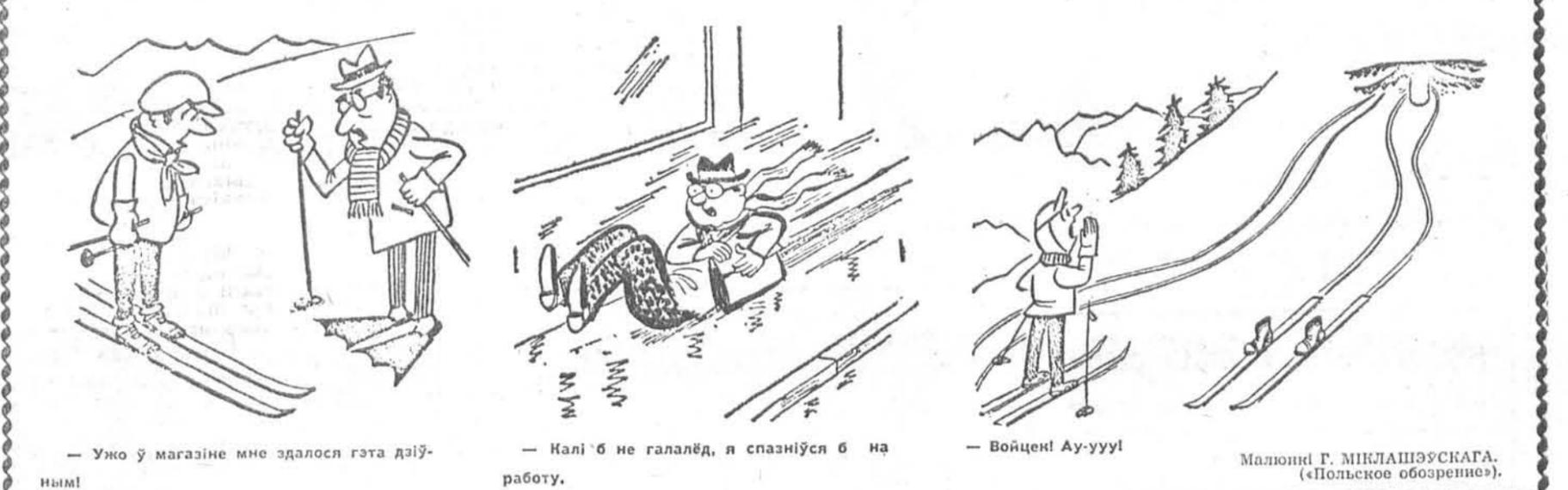
Селі ў оперным тэатры—
Проста у партэры—
Ён, яна, і надупіся.
Быццам дзве цыцеры.
Жонка кажа:— Што за людзі
Гэтыя таленты!
Не маглі раней настроіць
Свае інструменты.
Той брынчыць,
Смыком той водзіць,
Дзьме у дудку трэці...
Зацягнуў мяке сюды ты,
Каб цябе на смецце!
Тут суседка, адна краля,
Насупіла бровы.
— Ціха, — шэпча. —
Уверцюра...

Прыпыні размову.
Жонка ззаду гырканула:
— Бачылі, культура...
Гэта трэба шчэ падумаць
Хто з нас «уверцюра»!..

Пераклаў з украінскай
М. ВАЗАРЭВІЧ.

ФРАЗЫ

- Калі не надрываць жы-
вот, то смех—справа здаро-
вая.
- Пастаноўшчык кінака-
меды прытрымліваўся пры-
цыпу: паспешаешся — лю-
дзеі насмяшыш.
- Б. КІРСАНАУ.**
- Парадокс: час ляціць,
калі мне гаманіць, і паўзе му-
хаю, калі слухаю.
- Дзіва, як падобныя адзін
на аднаго ні да каго не па-
добныя.
- Калі мышы сніцца, што
яна кошка, ёй блюзняцца і
сабакі.
- М. КОУЗКІ.**

— Ужо ў магазіне мне здалося гэта дзіў-
ным!
— Калі б не галалёд, я спазніўся б на
работу.
— Войцеці! Ау-ууу!
Малюнк Г. МІКЛАШЭУСКАГА.
(«Польское обозрение»).

СУСТРЭЧЫ, ПОШУКІ, АДКРЫЦЦІ.

НОВЫ ЭКСПАНАТ МУЗЕЯ

ІНТЭРВ'Ю З ПОЛЬСКИМ РЕЖЫСЕРАМ

Украінскія студэнты — прыхільнікі
беларускай літаратуры

ПАДАРУНКІ ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

ЗАХАВАЛІ ДЛЯ ГІСТОРЫІ

Экспазіцыя Пінскага краязнаўчага музея папоўнілася яшчэ адным экспанатам. Гэта партрэт У. І. Леніна, выгравіраваны на ла-
тунным лісце мастаком А. М. Хухрыкавым. Цікавы шлях партрэта да музейных стэндаў.
...У верасні 1939 года ў вёсцы Галева Пінскага раёна была рас-
кватаравана адна з часцей Чырвонай Арміі, якая ўдзельнічала ў
вызваленні заходніх абласцей Беларусі. Воіны, што спыніліся на
пастой у доме Б. А. Палешчука, прывезлі з сабой партрэт У. І.
Леніна і павесілі яго на адной са сцен.
У першы дзень Вялікай Айчыннай вайны салдаты па баявой
траве пайшлі на фронт, а граўюру падарылі гаспадарам. Калі
вёсна акупіравалі фашысты, Барыс Ануфрыевіч і Марыя Ярасла-
ваўна надзеяна схавалі партрэт Ільма. Пасля вызвалення рэспуб-
лікі ад гітлераўскіх акупантаў ён зноў заняў сваё месца ў доме.
Затым граўюру доўгі час знаходзілася ў адным з чырвоных кут-
коў БУ-35, дзе малодшы сын Палешчукоў Іван працуе брыгадзірам.
Цяпер будаўнікі перадалі партрэт У. І. Леніна раённаму краязнаў-
чаму музею. Навуковыя супрацоўнікі вядуць пошук салдата-гра-
вёра А. М. Хухрыкава.

БЕЛТА.

Клуб «Савецкая Беларусь» у Адэсе

На філалагічным факультэце
Адэскага дзяржаўнага універсі-
тэта імя Мечнікава адкрыўся
новы літаратурны клуб «Савец-
кая Беларусь». Мата яго — зна-
еміць студэнтаў з літаратурнай
і мастацкай брацінай рэспублі-
кай. Старшынёй клуба стала сту-
дэнтка пятага курса украінска-
га аддзялення Марына Паху-
дон, якая пільна даследвае
аб сувязях адэскага з беларус-
кім тэатрам.
Адэскія студэнты цікавіцца
жыццём беларускага народа.
Мінулым летам чвэрцятурні-
ры, якія спецыялізацыя ў
галіне літаратуры народаў
СССР, правялі традыцыйную
музейную практыку ў Белару-
сі. Яны працавалі ў літаратур-
ных музеях Янкі Купалы і Яку-
ба Коласа, наведалі іх філіялы.
Незабытае ўражанне заста-
лася ад наведвання Брасцей
клясы і Хатыні. Студэнты
таксама падрабілі пазнаёмлі-
выя з экспанатамі музея Перша-
га з'езда РСДРП, музея гісторыі
Вялікай Айчыннай вайны,
эздзілі ў Навагрудак, на радзі-
му Адама Міцкевіча.

На першыя заняткі клуба
прыйшлі не толькі тыя, хто
набывае ў Беларусі. Многіх за-
цікавіла сустрэча з актыўным
удзельнікам падпольнай бары-
цтвы ў гады вайны на тэрыто-
рыі Беларусі і Польшчы, бы-
лым партызанскім камандзі-
рам В. А. Цвятковым, які з'я-
віўся аўтарам дзюж кніг,
што выходзілі ў Мінску і ў
Варшаве. Цяпер ён працуе на-
глядчыкам адскай рэдакцыі
рэспубліканскага выдавецтва
га аб'яднання «Вышэйшая
школа».
Пачатак работы клуба ціка-
вы. Наперадзе прагляды і аб-
меркаванні беларускіх спе-
ктакляў і фільмаў, канцэрты,
дыспуты на мастацкіх творах.

А. НЯДЗВЕДСКІ,
професар,
член Саюза пісьменнікаў
СССР, навуковы
кіраўнік клуба.

ГАВОРАЦЬ СЯБРЫ «НЕМАНА»

У аставай зале Рэчыцкай му-
зэчнай школы адбылася сустрэ-
ча чытачоў горада і супра-
цоўнікамі рэдакцыі часопіса
«Неман». Загадчыца гарадской
бібліятэкі Н. Дарашэвіч раска-
зала аб гісторыі выдання, свае
уражанні аб творах, зместах
на старонках часопіса, выка-
залі чытачкі М. Загорская
і М. Балодзіна.
На сустрэчы выступілі пісь-
меннікі Аркадзь Савельчаў і
Ігар Піччук.

С. МІКУЛА.

г. Рэчыца.

ГОСЦІ МІНСКА

НОВАЯ СТУПЕНЬ САДРУЖНАСЦІ

Рэжысёр Вроцлаўскай нацы-
янальнай оперы Балеслаў Ян-
коўскі пачаў рэпетыцыі оперы
Станіслава Манюшкі «Галька»
у Тэатры оперы і балета БССР.
Госць з умяшчай гаворкай,
што як рэжысёр ён усё яшчэ
юны, яму усяго восем гадоў,
хоць галава сівал. «Галька»
была першай операй, якую ён
настаўляў. А цяпер ужо каля 30
яго спектакляў ідуць у тэатрах
Польшчы, ГДР, ФРГ, Швейцарыі.
Творчая кар'ера Янкоўскага
пачалася ў Львове, дзе ён
атрымаў «бальное хрышчэнне»
як оперны артыст. Потым
спынаў на многіх сценах свету.
У Варшаве закончыў Вышэй-
шую школу рэжысуры і цяпер
галоўным чынам выступае ў
гэтай ролі. Яго прыезд у Мінск
— працяг творчых кантактаў
паміж Беларусі і Вроцлаў-
скім оперным тэатрам. Аб
плёне гэтай садружнасці, аб
новай рабоце польскага рэжы-
сёра напрасіла расказаць ка-
рэспандант БЕЛТА Я. Палушні-
ца.

— Пасля падпісання дагаво-
ру аб творчым супрацоўніцтве
нашых тэатраў мінула два га-
ды, — гаворыць В. Янкоўскі. —
Яны былі багаты цікавымі па-
дзеямі. Мы абменьваліся сал-
стамі, часта сустрэкаліся на
прэз'ерах. З поспехам ва Вро-
цлаве выступілі спявакі Л.
Златава, В. Кірчэшка, А. Ле-
бедзева, З. Вабій і іншыя, ды-
рэктары Т. Каламійцава, У.
Мішэніца і мой вядомы сябра Я.
Бошчак. Нашымі гасцямі былі
галоўны мастак беларускага
тэатра Я. Чамудураў і яго ма-
ладзі Калга Я. Ждан, які зра-
біў цікавыя эскізы да «Галькі».
— Балеслаў Міхайлавіч, якія
характэрыстычныя асаблівасці ва-
шага працяжання «Галькі», што
звычайна адностворанне ў па-
стапоўцы?
— Жыццё і творчасць С. Ма-

ношай не пакідаюць сумнен-
няў у тым, што ён цалкам быў
на баку вядомых польскіх
і украінскіх сялян у 1846 го-
дзе. І імяна так цяпер чыта-
юць партытуру і лібрэта оперы
амаль усе рэжысёры. У
сваёй пастапоўцы я імкнуся
паказаць не толькі поўную
драматычную гісторыю дзяўчы-
ны з народа, жорстка падману-
тай малодшым прыгоннікам па-
нам Янушам, але і падаць гэ-
тай гісторыі сацыяльна-выкрыв-
вальную афарбоўку. Дабавіцца
сацыяльнай вострыні мне да-
памагаюць усе, хто мае дачы-
ненне да спектакля, і, галоў-
ным чынам, артысты. Усе вл-
дучыя парты рыхтуюць па-
тры салісты. Гледзчы сустрэ-
ннца з вядомымі вакалістамі
Т. Шымко, А. Саўчанкам, В.
Ганчарэнкам, В. Чарнабасевым,
А. Сухым, А. Дзедэнкам, А. Ва-
стрыкавым, М. Галкоўскім, Г.
Лебедзевай і іншымі.

Я вельмі задаволены выка-
наўцамі. Рэпетыцыі ідуць стро-
га па плану. Атмасфера пры-
емная, сяброўская. Я стараю-
ся дапамагчы сваім мінскім ка-
легам лепш адчуць нацыяналь-
ныя каларыты оперы, уласціваю
музыку Манюшкі прастану і
сардэчнасці, паэтычнасці і вы-
разнасці. І не толькі ад-
чуць, але і здоліць перадаць
гэта тым, хто прыдзе ў тэатр
слухаць нашу «Гальку».

— Якое месца ў рэпертуары
Вроцлаўскага тэатра займае
гэта опера?
— Яна не сыходзіць з нашых
афіш дзесяткі гадоў. За гады
народнай улады тройчы абнаў-
лялася. Мы рады, што на Днях
савецкай культуры ў ПНР у
красавіку гэтага года ў спе-
ктаклях разам з нашымі арты-
стамі выступіць салісты з Мін-
ска. Запросім мы балет — ён
шырока прадстаўлен у мінскай
«Гальцы» і вельмі ўпрыгожыць

Тры разы наведаў Мінск вл-
домы вакаліст-квартэт з Япо-
ніі «Ройял найтс» («Каралеў-
скія рыцары»). У рэпертуары
калектыўу — японскія рускія,
англійскія, амерыканскія песні.
Спевакі выступаюць у супра-
ваджэнні інструментальнага
аркестра «Мюзета». Мастацкі
кіраўнік калектыўу — Хіросі
Адаці.

Пасля гастроляў у Мінску
артысты наведаюць Прыбалты-
ку, Ленінград, Адэсу, Маскву.

гэты спектакль ва Вроцлаве.
З мэтай выканання нашага
дагавору мы плануем паставіць
на Вроцлаўскай сцэне новы
балет Югена Глебава «Ціль
Уленшпінгеля».

Абмен рэпертуарам — сям-
заў у заключэнне В. Янкоўскі.
— вышэйшая ступень творчай
садружнасці двух калектыўаў.
Гэта садружнасць не толькі
ўзалежна ўзбагачае тэатры, але
і служыць справе далейшага
ўмацавання традыцыйнай дру-
жбы паміж нашымі брацімі
народамі.

СТВАРАЛЬНІКІ ЦУДАЎ

Трохгадовы хлопчык, прыку-
сіўшы губку, старанна будзе
домік з кубікаў. Кубікі рассы-
паюцца, але малыш настойліва
«узводзіць» сцэну. І гэта ўжо
не проста гульня, а выхаванне
характэру, самастойнае пера-
адольванне першых цяжкасцей.

Так, кубікі з азбукі, кан-
структары і заводныя зайцы,
лялькі, якія «гавораць», конікі
і армія машыны становяцца
для нашых дзяцей не толькі
забаўкаю, але і добрымі сябра-
мі-настаўнікамі. Яны дапама-
гаюць хлопчынам і дзюжчынкам
пазнаваць акаляючы свет. Пра-
тое, каб цацкі ў дзяці былі
любымі і прывабнымі, кла-
паціцца дарослыя.

Відаць, трэба вельмі любіць
сваю працу і тых, для каго
ствараеш, каб выпускаць што-
год больш як 40 мадэляў но-
вых цікавых зварноў, лялек-
прынцаў, канструктараў, зай-
мальных вінтары і настольных
гульніў. Менавіта столькі но-
вых цацак распрацоўвае ко-
жны год калектыў мастакоў і
канструктараў Мінскага выт-
ворчага аб'яднання «Мір». Яго

прадукцыю ведаюць і любяць
не толькі дзеці Беларусі.
Больш як 20 назваў яе накіроў-
ваюць у Францыю, ЗША, Іта-
лію, Англію, Канаду, Фінлян-
дыю, многія сацыялістычныя
краіны.

Даўно працуе на прадпрыем-
стве канструктар П. П. Була-
наў. Ім створаны дзесяткі раз-
настайных цацак. Пётр Патро-
віч — аўтар асілкаў «Бел-
Азай», «зайца-машыніста»,
гульні з невалышкай і многіх
іншых. Адна з яго работ адзна-
чана залатым медалем ВДНГ. А
сёлет будучы залушчаны ў
вытворчасць яшчэ 6 мадэляў
цацак, распрацаваных П. П.
Буланавым. Гэта — сабакі
«Дружок» і «Палкан», зборна-
разборны драўляны цацкі
для самых маленькіх.

...У зборачным цэху, дзе
мноства санзвітых і яркіх
фарбаў, пануе атмасфера свя-
точнасці. Тут на вясёлых канве-
ерах нараджаюцца падарункі
для дзяцей — адліваючыя срэ-
брам лунаходы, цыркавы вы-
езд, лялькі ў расношных сунен-
ках, якія прымаюць парад ва-
еннай тэхнікі, зайцы і матрош-
кі з мяккай гумы, рознакаля-
ровыя мячы...

А стараецца гэты казачны
цуд рукамі такіх работніц, як
Надзея Спірыдовіч, Ванда Гра-
мовіч, брыгадзір Соф'я Юшке-
віч. Гэта яе брыгада пры пла-
не 3300 цацак робіць 3700. Ка-
ллектыўаў працуе ў лік жніў-
ня месяца.

На эдымках: 1. Перадавая
брыгада на зварцы цацак —
злева направа — зваршчыцы
Л. В. Прыгульчык, В. В. Цітова,
брыгадзір С. П. Юшкевіч,
зваршчыцы Р. В. Бондар, З. І.
Клімоніч, І. З. Таратынава і
Р. А. Васілевіч.

2. Канструктар Пётр Патро-
віч Буланаў дэманструе новыя
драўляныя цацкі.
3. Лора і Шурык — новыя
мяккія набіўныя лялькі.

Фота І. ЗМІТРОВІЧА.
(БЕЛТА).

«Літаратура і искусство» — орган Министер-
ства культуры і праваў Саюза пісателёў
БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Заха-
рава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на-
месніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзна-
га сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палі-
тычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела
прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бі-
бліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музы-
кі — 33-21-53, аддзела вышуканага мастацтва,
архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, ад-
дзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і мас-
вай работы — 33-24-62, выдавецтва — 22-51-62,
бухгалтэры — 22-50-00.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Хведар ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: Заір АЗГУР, Барыс
БУР'ЯН, Анатоль ГРАЧАНКАУ, Юрый
ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар
ДАБРАЛЮБАУ, Васіль ІВАШЫН, Віктар
КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік
галоўнага рэдактара], Уладзімір НЯФЁД, Віктар
ПРАТАСЕНЯ, Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ,
Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК [адказны сакра-
тар], Рыгор ШЫРМА.